

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Bc. Dominika Kozová

Učitel na základní škole jako možná oběť šikany

An elementary school teacher as a possible victim of bullying

Praha 2023

Vedoucí práce: PhDr. Daniela Sedláčková, Ph.D.

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat PhDr. Daniele Sedláčkové, Ph.D. za vedení a rady při zpracování mé diplomové práce, za ochotu a čas, který mi věnovala při společných konzultacích. Mé díky dále patří všem respondentům a také mé rodině za velkou trpělivost a podporu.

Prohlášení

Prohlašuji tímto, že jsem vypracovanou diplomovou práci s názvem Učitel na základní škole jako možná oběť šikany zpracovala samostatně, řádně jsem citovala všechny použité prameny a literaturu a moje práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Karlštejně, dne 24. 7. 2023

.....

Dominika Kozová

Abstrakt

Hlavním cílem této diplomové práce je poukázat na nebezpečnost a závažnost šikany. Snaha vystihnout základní problematiku šikanovaných učitelů, zmapovat jejich zkušenosti, zjistit v jak velké míře se tento negativní fenomén skutečně odehrává a jak jej ovlivňuje tolerance násilného chování v rodině.

Diplomová práce se zabývá problematikou šikany, kdy se v roli oběti ocitá pedagog. Učitelská profese není zrovna tou nejjednodušší, spíše naopak, a to zejména v dnešní době.

Teoretická část diplomové práce se skládá ze čtyř hlavních kapitol. První kapitola vysvětluje základní pojmy, mezi které patří klima ve školním prostředí, šikana, kyberšikana a agrese. V druhé kapitole je především popsáno klima školy a třídy, které lze chápat jako základ pro kvalitu interpersonálních vztahů a sociálních procesů v dané škole. Třetí kapitola se zaměřuje na vysvětlení, co je šikana a definuje tento pojem. Z této kapitoly se lze dozvědět, jaké existují formy a druhy šikany, pravděpodobné příčiny jejího vzniku, jednotlivé fáze šikany a její případné následky. Popisuje hlavní aktéry šikany, kterými jsou agresor, oběť a svědci. Čtvrtá kapitola nastiňuje šikanu učitelů, kdy se útočníkem vůči učiteli stává žák i rodič.

Základem empirické části je kvantitativní výzkum, který probíhal formou dotazníku. Výzkum zjišťoval, jaké mají učitelé, kteří vyučují na druhém stupni základních škol v České republice, vlastní zkušenosti se šikanou.

Klíčová slova:

Agrese, agresor, oběť, rodič, šikana, učitel, základní škola, žák

Abstract

The main goal of this thesis is to point out the danger and seriousness of bullying. An attempt to grasp the basic issue of bullied teachers, to map their experiences, to find out to what extent this negative phenomenon really takes place and how it is affected by the tolerance of violent behavior in the family.

The diploma thesis deals with the issue of bullying, when a teacher finds himself in the role of a victim. The teaching profession is not exactly the easiest, on the contrary, especially nowadays.

The theoretical part of the thesis consists of four main chapters. The first chapter explains basic concepts, including school climate, bullying, cyberbullying and aggression.

These are the terms climate in the school environment, bullying, cyberbullying and aggression. The second chapter mainly describes the school and classroom climate, which can be understood as the basis for the quality of interpersonal relationships and social processes in a given school. The third chapter focuses on explaining what bullying is and defines this term. From this chapter, you can find out what forms and types of bullying exist, the probable causes of its occurrence, the individual phases of bullying and its possible consequences. It describes the main actors of bullying, which are the aggressor, the victim and the witnesses. The fourth chapter outlines the bullying of teachers, when both the student and the parent become the aggressor towards the teacher.

The basis of the empirical part is quantitative research, which took place in the form of a questionnaire. The research investigated the own experiences of teachers of second grade elementary schools in the Czech Republic.

Keywords:

Aggression, aggressor, bullying, elementary school, parent, pupil, teacher, victim

Obsah

Úvod	11
TEORETICKÁ ČÁST.....	13
1. Definování základních pojmů	13
1.1 Klima ve školním prostředí.....	13
1.2 Šikana.....	13
1.3 Kyberšikana	13
1.4 Agrese	13
2. Klima školy	14
2.1 Klima ve škole	14
2.2 Klima školní třídy	14
2.3 Aktéři klimatu	15
2.3.1 Charakteristika učitele	15
3. Šikana	17
3.1 Vymezení pojmu šikana.....	18
3.2 Šikana – její druhy a formy.....	19
3.2.1 Kyberšikana	19
3.3 Protagonisté šikany	20
3.3.1 Charakteristika agresora	20
3.3.2 Charakteristika oběti	21
3.3.3 Svědci.....	22
3.4 Možné příčiny šikany.....	22
3.5 Následky šikany.....	23
4. Učitel jako oběť šikany	25
4.1 Charakteristika šikany učitelů.....	25
4.2 Šikana učitelů ze strany žáků.....	25
4.2.1 Projevy šikany učitelů ze strany žáků.....	27
4.2.2 Případy agrese žáků vůči učitelům	27
4.2.3 Uskutečněné výzkumy v oblasti šikany učitelů	28
4.2.4 Znaky šikany učitelů	29

4.2.5	Stádia šikany učitelů	30
4.3	Šikana učitelů ze strany rodičů	31
4.4	Faktory, které mohou ovlivňovat vznik šikany učitelů.....	32
4.5	Možné formy šikany učitelů	33
4.5.1	Kyberšikana cílená na učitele	33
4.6	Dopady šikany na učitele	35
4.6.1	Psychosomatické potíže	36
4.7	Dopady šikany na agresora	37
4.8	Prevence a možnosti řešení šikany učitelů	37
4.8.1	Prevence šikany	37
4.8.2	Metodika řešení šikany	39
4.9	Závěr teoretické části	40
EMPIRICKÁ ČÁST		42
5.	Výzkumné šetření.....	42
5.1	Vymezení zkoumaného problému	42
5.2	Cíle výzkumu	42
5.3	Výzkumné otázky a hypotézy	43
5.3.1	Vymezení výzkumných otázek	43
5.3.2	Vymezení hypotéz	43
5.4	Definování výzkumného vzorku	44
5.5	Metoda sběru dat a výzkumný nástroj	44
5.6	Předvýzkum a ověření dotazníku.....	46
5.7	Průběh výzkumného šetření a metoda práce s daty	46
5.8	Limity výzkumu.....	47
5.9	Etické otázky výzkumu.....	47
5.10	Vyhodnocení výzkumného šetření.....	48
5.10.1	Celková charakteristika zkoumaného vzorku	48
5.10.2	Formulace faktorů výzkumu a jejich výsledky.....	51
5.10.3	Vlastní zkušenosti učitelů se šikanou — získaná data a jejich interpretace	53
5.11	Odpovědi na výzkumné otázky.....	67
5.12	Verifikace hypotéz	71
6.	Diskuze	74
Závěr		77

Seznam použité literatury	79
Seznam tabulek	85
Seznam grafů.....	86
Přílohy	

Seznam zkratek

ČŠI	Česká školní inspekce
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
NIDV	Národní institut dalšího vzdělávání
PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
PTSD	Posttraumatická stresová porucha (z anglického post-traumatic stress disorder)
SVP	Středisko výchovné péče

Předmluva

Šikana je jeden z nejrozšířenějších problémů současného školství. Většina vědeckých děl a odborných článků, které se zabývají šikanou odehrávající se ve škole, se převážně věnuje žákům a sociálně-patologickým vztahům, které mezi nimi panují. Tato díla jsou ku prospěchu, což je samozřejmě chvályhodné, ale není v pořádku, že se kromě obecných zmínek a upozornění na narůstající problematiku, nevěnuje tolik pozornosti šikaně vůči učitelům a to od žáků, rodičů a jiných účastníků, kteří přicházejí se školou do styku.

Učitelé se stávají obětí šikany od žáků, rodičů, podřízených, nadřízených či kolegů, bohužel toto trápení mnohdy skrývají, jelikož mají pocit vlastního selhání, trápí je pocity ponížení, strachu, studu nebo slabosti. V této práci se však bude věnováno převážně šikaně, které se na učitelích dopouštějí žáci a jejich rodiče, jelikož se jedná o aktuální problém, který vzrůstá. V dnešní době se velmi vytrácí respekt k učitelům i ke škole samotné, a to je jak ze strany žáků, tak bohužel i jejich rodičů. Rodiče přestávají uznávat autoritu a důležitost učitelské role. Ve svých dětech upevňují agresivní jednání, které jim má sloužit jako prostředek k dosažení svých vlastních záměrů. Skutečnost, že se učitelé s tímto zvláštním typem agrese (šikana) opravdu potýkají, potvrzuje i výzkum, jehož výsledky jsou součástí této diplomové práce.

Tato diplomová práce zabývající se šikanou učitelů, se skládá ze dvou částí, a to z části teoretické a empirické.

První část této práce je *teoretická* a obsahuje čtyři hlavní kapitoly. První kapitola se zaměřuje na výklad základních termínů, které hrají v této práci a v jejím porozumění zásadní roli. Jedná se o pojmy klima ve školním prostředí, šikana, kyberšikana a agrese.

V druhé kapitole je především popsáno klima školy a třídy, které lze chápat jako základ pro kvalitu mezilidských vztahů v dané škole. Zabývá se také charakteristikou pedagoga, který je nedílnou součástí této diplomové práce a zároveň velmi důležitým aktérem onoho klimatu.

Třetí kapitola se zaměřuje na vysvětlení, co je šikana a definuje tento pojem. Z této kapitoly je možné zjistit, jaké existují formy a druhy šikany, pravděpodobné příčiny jejího vzniku, jednotlivé fáze šikany a její případné následky. Popisuje hlavní aktéry šikany, kterými jsou agresor, oběť a svědci.

Čtvrtá kapitola se snaží nastínit samotnou šikanu učitelů včetně popisu modelů šikany, kdy se agresorem vůči učiteli stává žák a rodič. Zjišťuje, jak se šikana učitelů projevuje, jaké jsou možné formy a znaky šikany učitelů, jaké zanechává následky na samotné oběti,

na agresorovi a v neposlední řadě se dozvíme něco o prevenci a možnostech řešení tohoto druhu šikany.

Druhá část této práce je *empirická*, jejíž základ tvoří kvantitativní výzkum. Výzkum mapoval vlastní zkušenosti učitelů s tímto patologickým chováním vůči jejich osobě ze strany žáků a jejich rodičů. Data ve výzkumném šetření byla získána pomocí online dotazníku, prostřednictvím Formuláře Google (Google Forms), který byl použit jako nástroj našeho zkoumání. Dotazník byl poskytnut učitelům působících na druhém stupni základních škol v České republice.

Empirická část se zabývá převážně zodpovězením dotazníkových otázek sestavených tak, aby došlo k naplnění předem vytyčených dílčích cílů a dále také k ověření zadaných hypotéz. Pro shromáždění a následné vyhodnocení veškerých dat byl použit počítačový program Microsoft Excel. Pro lepší přehled byla výsledná data vyjádřena pomocí výsečových a sloupcových grafů, které byly doplněny slovní interpretací.

Veškeré informace uvedené v teoretické části, které zároveň sloužily jako podklad k vytvoření dotazníku pro výzkum, čerpala autorka diplomové práce z různých zdrojů. Nejvíce byly využity tištěné publikace od českých autorů, konkrétně od Vágnerové, Bendla, Janošové, Říčana, ale především od M. Koláře, který napsal zajímavé a užitečné knihy, kterými jsou *Bolest šikanování*, *Nová cesta k léčbě šikany* a *Skrytý svět šikanování ve školách*. Všechny publikace, z kterých autorka získávala uvedené poznatky, byly citovány dle harvardského (Author-Date) stylu.

Úvod

Škola je prostředí, kde určití lidé přicházejí do každodenního bezprostředního kontaktu a vznikají tak vztahy, které s sebou přinášejí různé situace včetně potíží. Jedná se o skupiny žáků, pedagogické i nepedagogické pracovníky, nadřízené, ale i rodiče, respektive všechny školou zaangažované osoby. Tito jedinci spolu tráví poměrně dost času, vzájemně na sebe působí a ovlivňují se. Tímto způsobem vytvářejí určité školní klima, prostředí, ve kterém musí společně koexistovat. Kvalita vztahů mezi jmenovanými aktéry je velice důležitá, jelikož se projevuje na dlouhodobé převládající atmosféře školy.

Jedním z nejzávažnějších a nejrozsáhlejších negativních jevů ve školách je šikana a tou se také tato práce zabývá. Nejedná se však o fenomén, který je spojen pouze se školou, se šikanou se můžeme setkat kdekoliv a kdykoliv v průběhu života, například v rodině, v diagnostickém ústavu, v domově pro seniory, v zájmových kroužcích či v zaměstnání – tzv. mobbing – šikana, ze strany kolegů nebo bossing – šikana ze strany nadřízeného (Bendl, 2003). Tato práce se ale budeme věnovat převážně prostředí školnímu.

Šikana je dle autorky diplomové práce jeden z nejzávažnějších problémů celé společnosti. Šikana, jak bylo již zmíněno, je všudypřítomná, proto by se dalo říci, že je to určitá součást našeho života, s kterou je třeba bojovat a snažit se ji vymýtit. Většině z nás je tato problematika dobře známá, a to jak z vlastní zkušenosti, ze zkušenosti našich blízkých nebo známých, tak z častých zmínek prostřednictvím médií.

Když se dává do spojitosti šikana se školou, téměř každý jedinec si ihned představí pouze útoky mezi žáky, bohužel. Tyto asociace jsou však naprosto pochopitelné, vzhledem k tomu, že se převážná většina odborných i neobdobných publikací zabývá právě šikanou mezi žáky a studenty, a to na různých stupních i typech škol. Z jakého důvodu tedy říkáme bohužel? Jelikož existuje šikana ve školním prostředí, které se nevěnuje tolik pozornosti a mnohdy se stává utajovanou, popíranou a chodí se kolem ní po špičkách, i přesto, že ji můžeme považovat za závažný a čím dál více narůstající problém. Z tohoto důvodu se autorka ve své diplomové práci rozhodla věnovat tématu šikany, kdy se v roli oběti ocitá nepostradatelná osoba školského systému a to konkrétně učitel. Velký vliv pro toto rozhodnutí měl také fakt, že osoby z řad autorčin přátel, kteří se věnují učitelskému povolání, převážně na základní škole, jí upozornili na nekázeň, která ve třídách panuje a na stále problematičtější a agresivnější chování, jak ze strany svých žáků, tak jejich rodičů.

Hlavním cílem této závěrečné práce je tedy zmapovat, jaké jsou zkušenosti učitelů druhých stupňů běžných základních škol se šikanou od svých žáků a také jejich rodičů. Poukázat na nebezpečnost a závažnost šikany, vystihnout základní problematiku šikanovaných učitelů, zmapovat jejich zkušenosti, zjistit v jak velké míře se tento negativní fenomén skutečně odehrává, a jak jej ovlivňuje tolerance násilného chování v rodině.

Je nezbytné, aby se toto téma více otvíralo. Čím více se budeme tímto problémem zabývat a upozorňovat na něj, tím více se dostane do podvědomí společnosti. Autorka by byla ráda, kdyby se diplomová práce stala pomocí a zároveň motivací pro další výzkumy, z kterých by následně mohlo vyplynout zlepšení prevence a řešení této šikany.

Hlavní přínos této práce autorka vidí v shrnutí základních teoretických a praktických poznatků šikany učitelů, dále v přispění k uvědomění široké veřejnosti, jak je učitelská profese náročná a s jak zlostiným jednáním se pedagogově musejí mnohdy potýkat, často bez pochopení a potřebné pomoci.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Definování základních pojmů

1.1 Klima ve školním prostředí

Dle Peškové (2003, s. 45) bychom mohli klima definovat následovně: „*Klima v obecném slova sociálním smyslu je komplexní strukturou vztahů, v níž vzdělávání i sebevzdělávání má své nezastupitelné místo jako universální půda kultivace lidství. Školní klima či klima vzdělávacího procesu je půdou setkání žáků a průvodců, kteří je provázejí k porozumění a ke svobodě. Od pólu k pólu jsou klimatické podmínky v atmosféře různé stejně, jako je různé klima ve školách různých zemí a kultur či různých lokalit.*“

1.2 Šikana

Šikana je považována za velmi negativní chování. Jedná se o jev, který lze pojímat jako problém mezilidských vztahů a závažné poškození sociálních vztahů ve skupině. Jde o zneužití moci, o fyzické a psychické týrání, které je záměrné. Účelem této agrese je ponížit, zastrašit či způsobit újmu jinému člověku nebo více lidem najednou (Field, 2009; Kolář, 2011, Vágnerová, 2009, Kolář, 2011).

1.3 Kyberšikana

Kyberšikana je druh šikany, který začal být velmi populární, zejména v posledních letech, kdy došlo k velkým pokrokům v technice. Kyberšikana se považuje za psychickou formu šikany, kdy útočník využívá k záměrnému násilnému chování, zesměšnění a citovému zranění druhé osoby prostředky, kterými jsou telefon, tablet, internet, e-maily, sociální sítě apod. (Hulanová, 2012; Rogers, 2011; Kolář, 2011).

1.4 Agrese

Agresi lze definovat jako úmyslné výbojné chování se záměrem vědomě poškodit osobu či věc k vlastnímu sebeuspokojení (Vágnerová, 1999; Výrost, Slaměník, 2008).

Autorka této práce s výroky odborníků souhlasí, ale řekla by, že se jedná o dost „ošemetné“ téma. Tento pojem většinou vnímáme jako něco zlého, někdy je ale agrese neškodná ba dokonce prospěšná, například k sebeobraně.

2. Klima školy

Na začátku této kapitoly by bylo vhodné definovat, co termín „klima“ vlastně znamená, jelikož se tento výraz bude v následujícím textu objevovat ještě mnohokrát. Vzhledem k tomu, že se jedná o jev, který se obtížněji vymezuje, autorka diplomové práce by ráda uvedla příklad pomocí definice J. Peškové.

Dle Peškové (2003, s. 45) je možné klima definovat následovně: *„Klima v obecném slova sociálním smyslu je komplexní strukturou vztahů, v níž vzdělávání i sebevzdělávání má své nezastupitelné místo jako universální půda kultivace lidství. Školní klima či klima vzdělávacího procesu je půdou setkání žáků a průvodců, kteří je provázejí k porozumění a ke svobodě. Od pólu k pólu jsou klimatické podmínky v atmosféře různé stejně, jako je různé klima ve školách různých zemí a kultur či různých lokalit.“*

Šikanu je tedy třeba chápat nejen jako problém jednotlivců, a to jak těch, kteří šikanují, tak i těch kteří jsou obětí šikany, ale zároveň ji brát jako záležitost, která se týká celé třídy, školy, kterou navštěvují a rodin žáků. Je to jev, který se děje v rámci určité společnosti (Janošová et al., 2016).

2.1 Klima ve škole

Každá škola má své speciální klima, které závisí na mnoha faktorech. Dalo by se říci, že je to vliv prostředí, které vnímají ti, jenž s ním přicházejí do styku – žáci, rodiče, učitelé, pracovníci školy či veřejnost. Jedná se například o množství žáků ve škole, vybavenost školy a jednotlivých učeben, zaměření školy (zda se soustředí spíše na cizí jazyky, sportovní aktivity či třeba na výuku přírodovědných předmětů) nebo jiné faktory (Grecmanová, 2008; Nezvalová, 2008; Petlák, 2006).

U osob, které přicházejí se školním klimatem do styku a vnímají ho pozitivně, je nižší pravděpodobnost výskytu šikany. S negativní kvalitou školního klimatu klesá naopak vnímání školy, jako prostředí, které je bezpečné, což jsou podmínky pro růst šikany (Janošová, 2016).

2.2 Klima školní třídy

Klima školní třídy je jev, který může trvat několik měsíců či let. Představuje dlouhodobější emoční a sociální naladění, obecné postoje a vztahy, určitou míru interakce, integrity, spolupráce, subjektivního i sdíleného vnímání a hodnocení. Vyjadřuje také, jak se jednotliví žáci i učitelé v učebně cítí, co prožívají, jak spolu komunikují, do jaké míry mezi nimi panuje

pohoda, jaká míra kompetitivnosti a soudržnosti mezi nimi převládá. Klima třídy udává také to, jaké je chování žáků v hodinách i mimo ně. Jedná se o dlouhodobé jevy, které žáci dané třídy a učitelé, kteří v ní vyučují, vytvářejí a prožívají ve společné interakci (Gavora, 2010; Lašek, 2007; Mareš, 2013).

Klima školy i třídy je svou podstatou sociálně konstruované. Ke klimatu určitého prostředí bývá přiřazováno to, co společně sdílí větší počet jeho osazenstva, což znamená to, co je viděno a zároveň uvědomováno. Existují i jevy, které se v příslušném prostředí odehrávají, ale dotyční (žáci, učitelé...) si je vůbec neuvědomují nebo je zaznamenávají jen podprahově, takže je ani nepojmenují. Do této kategorie jevů, můžeme zařadit i šikanu (Janošová et al., 2016).

2.3 Aktéři klimatu

Aktéři jsou jedinci, kteří se na klimatu podílejí, kteří ho prožívají a společně ho sdílejí. Jedním z nejdůležitějších aktérů, kterého je třeba samostatně zmínit, jelikož hlavně o něm je tato práce a který vytváří již zmiňované klima, je učitel. Mezi učiteli a žáky se vytváří neviditelný, ale fungující sociálně-psychologický jev, pro nějž se ujal právě výraz klima (Mareš, 2013).

2.3.1 Charakteristika učitele

Učitel spoluutváří vzdělávací prostředí, zavádí opatření a pravidla chování, která pomáhají ve třídě budovat komunitu. Připravuje a organizuje výukové činnosti žáků, řídí, kontroluje a posuzuje průběh učení a jeho výsledky (Průcha, Walterová, Mareš, 2009).

Celková osobnost učitelů, způsob jakým řídí třídu a jak se ke svým žákům staví, se projevuje v klimatu, které ve třídě panuje. Příliš liberální způsob řízení třídy žákům škodí. Je třeba znát a umět využívat celou řadu různých kázeňských, výchovných i motivačních technik a strategií. Učitel by měl být pro své žáky přirozenou autoritou, což je základ pro udržení pořádku a disciplíny ve třídě a to velmi závisí na jeho charakteru, mravech, řídících i jiných schopnostech (Janošová et al., 2016; Průcha, 2002).

Důležité pro učitele je zvládnout kontrolu a usměrňování chování žáků a být důrazný v dodržování stanovených pravidel. Pedagog by měl mít zároveň spravedlivý a pozitivní postoj ke svým žákům a neměl by nikoho preferovat, jelikož to žákům imponuje a tento přístup bývá většinou cesta správným směrem. Takovýto přístup pedagoga pomáhá

spoluutvářet podpůrné vzdělávací prostředí a vybudovat komunitu ve třídě, což může snižovat výskyt šikany (Janošová et al., 2016).

Jedinec, který se rozhodne pro povolání učitele, by měl dobře znát sebe sama. Měl by vědět jaký je, jaké jsou jeho silnější a naopak slabší stránky, jaká je míra jeho frustrační tolerance a jak reaguje v určitých situacích. Měl by být empatický a umět pracovat jak se svými emocemi, tak s emocemi svých žáků. Profese učitele není v žádném případě snadná, jsou na něj kladeny poměrně vysoké nároky, a proto by měl také vědět jak u sebe podporovat radost a motivaci k jejímu vykonávání (Janošová et al., 2016).

3. Šikana

Následující kapitola se věnuje teoretickému uchopení problematiky šikany. Lze se v ní dozvědět, co to šikana vlastně je a jak je pojímána – včetně jejích definic z pohledu různých autorů. Dále jaké existují příčiny k jejímu vzniku, její druhy, formy, jednotlivá vývojová stadia a následky, které zanechává. Nechybí ani popis aktérů šikany, jako je agresor, oběť a svědci.

Vzhledem k tomu, že se většina odborných publikací věnuje šikaně mezi dětmi, což jsou asi nejčastější případy, s kterými se setkáváme, i následující charakteristika bude vycházet převážně z šikany dítěte dítětem.

Podstata šikany spočívá v tom, že cílem jejího jednání je **agrese** jako taková, proto tedy neslouží k dosažení nějakého konkrétního zisku. „*Záměrem agresora není například odcizení věcí pro jejich hodnotu nebo pro pomstu, nýbrž pro radost z uspokojení potřeby ponižovat lidskou důstojnost*“ (Bendl, 2003, s. 25). Agrese bude v dalších kapitolách této práce zmíněna ještě mnohokrát, jelikož šikana je jejím zvláštním případem.

Problém, který ale v souvislosti se šikanou nastává, je určit, jaká je hranice mezi nevinným škádlením a šikanou, jelikož to může navenek působit podobně. Neexistuje jasně daná mez, jaké chování je už šikanou a jaké ne. Velmi podstatné ale je, jak se cítí a jak vnímá toto jednání osoba, na jejíž účet se to děje (Bendl, 2003).

Mezi základní **charakteristické znaky** šikany dle Vágnerové (2009) a Bendla (2003) patří nepoměr sil mezi agresorem a obětí. Šikana je úmyslná nejedná se o nedorozumění. Šikana se ve většině případů opakuje a probíhá v delším časovém horizontu. Agrese je samoučelná – je hlavním cílem jednání. Jde převážně o agresorův pocit převahy a moci, o uspokojení z ublížení, ponižení a destrukce druhé osoby. Útoky jsou pro oběti často obtěžující a přinášejí jim negativní pocity.

Šikanování není pouze záležitost mezi agresorem a obětí, jelikož se odehrává v kontextu vztahů nějaké konkrétní sociální skupiny. Po snaze léčit toto „onemocnění“, které zasahuje celou skupinu, postupně vzniklo pětistupňové schéma vývoje tohoto fenoménu zla (Bendl, 2003; Kolář, 1997).

Dle Michala Koláře (1997) do této pětistupňové vývojové linie šikany mezi dětmi patří:

1. Zrod ostrakismu.
2. Fyzická agrese a přitvrzování manipulace.

3. Klíčový moment – vytvoření jádra agresorů.
4. Většina přijímá normy agresorů.
5. Totalita neboli dokonalá šikana.

Michal Kolář definuje stejné pětistupňové schéma, jen s upraveným průběhem v jednotlivých stádiích, i v případě šikany učitelů. Toto schéma bude podrobněji popsáno níže v kapitole 4.

Pohled na šikanu autorky této práce je takový, že se jedná o naprosto nevyhovující chování. To, že se lidská bytost dopouští takovýchto činů vůči jiné lidské bytosti, stále promýšlí možné způsoby, kterými někomu opakovaně přivodí duševní či fyzickou bolest, neustálé pocity zahanbení, strachu a bezmoci, ztrátu důvěry v sebe sama či víru v dobré lidi a má z toho zároveň pocit blaženosti je neomluvitelné a trestuhodné. Autorka si je vědoma, že určitá míra agresivity je člověku přirozená a zároveň je možné se s ní narodit, ale správnou výchovou, začleněním se do vhodné sociální skupiny a pracováním na sobě se dá tento sklon k útočnému jednání potlačit nebo zmírnit a v žádném případě by se neměl projevovat v takovéto podobě.

3.1 Vymezení pojmu šikana

„Slovo šikana pochází z francouzského slova „chicane“, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování a byrokratické lpění na liteře předpisů“ (Říčan, 1995, s. 25).

Kateřina Vágnerová (2009, s. 11) uvádí o šikaně toto: *„Šikana je úmyslné a opakované fyzické i psychické ubližování slabšímu jedinci (skupině) silnějším jedincem (skupinou).“*

Michal Kolář (2001, s. 17) označuje tento pojem jako *„naprostou asymetrii sil, kdy mocnější zneužívá slabšího a pošlapává jeho práva. V tom smyslu je šikanování zákeřná a často smrtelná choroba skupinové demokracie. Je nebezpečně rozbujelou sociální nemocí ve společnosti, jejímž důsledkem je poškozování zdraví jednotlivce, skupin, včetně rodiny a společnosti vůbec.“*

Lovasová (2006, s. 6) definuje šikanu jako *„nebezpečný sociálně patologický jev, který omezuje osobní svobodu a svobodu rozhodování, ponižuje lidskou důstojnost a čest a dochází mnohdy k ubližování na zdraví či majetku oběti. O šikaně lze hovořit pouze tehdy, je-li oběť z jakéhokoli důvodu bezbranná a jedná se tedy o asymetrickou agresi.“*

Existuje řada definic šikany od různých tvůrců, které mají své podobnosti i rozdíly a jen těžko říci, která z nich je ta správná. Dle autorky této diplomové práce se těžko přiklání pouze k jedné z nich, spíše se v jejích očích vzájemně doplňují.

3.2 Šikana – její druhy a formy

Dle Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č. j. MSMT-21149/2016) u šikany obvykle rozlišujeme dvě základní podoby a to šikanu přímou a nepřímou:

Přímá šikana

Je velmi rozmanitá. Může mít podobu *fyzickou*, kde je hlavním cílem způsobit co největší tělesnou bolest (například bití, kopání, bodání, pálení, škrábání, škrcení, trhání vlasů atd.). Přímá šikana však nemusí znamenat pouze tělesné ublížení, ale zahrnuje i takové druhy násilí, jež způsobují zranění psychické. Dále může mít podobu *verbální* (například nadávky, výhrůžky, posměch, vydírání, donucování pod výhrůžkami k něčemu zakázanému, odpornému nebo ponižujícímu atd.) nebo *neverbální* (nemístné zvuky, gesta, která působí urážlivě, poškozování, schovávání nebo brání osobních věcí atd.).

Nepřímá šikana

Taková šikana většinou spočívá v záměrném ignorování nebo separování oběti od ostatních, aby se cítila nejistě a osaměle. Dále v neoprávněném osočování, v šíření nepravdivých informací nebo v ničení dobré pověsti. Jejím cílem je způsobit emoční utrpení a psychické potíže. Podstata této šikany je v tom, že útočníkovi „úder“ jsou nenápadné a mají působit dojem, že by nikomu nikdy ublížit nechtěl.

Dle Fieldové (2009) mezi druhy šikany můžeme zařadit také tzv. *obtěžování*. K tomuto typu šikany patří velmi časté nemístné dotazy, které se týkají sexu, pohlaví, náboženství, národnosti nebo rasy. Patří sem také například nevhodné poznámky o sexuální orientaci, laciné nabídky, napadání sexuálními gesty, nechtěná fyzická blízkost a doteky nebo pronásledování ve škole i mimo ni.

3.2.1 Kyberšikana

Kyberšikana je jednou z nejnovějších a nejrozšířenějších forem šikany. Šikana se totiž stejně jako mnoho jiného přesunula do on-line prostoru, a vzhledem k velikosti internetového světa dává tomuto druhu šikany velký rozměr (Hulanová, 2012; Rogers, 2010).

Kyberšikana je specifický druh šikany, který využívá nástrojů dnešních moderních komunikačních a informačních technologií a jehož cílem je emoční zranění či zesměšnění jiné osoby. Mezi prostředky, které jsou nejčastěji využívány, patří mobilní telefon, internet, e-mail, sociální sítě apod. Agresor může oběti například neustále volat a vyhrožovat jí,

posílat výhružné e-maily, SMS zprávy nebo zprávy na komunikačních sítích. Může docházet k zasílání fotografií, nahrávek či obrázků on-line formou lidem, kteří oběť znají. Na těchto záběrech je oběť většinou zesměšňována a parodována. Existují i případy, kdy se útočník dostane k identifikačním údajům oběti a k jejím heslům s účelem vydávání se za oběť (Hulanová, 2012; Shore, 2011).

V případě kyberšikany nedochází mezi agresorem a obětí k přímému kontaktu, tzv. „tváří v tvář“. Agresor si může zachovat určitý distance od své oběti, který mu umožňuje pocit anonymity, bezpečí a nedostižitelnosti. Agresorem může být jedinec, kterého oběť dobře zná, nebo také naprostý cizinec (Rogers, 2010; Shore, 2011).

Kyberšikana může probíhat prakticky kdykoli, oběť nikdy neví, kdy mohou útoky přijít, což pro ni znamená velký tlak a psychické poranění, jelikož má pocit, že není místo, kde by byla v bezpečí a kde by se mohla před útoky schovat. Zároveň agresor nevidí důsledky svých činů, což snižuje jeho pocity viny (Rogers, 2010).

Dle Hulanové (2012) a Rogersové (2010) mezi nejčastější způsoby kyberšikany patří textové zprávy, fotografie nebo videoklipy, mobilní telefonáty, e-maily, webové stránky, sociální sítě (mezi ně patří například Facebook, Twitter, MySpace, Lide.cz a další), blogy, instant messaging (nejčastější formou je ICQ nebo Skype, kde na rozdíl od e-mailu agresor vidí, že je jeho oběť zrovna on-line).

3.3 Protagonisté šikany

Tato podkapitola se zabývá hlavními účastníky šikany, jimiž jsou agresor (tedy útočník) a oběť, která se stává terčem útoku. Tito protagonisté však nejsou jedinými, kterých se šikana týká. Svůj význam také hrají například svědci, učitelé, spolužáci, rodiče a instituce, ve které k šikaně došlo nebo dochází.

3.3.1 Charakteristika agresora

„Agresor, ten, kdo se aktivně zúčastní šikany, zvláště ten, který ji začíná a vede, mívá určité typické vlastnosti. Jejich znalost nám pomůže odhadnout, kdo je agresorem ve skupině, kde k šikaně dochází, případně kdo by se jím mohl stát, a je tedy z tohoto hlediska „rizikový“, i když zatím ve skupině šikana není“ (Říčan, Janošová, 2010, s. 53-54). Osoba agresora však nemusí vždy odpovídat našim představám.

Pokud jde o fyzickou stránku, šikanu může vymyslet a skvěle zorganizovat i malý a slabý jedinec, ale ve většině případů jde o tělesně zdatné agresory, kteří jsou fyzicky vyspělejší, starší, jsou silní a obratní, zvláště pokud se jedná o chlapce (Bendl, 2003; Říčan, 1995).

Pokud jde o duševní vlastnosti, agresorem se obvykle stává disharmonická osobnost. Říká se, že si agresor šikanou kompenzuje pocit méněcennosti a svou vlastní nejistotu, že trpí nedostatek sebevědomí a závidí ostatním úspěchy, kterých on sám nedosáhl. Takoví agresori skutečně existují, ale dle výzkumů existuje i druhá strana mince. Šikany se dopouštějí také agresori, kteří jsou sebejistí a neúzkostní (Bendl, 2003; Říčan, 1995).

O agresorech se tvrdí, že mívají sklon k impulzivité, vznětlivosti, antisociálnímu jednání a agresivitě. Násilí považují za přirozené a zároveň jako právoplatný a oprávněný nástroj prosazování. U šikanujících je typická touha po dominanci, ovládnutí druhých, tendence k panovačnosti a bezohlednému prosazování se. Z takého chování mají pocit radosti a uspokojení, stejně jako z ponížení, ublížení a destrukce druhé osoby. Šikanující agresor bývá krutý, zlomyslný, škodolibý, necitlivý a bezohledný vůči obětem. Agresorovi často chybí empatie a pocity lítosti, netrápí se, že někomu ublížil, není schopný se vcítit do druhého. Mívá zakrnělé svědomí, za své činy se necítí vinen a zasloužený trest za svá provinění vnímá jako nespravedlnost (Fontana, 2010; Pöthe, 1996; Říčan 1995; Říčan, Janošová, 2010).

Pokud se jedná o dětského agresora, ten mívá slabší školní prospěch a těžko si získává přízeň svých spolužáků. Badatelé se shodují v tom, že sklon k agresivnímu chování se vytváří již v předškolním věku. Určitý vliv má temperament, vrozené a dědičné sklony a to zejména k impulzivité, výbušnosti a menší vnímavosti a senzitivnosti k potencionálním následkům svých činů. Tyto vlastnosti ale samy o sobě nevedou k agresivitě, velmi významnou roli hraje způsob výchovy. Konkrétně se jedná o nedostatek láskyplných emocí, hostilitu ze strany rodičů, ponižování, netečnost nebo dokonce nenávisť. Rozpory, neustálé hádky, rozpadání rodiny, to vše může podporovat náchyllost k šikaně a k agresivitě. Agresori nemají uspokojeny potřeby bezpečí, lásky, opory a ochrany. V jejich rodině často dochází k fyzickému a psychickému násilí – nadávání, hanobení, bití nebo krutým trestům. Dochází k toleranci násilí, jehož se děti dopouštějí na jiných dětech podobného věku nebo na svých sourozencích (Pöthe, 1996; Říčan, 1995; Říčan, Janošová, 2010).

3.3.2 Charakteristika oběti

Zachytit charakteristiku oběti šikanování a popsat její osobnostní rysy je daleko obtížnější nežli popis agresora. Je důležité říci, že obětí se může stát kterýkoli jedinec. Výběr

může být velmi rozličný a náhodný, i přesto je možné si všimnout, že existují tzv. „typické oběti“, které se stávají opakovaně terčem útoků a trýznění. Platí, že oběti se stávají jedinci, kteří mají sníženou sebedůvěru, neumějí zamaskovat své obavy, neumějí se bránit, mají menší zdatnost v psychice a nezvládají stresové a zátěžové situace. Oběti bývají tělesně slabší, bázlíví, neurotičtí, sebekritičtí, úzkostní a plaší. Šikanovanými jedinci se také častěji stávají osoby nadané a osobnostně výjimečné. Častým případem je odlišnost od skupinové normy (rasová odlišnost, vada řeči, smyslové vady, kulturní, etnická, náboženská odlišnost, nižší inteligence nebo nějaký handicap). Oběti šikany jsou často také jedinci, kteří se nějakým způsobem nápadně odlišují od ostatních (Bendl, 2003; Dařílek, 2013; Říčan, Janošová, 2010).

Na tom, zda se dotýčný stane obětí šikany, má také velký vliv rodinné prostředí, respektive způsob výchovy. Je potřeba se zaměřit na rodinné faktory, které úzce souvisí s viktimizací. Jde třeba o hyperprotektivní matku, která svého potomka příliš chrání, o jedináčkovskou výchovu nebo o rodinu s problematickým vztahem k násilí (Říčan, Janošová, 2010).

3.3.3 Svědci

Ze všech aktérů šikanování nelze vynechat nejpočetnější část a tou jsou tzv. přihlížející nebo také mlčící většina. „*Pro přihlížející kolektiv je konané bezprávi znamením, že agresivní chování je vlastně normální, protože ani dospělí s tím nic nedělají. Velké nebezpečí spočívá právě v tom, že se netýká jen bezprostředních účastníků, ale všech přítomných, kteří se ocitají v procesu prorůstání vztahové patologie*“ (Vágnerová, 2009, s. 87-88).

3.4 Možné příčiny šikany

Šikana je odchylkou v oblasti socializace a není k ní pouze jeden jediný důvod. Existuje více faktorů, které přimějí jedince dopustit se takového chování. Na jejím vzniku se podílí jak faktory genetické, tak psychické i sociální (Bendl, 2003).

Důvodů uchýlení se k šikanování může být celá řada. Dle Koláře (1995) mezi motivy agresorů, které je mnohdy obtížné si u sebe přiznat, patří například touha po moci, potřeba mít nad někým navrch, být dominantní a moci druhého ovládat. Člověka někdy uspokojuje, když je mu druhý vydán na milost a působí mu potěšení vidět jeho utrpení.

Krutost, zlomyslnost a touhu po moci lze považovat za jedny z hlavních pohnutek ke konání agresorů. Existují však i další různé motivy, mezi které lze řadit například snahu upoutat pozornost nebo vykonat něco „velkého“, motiv žárlivosti, motiv překonání osamělosti nebo

motiv prevence, kdy bývalá oběť na novém místě raději začne sama šikanovat ve snaze předejít svému opětovnému týrání (Kolář, 2011).

Na šikaně se také podílí frustrace. „*Frustrace je subjektivně nepříjemný stav selhání na cestě za uspokojením některé potřeby. Jedinec může usilovat o dosažení pocitu důležitosti, chce prožít úspěch, snaží se dosáhnout respektu sociálního okolí, ale může doufat i v to, že získá přátelství nebo lásku*“ (Jedlička, Kořa, 1998, s. 87 in Bendl 2003, s. 57). Jak je možné se dočíst v mnoha odborných titulech, agrese je výsledkem dlouhodobé frustrace a šikana jak je známo, je zvláštním případem agrese.

Zdrojem agresivity může být také nedostatek pohybu, nesprávná výživa, těsné soužití lidí na malém prostoru, neustálá honba za něčím nebo uspěchanost a chaotičnost dnešní doby. Na všechny tyto situace reagujeme stresem, který se v nás kumuluje a nedopřává nám klid. Tento nahromaděný stres je třeba ventilovat, a pokud neděláme nic proto, abychom se ho zbavili, může v nás vyvolat agresivní chování k druhým (Bendl, 2003).

Šikana často vzniká v důsledku deprivace, tedy neuspokojením nebo deformováním základních lidských potřeb – nenaplněná potřeba lásky, zařazení se do určitého společenství nebo potřeba komunikace (Bendl, 2003).

Dalším problémem, který spadá do oblasti faktorů mající svůj podíl na šikanování, je mechanismus nápodoby. Svůj vliv mají média, zejména v televizi, která je plná násilných scén, vražd a brutálních činů. Téměř denně se můžeme setkat s agresivním jednáním a to nejen v rodině, ale i u jiných lidí, kteří jsou tzv. na očích, například u herců, zpěváků, politiků a dalších idolů a jejich činy se tak mohou stát předmětem našeho obdivu (Bendl, 2003).

Určitou roli při šikaně hraje také zvědavost. Pro agresora to může být jakýsi experiment. Jedná se o snahu zjistit, co je člověk vlastně zač, co všechno vydrží, k čemu se dá přinutit nebo jak se zachová ve strachu, bolesti a ponížení. V neposlední řadě může být dalším motivem, který souvisí i se zvědavostí, zabíjení nudy, nějaká touha po stále silnějších zážitcích, po senzaci. Týrání nevinné a bezbranné oběti může tyranovi poskytovat vzrušení a nový druh zábavy (Kolář, 1995).

3.5 Následky šikany

Šikana může na obětech zanechávat vážné následky. Na důsledky šikany a závažnost poškození má vliv míra šikanování a také to, jak dlouho oběť útokům čelila. Dlouhodobý vliv šikany může vést k poškození lidského zdraví a to jak v rovině fyzické, tak psychické

a osobnost oběti může být vážně narušena. Jedinec se zhroutl, dochází u něj k záchvatům panické hrůzy a strachu o život (Bendl, 2003; Kolář, 1997).

Následky šikany bývají mnohdy nezvratného charakteru. Oběti zůstanou otřesné vzpomínky, mají problém se začlenit do kolektivu, ztrácí smysl života a zájem o budoucnost nebo dochází k přetrhání citových vazeb i s těmi nejbližšími. Ponížení lidské důstojnosti, pocit méněcennosti, ztráta sebevědomí, důvěry v sebe sama i k okolí vede ke ztrátě iluzí o celé společnosti (Bendl, 2003; Kolář, 1997).

Existují případy, kdy následky šikany není možné před okolím skrýt a mohou být patrné již na první pohled. Jedná se zejména o přímou – fyzickou šikanu, což znamená, že byla oběť vystavena tělesnému násilí. Znaky takového násilí mohou být například škrábance, pohmožděniny, popáleniny, řezné rány nebo vytrhané vlasy (Bendl, 2003).

Oběť šikany často trápí noční můry, má problémy se spaním nebo trpí psychosomatickými potížemi jako je nevolnost, únava, bolest zad, břicha, dusivé astmatické záchvaty nebo svalová tenze. Může se objevit i posttraumatická stresová porucha, sklon k úzkosti, ztráta pozitivních emocí, depresivní ladění a tendence k abúzu návykových látek. V nejhorších případech dochází k sebepoškozování a sebevražedným pokusům. V těchto závažnějších případech je vhodné využít psychiatrické a psychologické pomoci (Bendl, 2003; Kolář, 1997).

4. Učitel jako oběť šikany

Poslední kapitola teoretické části bude zaměřena na samotnou charakteristiku šikany učitele. Uvede jednotlivé modely šikany, kdy se agresory vůči učiteli stávají žáci nebo jejich rodiče a co vše tato problematika obnáší. Představí formy tohoto fenoménu, jaké jsou nejčastější příčiny pro jeho vznik a v neposlední řadě jaké přináší následky a to jak u obětí, tak u útočníků. Ve čtvrté kapitole lze také najít zmínku o možnostech řešení šikany a její prevenci.

4.1 Charakteristika šikany učitelů

„Šikana zaměřená na učitele je specifická tím, že dojde k narušení jasně definovaných rolí (učitel × žák) a žák/student se dostane do pozice větší moci než pedagog, bez ohledu na formálně vyšší moc a autoritu učitele. Tato forma šikany je tedy charakteristická tím, že strana s nižším statusem a nižší mírou formálně přidělené moci ubližuje straně s vyšším statusem a formální autoritou“ (Metodický pokyn MŠMT, č. j. MSMT-21149/2016, s. 8).

Někoho by mohlo napadnout, že se učiteli nemůže nic stát, protože má oficiální moc, opak je ale pravdou, i učitel se může stát obětí. Prokázání takové šikany je však naneštěstí mnohdy obtížné (Kolář, 2011).

Šikanování učitele se ve většině případů odehrává ve školní budově, avšak útoky mohou probíhat i ve veřejných prostorách mimo školu a výjimkou bohužel není ani kyberprostor. Agresorem, jehož obětí se stává učitel, nemusí být vždy pouze žák, ale může se jím stát každý, kdo nějakým způsobem ovlivňuje jeho pracovní život a jehož cílem je mu ublížit. Může se jednat o kolegy, členy vedení nebo zákonné zástupce žáků (Metodický pokyn MŠMT, č. j. MSMT-21149/2016).

4.2 Šikana učitelů ze strany žáků

Šikanování je sociálně-patologickým chováním, s kterým se můžeme v průběhu života setkat poměrně často a to kdykoliv a kdekoliv. Nejčastěji slyšíme o šikaně, která probíhá ve školním prostředí, konkrétně mezi žáky. Ve škole se však odehrává ještě daleko chorobnější jev, o kterém se bohužel hovoří už daleko méně, a to o šikaně učitele ze strany žáků.

Oproti dřívějším dobám nevnímají žáci základních a středních škol učitele jako autoritu a vytrácí se respekt jak k učiteli, tak ke škole jako k instituci. Prestiž učitelského povolání za poslední roky velmi klesla. Řada žáků i jejich rodičů učiteli pohrdají a vnímají je spíše

jako nutný prvek v procesu vzdělávání. Žáci si k učitelům mnohé dovolí, polemizují s nimi, oponují jejich názorům, jsou vulgární, arogantní, neuctiví a drzí. Pokud se takové chování nepodaří včas zastavit, začne ve třídě panovat nekázeň a chaos. Je jen otázka času, kdy se učitel stane i terčem posměchu a ponižování a útoky začnou být intenzivnější, promyšlenější a krutější. Takové jednání se dá již považovat za šikanu (Lovasová, 2006; Sovová, 2009).

Nastávají situace, kdy pedagog takové týrání ze strany žáků nechce přiznat sám sobě ani ostatním, tak mnohdy raději mlčí. Má pocit, že odhalení skutečnosti by znamenalo profesionální selhání, že by ztratil sebeúctu a respekt od svých kolegů nebo že se nadřizený nepostaví na jeho stranu, ale obrátí se proti němu (Kolář, 2011).

Agresivní chování a násilí se začíná projevovat u dětí již v předškolním věku. Tento problém dětského násilí je často spojen s neuspokojením jejich základních potřeb. Velmi často se jedná o nenaplněnou potřebu lásky a citového vztahu, komunikace, sociálních vazeb a seberealizace. Strádání v pocitu bezpečí, jistoty, stability a zázemí. Agresivní chování může také vyplývat z nedostatku fyzického pohybu, z malého množství smysluplných podnětů a činností nebo nedostačující pozornosti od rodičů (Antier, 2004; Gillernová, Mertin, 2003).

Rodiče dokáží velmi snadno připravit základy nevhodného chování pro své děti, zejména dnešní přílišnou liberální výchovou, která je stále populárnější. Rodiče tak nejsou schopni svým dětem jasně stanovit určité hranice a být důslední. Často jsou hyperprotektivní a zahrnují své potomky tzv. „opičí láskou“. Naopak přehnaná autokratická výchova nebo bezdůvodné týrání, kruté trestání, zřejmé uspokojení rodiče, který prosazuje svou moc, může dítě naučit agresivním způsobům (Erkert, 2004; Říčan, 1995; Říčan, Janošová, 2010).

Svůj podíl na agresivních projevech má také skutečnost, že jsou děti často svými rodiči posazovány před televizní nebo počítačové obrazovky a následně tak mají tendence opakovat vše, co vidí, jak ve filmech, ve zprávách, tak počítačových hrách, které jsou plné násilí a brutality (Erkert, 2004; Říčan, 1995; Říčan, Janošová, 2010). Autorka s odborníky v tomto směru naprosto souhlasí. Rodiče mají pro své pohodlí a méně starostí sklon dávat dětem do ruky tablety nebo telefony již od útlého věku. Později jim dovolují hrát počítačové hry s nevhodnou, leckdy násilnou tematikou, místo toho, aby svůj volný čas trávily na čerstvém vzduchu nebo nějakou smysluplnou činností, která by rozvíjela jejich osobnost. Děti mají následkem toho sklon napodobovat to, co vidí a mnohdy také hůře rozeznávají fikci od skutečnosti.

Z toho vyplývá, že agresivní chování a začínající prvky šikany se mohou projevovat již v mateřské škole a je důležité tuto skutečnost nepopírat. V dítěti se může začít projevovat

radost ze svého chování, které je druhému nepříjemné a to z nepoměru sil, mezi ním a obětí, z pocitu převahy a z ublížení, které jí způsobilo. Velmi podstatná je proto včasná diagnostika tohoto problému a jeho řešení. V opačném případě hrozí, že se v dítěti tato nabytá zkušenost zakoření a stane se z něj agresor, který by v dalších vývojových fázích mohl šikanovat, jak své vrstevníky, tak své vyučující (Kolář, 2011).

4.2.1 Projevy šikany učitelů ze strany žáků

Někdy je těžké rozlišit „pouhou“ nevychovanost žáku od skutečné šikany. V případě šikany můžeme ale říci, že se jedná o jakékoli chování žáka, jehož úmyslem je ublížit, ohrozit nebo zastrašit učitele. Pro vyhodnocení takové situace je důležité brát v úvahu určité znaky, jako jsou například záměrnost, opakovanost, nepoměr sil nebo viditelné potěšení z ublížení, ponížení, zesměšnění či úplné destrukce učitele (Kolář, 2011; Lovasová, 2006).

Mezi nejčastější projevy, kterých se žáci vůči učitelům dopouštějí, a které bychom mohli zařadit do fyzické podoby šikanování, patří podrážení nohou, tahání za vlasy, bití, strkání, nastražení špendlíků na židli, házení papírků, odpadků nebo jiných předmětů na učitele. Napínání provázek mezi lavice, aby učitel zakopl a zranil se, nebo útoky se zbraní, mohou v nejhorších případech končit i smrtí (Tůmová et al., 2009).

Za psychickou podobu šikany lze považovat absolutní nerespektování požadavků učitele, ignorování pokynů, velkou nekázeň a svévolné chování, slovní napadání nebo vulgární vyjadřování a pokřikování na adresu učitele. Často dochází k vysmívání a zesměšňování učitele, k vyhrožování, vydírání, k šíření pomluv se snahou zničit jeho reputaci, nebo ke krádeži a ničení osobního majetku – vyhazování učitelových věcí z oken, poškrábání auta apod. Nelze pominout ani jednu z nejrozšířenějších forem šikany, zejména v dnešní době, plné moderních technologií, a tou je kyberšikana. Kyberšikana se nejčastěji projevuje natáčením a fotografováním v průběhu vyučování. Následně dochází ke zveřejnění těchto záběrů a snímků na sociální síť s cílem ponížit a ztrapnit učitele (Tůmová et al., 2009).

4.2.2 Případy agrese žáků vůči učitelům

Pokud otevřeme internetový prohlížeč, během chvíle najdeme případy týkajících se učitelů, jež jsou ohroženi (někdy i na životě) svými žáky různého věku. To jsou však pouze situace, o kterých se mediálně mluví, ve skutečnosti se podobných „hrůz“ děje mnohem více.

Prvním případem, který je velkým důkazem takového chování, a který velmi otřásl českým školstvím, může být z roku 2016, kdy zemřela učitelka pražské průmyslové školy Na Třebešíně v pražských Malešicích. Učitelka byla vystavována agresivnímu chování,

kteřé se stupňovalo a bylo čím dál intenzivnější. Jednoho dne došlo k jejímu náhlému úmrtí, poté co se učitelce udělalo nevolno, měla závratě a sanitka ji musela odvézt do nemocnice (Kopečková, 2021).

Po tomto incidentu, který se odehrál Na Třebešíně, provedlo Pražské centrum primární prevence (2016) průzkum, který byl zaměřen na šikany učitelů. Do šetření se zapojilo přibližně 2 000 pedagogů ze základních a středních škol v Praze. Výsledky ukázaly, že téměř čtvrtina učitelů, tedy asi 23%, čelila alespoň jednomu slovnímu útoku, 13% bylo napadáno opakovaně. Dle tohoto průzkumu mezi nejčastější formy agrese, kterým jsou učitelé vystavováni, patří přímé slovní útoky (vyhrožování, nadávání apod.) Fyzická agrese se také objevuje, ale je méně častou záležitostí.

Druhým případem, kdy se v roli oběti šikany ve škole stal někdo z učitelského sboru, může být také událost z června 2022, kdy žák 4. třídy Plzeňského kraje, terorizoval nejen spolužáky, ale i své učitele. Třídní učitelka, která byla tímto žákem po nějakou dobu opakovaně napadána vulgarismy a různými předměty se rozhodla ze školy raději odejít. Chováním žáka se zabývala i Česká školní inspekce poté co řada zákonných zástupců dětí, kteří tuto školu navštěvují, vytvořili a podepsali petici pro přeražení agresora do specializovaného zařízení (Polatová, 2022).

Třetím případem agresivního chování vůči učiteli, který lze uvést, může být z března roku 2022, kdy 19letý student pražské střední školy napadl svého učitele mačetou, údajně kvůli sporu, který mezi sebou měli. Pedagog tento útok nepřežil (Fojčíková et al., 2022).

4.2.3 Uskutečněné výzkumy v oblasti šikany učitelů

V oblasti násilí učitelů byly uskutečněny různé výzkumy, a to jak v České republice, tak v zahraničí. Z českého prostředí je nejvíce podrobný výzkum, který byl proveden Janem Tomáškem v roce 2007. Tohoto výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 366 učitelů a 127 ředitelů středních škol. Výsledky výzkumu ukázaly, že 43,4 % učitelů se během svého profesního působení setkalo s nějakou formou agrese ze strany svých žáků. Nejčastější formou agrese, s kterou se dle výpovědí pedagogové potýkají, jsou hrubé slovní urážky a nadávky během vyučování (Tomášek, 2008).

Ve stejném roce byl proveden také výzkum v Lucembursku, který realizovali Georges Steffgen a Norbert Ewen. Z 399 dotazovaných pedagogů vyučujících na druhém stupni základních škol, jich 23,9 % čelilo hrubým slovním urážkám, což byla nejčastěji vyskytovaná forma agrese, stejně jako u výzkumu Jana Tomáška.

Velmi zajímavý zahraniční výzkum byl proveden v roce 2012, který zahrnoval vzorek 3 000 učitelů z různých typů škole ve 48 státech USA. Průzkum došel k výsledku, že 80 % pedagogů bylo vystaveno některému z forem agrese, nejčastěji se jednalo o agresi slovní (Espelage, 2013).

Výsledky vzbuzující obavy přinesla v roce 2009 studie z Walesu. Během šetření vypovědělo až 95% učitelů, že byli slovně napadeni svými žáky (Garett, 2014).

Ve Velké Británii byl Učitelskou unií uskutečněn výzkum a to konkrétně v roce 2019. Průzkum NASUWT-The Teachers' Union zjistil, že až 24 % učitelů se stává terčem fyzického násilí ze strany žáků alespoň jednou týdně nebo vícekrát. Neuvěřitelných 89 % učitelů z celkového počtu 5 000, působících na základních i středních školách, utrpělo během posledních 12 měsíců fyzické nebo verbální napadání ze strany žáků. Alarmující jsou také dopady, které má agresivní chování žáků na učitele. Přibližně 81 % učitelů uvádí, že zneužívání ze strany žáků ovlivnilo jejich morálku a nadšení pro jejich práci. Více než polovina učitelů (52 %) začala vážně uvažovat o odchodu z profese nebo plánují v brzké době učitelství opustit (NASUWT, 2019).

4.2.4 Znaky šikany učitelů

Šikana učitelů může mít znaky, které jsou shodné s projevy šikany mezi žáky. Kolář ve své knize *Nová cesta k léčbě šikany* (2011) uvádí tři základní pohledy na takovýto druh šikany:

1. Šikana jako nemocné chování

Jsou zde patrné známky šikany – jde o konkrétní úmysl ponížit, zesměšnit a ublížit. Jedná se o opakované násilí, nepoměr sil v neprospěch učitele a o samoučelnost agrese (žák má vyloženě radost z ponížení svého vyučujícího). V tomto smyslu definuje Michal Kolář šikanu učitelů obdobně jako šikanu mezi žáky – jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně útočí na učitele a používá k tomu agresi a manipulaci.

2. Šikanování jako destruktivní vztah mezi pedagogem a agresorem

Mezi žákem (agresorem) a učitelem se mnohdy vytvoří nesvobodný vztah, který má povahu skryté spolupráce. Žák ponižování učitele stále stupňuje a ten se téměř vůbec nebrání, čímž se pedagog přibližuje ke své vlastní destrukci. Může se to projevit například tak, že učitel své největší agresory omlouvá a za násilníky označuje jedince, kteří jenom přihlížejí.

3. Šikanování jako těžká porucha vztahů

Šikana učitelů je poruchou vztahů ve skupině. Většinou se jedná o psychickou šikanu, která může dosáhnout velkých rozměrů a šikana pedagoga se stává skupinovým programem.

4.2.5 Stádia šikany učitelů

V této podkapitole budou představena stádia šikany, která se přímo vztahují k šikaně učitelů ze strany žáků.

Tyto fáze Michal Kolář (2011) konkrétně popisuje ve své knize Nová cesta k léčbě šikany následovně:

První stádium – ostrakismus

V tomto stádiu začínají žáci rozpoznávat nedostatečnou odolnost pedagoga. Dochází k prvním pokusům o navození strachu u vyučujícího, které se nejčastěji projevují nezájmem o výuku, netečností o dění a zavrhováním učitelových aktivit. Nerozpozná-li učitel tuto hru včas a je-li více zranitelný, ztrácí formální autoritu a žáci toho začnou zneužívat.

Druhé stádium – přitvrzování manipulace a psychické agrese

Pocit žáků, že mají nad učitelem moc, vede k dalšímu nežádoucímu vývoji. Někteří z nich začnou požadavky pedagoga ignorovat a stále více žáků najednou narušuje výuku ve třídě. Jednotlivci přitvrzují, útoky jsou čím dál častější a učitel ztrácí nervy. Třída se baví na jeho účet a agresori si užívají převahu, kterou získávají. Dochází k různým „vtípkům“, které se dají zařadit mezi známky fyzické agrese.

Třetí stádium – klíčový moment – vytvoření jádra agresorů

V tomto klíčovém stádiu se začíná šikana rozrůstat. „Nejedvážnější“ narušovatelé kázně se spolčí a začnou systematicky s vědomím úmyslem šikanovat učitele. Organizují různé hry, které jsou čím dál promyšlenější, následkem čehož učitel získává pocit beznaděje a vlastního selhání. Stupňuje se i otevřený odpor proti výuce a může pokračovat i fyzická agrese.

Čtvrté stádium – většina přijímá normy agresorů

Agresori se ujímají vlády ve skupině, jejich normy jsou většinově přijaty a stanou se nepsaným zákonem. I zcela mírní a kázeňsky bezproblémoví žáci se začnou chovat k učiteli krutě, většinou však z důvodu sebezáchovy. Spolupráce s agresory je ochráněna před šikanou jich samotných.

Páté stádium – totalita neboli dokonalá šikana

Násilí vůči pedagogovi jako normu přijímají všichni členové skupiny. Šikanování učitele se stává zábavným skupinovým programem, který pro něj může mít nejrůznější důsledky a to od psychických poruch až po strach o život.

4.3 Šikana učitelů ze strany rodičů

V dnešní době se často vytrácí respekt k učitelům i ke škole samotné a to je jak ze strany žáků, tak i jejich rodičů. Učitelé vnímají, že rodiče už dávno nejsou partnery s učiteli při výchově a rozvoji svých dětí, jak tomu kdysi bývalo. Zákonní zástupci mají pocit, že jim škola musí vycházet ve všem vstříc. Rodiče považují školu za jakousi službu, která jim musí vyhovět a která by měla sloužit žákům. Mají pocit, že mohou učitelům radit, jakým způsobem by měla probíhat výuka a že jsou experti na jejich práci. Mívají své představy o tom, jak by se mělo ve škole pracovat a co je považováno za správné a co nikoli. Ve snaze zlepšit školní prostředí pro své dítě zahlcují pedagogy neustálými požadavky, vynucují si různá vysvětlení, odůvodnění a informace. To učitelům přiděluje velké starosti a vyvolává v nich pocit stresu (Arabadžiev, 2011; Havlíková, Tondlová, 2017; Martínek, 2009).

Pro rodiče jsou jejich děti „nedotknutelné“, dívají se na ně nekriticky a bezvýhradně je chrání. Popírají uznat chybu na straně jejich dítěte nebo i jich samotných. Jakékoli nevhodné chování při výuce a o přestávce, kázeňské přestupky a špatný školní prospěch přisuzují pouze neschopnosti učitele. Domnívají se, že si na jejich potomka učitel zasedl, že má přehnané nároky, nebo že mu nevěnuje dostatečnou péči a pozornost (Arabadžiev, 2011).

Někteří rodiče se podílejí na šikaně učitelů, jejich útoky často pramení ze sklonů k útočnému jednání, ale především z neustále nespokojenosti s vyučujícími, a to jak z důvodů jejich profesního jednání, tak i z důvodů osobních. Příkladem osobních důvodů může být vzhled pedagoga, způsob jakým se obléká nebo jeho chování v době volna (Jelínková, 2017).

Mezi nejčastější projevy šikany ze strany rodičů můžeme zařadit slovní útoky, šíření pomluv a lží, ničení pověsti, stěžování si a psaní dopisů řediteli školy nebo České školní inspekci. Dále vydírání, vyhrožování, vytváření petic proti učiteli a výjimkou není ani kyberšikana. Některé zákonné zástupci si v kyberprostoru umí počínat stejně dobře jako jejich náctiletí potomci. Hanlivé komentáře na sociálních sítích, vulgární, nevhodné a pomlouvačné SMS zprávy nebo emaily, kterou jsou zasílány anonymně.

4.4 Faktory, které mohou ovlivňovat vznik šikany učitelů

K určité šikaně v podobě ubližování slabším a bezbranným docházelo ve škole již od nepaměti. Velká změna oproti dřívějším dobám však nastala v tom, že šikany přibýlo, bývá teď daleko krutější a rafinovanější a neprobíhá „pouze“ mezi žáky, ale čím dál častěji se oběti stává i pedagog (Říčan, Janošová, 2010; Bendl, 2003).

Důvodem, proč žáci šikanují své učitele, může být touha po zábavě, snaha upoutat pozornost, které se jim nedostává nebo i určitý druh pomsty. Někdy se žáci uchýlí k šikaně i proto, že jim nevyhovuje situace ve třídě – příkladem může být učitel, který zneužívá své pozice, a žáci se tak spojí proti němu. Mnoho autorů se také shoduje na tom, že pokud je výuka nezáživná a stereotypní, snaží se žáci z pocitu nudy vymanit testováním reakcí učitele (Francová, Mitrová, Tůmová, 2010).

Dalšími příčinami může být obtížné vymáhání svých práv a nedostatečný právní postih, pokud dojde k napadení učitele, což souvisí s nefunkčním systémem českého práva. Dalším faktorem, který může mít svůj vliv je časté opomíjení a zlehčování šikany, následkem čehož začne šikana sílit a být intenzivnější (Říčan, Janošová, 2010).

Vznik šikany učitelů může být také ovlivněn větším množstvím žen v učitelské profesi, nedostatkem etické výchovy, úpadkem prestiže školy a také učitelského respektu a vážnosti nebo nedostatečným vzděláním pedagogů (Říčan, Janošová, 2010).

Problém nastává v rodině s liberální výchovou, která vede k nerespektování autority. Rodiče ztrácejí zájem o spolupráci se školou, přestávají uznávat autoritu a důležitost učitelské role. Ve svých dětech upevňují agresivní jednání, zejména jako prostředek k dosažení svých cílů. Často se lze setkat s případy, kdy se i rodiče stávají agresory a dopouštějí se šikany na učitelích (Říčan, Janošová, 2010).

Svou roli v šikaně učitelů mohou hrát i jejich individuální vlastnosti a charakteristiky. Šikanovaní bývají učitelé, kteří jsou velmi mladí, čerství absolventi, kteří jsou ještě nedostatečně připravení. Na druhé straně to mohou být vyučující, kteří jsou starší a blíží se důchodovému věku. Oběti šikany se většinou stávají pedagogové, kteří jsou velmi hodní, dobrosrdeční, introvertní a neumí se prosadit. Žáci jsou velice vnímaví a reagují na to, když učitel „slabá osobnost“, která si nedokáže získat přirozenou autoritu a udržet pořádek ve třídě. Svůj vliv mají i různé nesympatie a odlišnosti jako je tělesný handicap, vada řeči nebo specifický styl oblékání (Francová, Mitrová, Tůmová, 2010).

Ve hře bývají i agresivní sklony a potřeba násilných projevů, sadistické uspokojení a požitek z týrání jiného člověka, touha po moci, nadřazenosti, pozornosti a kompenzaci pocitů méněcennosti (Říčan, Janošová, 2010).

4.5 Možné formy šikany učitelů

Téměř každá varianta šikany, ať už je obětí a agresorem kdokoli, se dá rozdělit do dvou základních forem a to na zjevnou a skrytou.

Dle Sávy Arabadžieva (2011) je šikanu učitelů možné rozdělit takto:

1. Zjevná forma šikany

Tato forma šikany je taková, kterou lze spatřit na videozáznamech z mobilních telefonů či na jiných zařízeních. Pořízená videa kolují mezi žáky a obdivovateli těchto zlomyslností a jsou mnohdy dále šířena i na sociálních sítích. Terčem zájmu je pedagog, který hned od začátku nenabyl u žáků autoritu nebo ji z nějakého důvodu ztratil. Učitel je nejrůznějšími způsoby vyprovokován k reakcím, které nejsou adekvátní, což je hlavní úmysl konání agresora nebo agresorů. Může se také jednat o nerespektování učitelových požadavků, o hrubé výrazy a urážky, kterými je učitel častován, o ničení jeho věcí či majetku až k fyzickým útokům jako je třeba vrhání věcí po učiteli.

2. Skrytá forma šikany

Tato forma šikany obvykle souvisí s podklady, které by mohly oběť nějakým způsobem poškodit, zostudit nebo zdiskreditovat. Žák (může se jednat i o rodiče žáka), který se nějakým způsobem dozvěděl o konání učitele, které není v souladu s dobrými mravy nebo našimi zákony, se snaží těchto informací využít ve svůj prospěch. Na učitele je ze strany agresora vyvíjen silný nátlak nebo může dojít i k vydírání, většinou za nějakým účelem zvýhodnění, úlev, přehlížení prohřešků nebo zlepšení jeho hodnocení. Takových případů je mnoho, a oproti zjevné formě šikany se hůře odhaluje a prokazuje zejména proto, že ji někdy sám pedagog z pochopitelných důvodů kryje. Tato šikana může mít devastující následky vzhledem k rafinovanosti, promyšlenosti, plánování celé akce agresorem.

4.5.1 Kyberšikana cílená na učitele

Kyberšikana je nejrozšířenější forma šikany, která si našla místo ve školském prostředí. Obětí tohoto fenoménu se nestávají pouze žáci nebo studenti, ale i učitelé (Schröterrová, 2014).

V současné moderní době, plné technologií, jsou žáci „více drzí“, stávají se agresivnější a těžko zvladatelní, zejména při používání mobilních telefonů. Autorka diplomové práce

by řekla, že jsou žáci ve zneužívání informačních a komunikačních technologií velmi zbláhli a to v čím dál mladším věku.

Žáci využívají technologie k zesměšňování, obtěžování či jinému hanobení druhého. Existují stovky videí natočené mobilem při hodině. Učitelé se v plné třídě žáků stávají obětí velmi snadno. Lze se setkat s mnoha případy, kdy žáci schválně narušují výuku, nerespektují pokyny učitele, snaží se ho různě zesměšňovat, provokovat a dráždit. Takové chování u žáků má svůj hlavní záměr a to vyvést učitele z rovnováhy a vybudit ho k nepřiměřeným reakcím. Čím více se vyučující vzteká, křičí a je vznětlivý, tím více ztrácí autoritu. Následkem toho se aktéři šikany „skvěle baví“ a zvyšují míru svých provokací. Poté už pouze stačí vzít mobilní telefon do ruky a rozčileného pedagoga natočit. Záběry z těchto incidentů jsou dále zveřejňované na internetu. Příkladem může být YouTube, což je největší internetový server pro sdílení videosouborů. Náhle se tak z „tradiční“ šikany stává kyberšikana (Martínek, 2009; Mazalová, 2016).

Kromě natáčení a kolování ponižujících videí, vznikají pod jmény učitelů falešné profily na sociálních sítích, za účelem, aby se vyučující cítili hloupě. Mimo jiné existují i specializované weby na jejich hodnocení. Na Facebooku je řada oblíbených obecných stránek proti učitelům, nebo různé skupiny, které slouží k jejich ublížení a zesměšnění. Příkladem mohou být různé stránky, kde se příkře hodnotí to, jak se učitel obléká nebo to, jak vypadá (Čapek, 2017; Lehovcová Suchá, 2010).

V posledních letech se v online prostředí můžeme čím dál častěji setkat s tzv. hodnocením a známkováním učitelů. Za normálních okolností je evaluace lidské profese užitečná. Může nám o pracovnících mnohé prozradit a být velkým přínosem, pokud je ovšem správně provedená. Bohužel tyto míněné internetové evaluace (hodnocení, známkování), nevedou k získání objektivních informací, zejména v učitelské profesi. Dle Kopeckého (2017) většinou dochází k urážení, pomlouvání, dehonestování a vulgaritám – je to jakási forma online agrese a to jak ze strany žáků, tak jejich rodičů. K těmto hodnocením slouží různé internetové stránky. Hodnocení probíhají anonymně, je tedy těžké pachatele vypátrat, a vzhledem k tomu, že se zároveň nejedná o trestný čin, obrana proti takovému jednání je téměř mizivá.

Učitelé dostávají denně i stovky nenávistných e-mailů, jsou jim zasílány nevhodné obrázky a videa, SMS zprávy či zprávy a komentáře na sociálních sítích. Tyto zprávy jim přichází nejen od svých žáků, ale i od jejich rodičů, kteří se v některých případech stávají také agresory (Čapek, 2017; Lehovcová Suchá, 2010).

Podle Kamila Kopeckého a Reného Szotkowski (2016) je kyberšikanou ohroženo asi 20 % učitelů po celém světě. Toto tvrzení upevňuje například Národní výzkum kyberšikany učitelů, který byl těmito dvěma výzkumníky proveden. Autoři došli k takovému výsledku, že se oběťmi některého z projevů kyberšikany stalo 21,73 %, konkrétně 1 118 z 5 136 oslovených pedagogů. Nejčastější formou kyberútoků, přesně 29 %, byly verbální útoky přes mobilní telefon či internet. Učitelé se podle výzkumu častěji setkávali s kyberšikanou od svých žáků a to v 40 % případů. Výjimkou nebyly ani útoky od jejich rodičů, se kterými se učitelé setkali celkem v 8 %. Procento je sice mnohem menší, než ze strany žáků, ale i tak je číslo poměrně vysoké. Podle Kopeckého se ve Spojených státech dopouští kyberšikany dokonce až 15 % rodičů.

Zahraniční výzkumy šikany napříč zaměstnáními ukazují, že práce ve školství je jednou z těch nejrizikovějších. Učitelé jsou vystaveni, čím dal většímu stresu při výuce, většina z nich se stydí nebo se bojí o vzniklých problémech komunikovat. Chování žáků má na učitele velký vliv. Odráží se od něho jejich duševní pohoda, psychická zátěž, spokojenost v zaměstnání a i to, zdali celkově rádi chodí do práce a jestli jí vnímají jako naplňující a obohacující. Schröterrová (2014) uvádí, že čím dál tím méně absolventů pedagogické fakulty vstupuje do učitelského povolání nebo jej často velmi záhy opouští.

4.6 Dopady šikany na učitele

Dopady šikany na učitele, jak se odborníci shodují, jsou velmi podobné jako u jiné oběti, která si prošla šikanou, viz podkapitola 3.5 „*Následky šikany*.“ Dle Bendla (2003) a Koláře (1997) se oběť musí s následky šikanování postupně vyrovnat. Duševní vyrovnání se s náhlou negativní událostí má různou intenzitu i délku trvání. Každý zpracovává prožité trauma jiným způsobem, což souvisí s osobnostním založením dotyčného jedince. U některých se následky objeví okamžitě, u jiných jedinců to může trvat i několik dní, týdnů popřípadě měsíců. Stejně tak se někdo vypořádá se způsobenou újmou dříve a jiný si bohužel může důsledky nést po celý život. Následky šikany mohou být jak fyzického rázu tak psychického.

Mezi nejčastější projevy, které šikana na obětech zanechává, patří nespavost, porucha pozornosti, porucha příjmu potravy, plačtivost, ztráta sebedůvěry, pocit zneuctění a ponížení, ve vyhrcovaných stádiích může dojít až ke ztrátě identity, fobiím, abúzu návykových látek, úzkostným až depresivním poruchám nebo hospitalizaci v psychiatrické léčebně. Při zvláště traumatizující události (v našem případě jednání agresora nebo agresorů), která byla extrémním stresujícím prožitkem, se může u oběti rozvinout i posttraumatická stresová porucha. Tento termín označuje soubor různých poruch chování a prožívání včetně

fyziologických reakcí, které vznikají jako prodloužená nebo zpožděná odezva na traumatizující událost, extrémní stresový prožitek, který přesahuje běžnou lidskou zkušenost. V nejhorších případech dochází ke zhroucení, zlomení oběti a nastolení trvalého pocitu bezmoci, jež může vést k sebepoškozování a dokonce až k suicidiálním tendencím, které bohužel v některých případech končí i tragicky (Bendl, 2003; Čírtková, 1998; Kolář, 1997; Vágnerová, 1999).

Šikanování učitelů může mít také profesní následky. Stává se, že v rámci řešení situace pedagog odmítá učit danou třídu, ve které se nachází agresor nebo skupina agresorů. Rozhodne se v případech zoufalství ze školy odejít a nastoupit na jinou školu nebo zcela změnit svou profesi. Názor autorky této práce je takový, že učitel, který se rozhodne opustit své povolání, musí trpět ztrátou motivace a ideálů, musí být zcela psychicky vyčerpaný nebo mít pocit naprostého selhání ve své roli. Vytrácení motivace k vykonávání učitelského povolání je jeden z nejčastějších následků, které šikana pedagogům přináší, což potvrdilo i výzkumné šetření této diplomové práce, do kterého můžeme nahlédnout níže.

I přesto, že dle názoru autorky této práce šikanovaný učitel má ze svého postavení dospělého jedince lehčí pozici nežli šikanovaný žák, následky mohou být stejně závažné. Je tedy třeba mít dostatečně silnou podporu – nejen od školy (která v mnohých případech bohužel selhává), ale také z blízkého sociálního okolí.

4.6.1 Psychosomatické potíže

Psychosomatické potíže patří mezi nejčastější následky, které se projevují u učitelů, kteří se stali obětí šikany. Z tohoto důvodu by bylo vhodné přiblížit, co si pod tímto pojmem „psychosomatické potíže“ vlastně představít.

Slovo psychosomatika má svůj původ již ve starověkém Řecku. Tento výraz je tedy odvozen ze dvou řeckých slov a to ze slova „psyché“, které znamená duše a ze slova „soma“, což můžeme přeložit jako tělo. Psychosomatika chápe tělo a duši jako dva vzájemně propojené systémy. Zabývá se spojením a vzájemnými vztahy mezi těmito dvěma oblastmi, které nevnímá jako na sebe nezávislé (Poněšický, 2002; Morschitzky, Sator, 2007).

Lidé mají často problémy v duševní oblasti, které se na první pohled zdají jako tělesné nemoci. Tito pacienti se domáhají mnohých vyšetření, což vede ke zbytečně vynaloženým nákladům za diagnostiku a léčbu. Každodenní prožívání má mnohem větší vliv, než je možné si připustit. Často se emoce a vjemy, které z těchto prožitků vyplývají, potlačují a předstírají, že neexistují, pro zachování určité harmonie. Zejména pokud se jedná o ohrožující zážitky

a takové, které v nás vyvolávají pocit stresu. Jedním z nich může být například právě šikana. Jedinec si neuvědomuje, že nahromaděný stres v něm zůstává a tika jako časovaná bomba a dříve nebo později se začne promítat v tělesné rovině (Keleman, 2005; Poněšecký, 2002).

Mezi nejčastější projevy psychosomatických onemocnění patří například bušení srdce, poruchy spánku a koncentrace, pocit dušnosti a svírání na hrudi. Dalšími méně častými symptomy psychosomatických potíží jsou také pocity napětí, ztuhlosti, únavy a slabosti, bolesti břicha, zad, hlavy a zubů. Může se také jednat o průjem, zácpu, různé kožní problémy nebo sexuální dysfunkce (Morschitzky, Sator, 2007).

4.7 Dopady šikany na agresora

Šikana zanechává následky na obětech, jedincích, kteří šikaně přihlížejí, tak na útočnickovi samotném. Agresor většinou z šikany, které se dopouští, nebývá poznamenán fyzicky, ale upevňuje si špatné návyky v chování, které ho budou v životě dál provázet. Dětské agresory i ti dospívající se často stávají členy nevhodných skupin, které se nachází na pokraji společnosti. Je důležité, aby agresory byli za své jednání potrestáni a nedocházelo tak k utužování jejich antisociálních postojů. Pokud se agresivní chování nepodaří zastavit již v brzkém věku, existuje velká pravděpodobnost, že budou mít jedinci v budoucnu problémy se zákonem. Dětská agresivita poroste a stane se trvalým vzorcem chování. Následkem toho agresory mívají v dospělosti problémy v osobním životě a s navazováním vztahů. Často mívají sklony k násilí, například bijí své děti, kterým tak předávají své chování. Z toho vyplývá, že existuje velký předpoklad, že potomci těchto agresorů budou násilí aplikovat v budoucnu i oni sami. Jedna z teorií agrese je taková, že agrese můžeme považovat za naučené chování, stejně jako jiné lidské chování – příkladem může být pletení, vaření nebo hra na klavír (Bendl, 2003; Martínek, 2009; Řičan, 1995; Řičan, Janošová, 2010).

4.8 Prevence a možnosti řešení šikany učitelů

4.8.1 Prevence šikany

Prevence šikany je klíčová. Je důležité se snažit šikaně předcházet a bojovat proti ní pro bezpečné klima ve třídách i v samotné škole. Prevencí však není myšleno pouze její předcházení, ale i řešení na všech úrovních vnitřního vývoje viz stádia šikanování (Kolář, 2001).

V první řadě je třeba, aby si většina odborníků i veřejnost přiznala, že tento fenomén se na školách skutečně odehrává. Jedná se o mimořádně závažný problém a je potřeba se snažit

tomuto zlu zabránovat. Důležitým krokem je, aby škola měla vytvořený preventivní program, který zahrnuje také školní program proti šikanování. Dále školní řád, kde by mělo být jasně vyjádřeno, jaké chování je dehonestující a ohrožující vůči spolužákům, pedagogům i jiným členům personálu školy a také stanovené konkrétní důsledky za porušení pravidel. Dle Koláře (2011) by i každá třída měla mít vytvořená svoje vlastní pravidla chování, které si vytvoří žáci ve spolupráci se svým učitelem – taková pravidla nikoli nenahrazuje školní řád. V tomto případě by bylo zapotřebí, aby učitelé i vedení školy mělo mnohem větší pravomoci, než mají v současné době. Žáci dobře vědí, že si mohou mnohé dovolit a dokonce jsou v tomto postoji častokrát podporováni i svými rodiči.

Škola by měla zajistit informovanost všech svých žáků, jejich rodičů i pedagogického sboru o tom, co je šikana, a jak se zachovat ve chvílích, kdy se skutečně projeví. Na toto téma existuje mnoho různých kurzů, programů a seminářů. Programy a semináře pro učitele nabízí například Národní institut pro další vzdělávání (NIDV, 2019).

Vedení školy by mělo zajistit maximální podporu svým pedagogům, zaměřit se na jejich rozvoj, mělo by jim důvěřovat, stát při nich a snažit se, aby mezi nimi fungovala vzájemná komunikace. Nezbytné je také, aby škola měla dostatečně vyškolené a vzdělané specialisty v jednotlivých vrstvách prevence, kteří by měli dostatečnou kapacitu věnovat se této problematice a byli by podle toho i finančně ohodnoceni (Kolář, 2001).

Dle Krejčíkové a Goldové (2007) by bylo vhodné se ve výuce více zaměřit na témata jako je agresivní chování, rizikové chování, šikana a kyberšikana. Vhodné by bylo také zařadit mravní výchovu do školy i v rodině a při výskytu problémů využít terapeutických metod u konkrétních žáků, případně se snažit o jejich znovu začlenění do společnosti.

Názor autorky této práce na prevenci šikany učitelů je takový, že je mimořádně podstatné, aby se šikana učitelů nepodceňovala a hlavně nezastírala její skutečnost. Mnoho učitelů se s touto problematikou vypořádává samo, v tichosti, někde stranou. Důvod je takový, že je tento problém často interpretován tak, že si za to může pedagog sám, a je jeho vinou, že se stává terčem útoků, což není v pořádku. Pokud možno je důležité, aby byla šikana rozpoznána hned v jejím počátečním stádiu. Jakékoli nevhodné, zlomyslné, nepřijatelné a agresivní chování žáků by mělo být jasně a přísně potrestáno hned na začátku, dříve než se stane něco skutečně závažného.

4.8.2 Metodika řešení šikany

Pokud se učitel stane obětí šikany, bývá to často pokládáno za jeho chybu, za jeho vlastní selhání. Je potřeba si uvědomit, že tak to není. Učitel je obětí, a proto by šikana, kterou prožil, neměla být v žádném případě brána za jeho osobní problém, který by si měl být nucen vyřešit sám. Odpovědnost za prevenci a řešení šikany nese vedení školy. „Ředitel školy nese také odpovědnost za zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví pro své zaměstnance dle § 101 a § 102 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů“ (Metodický pokyn MŠMT, č. j. MSMT-21149/2016, s. 11).

Je zapotřebí, aby škola podporovala své pedagogy, vytvořila bezpečné a důvěrné prostředí a v případě výskytu šikany, vzniklou situaci řešila. Tento druh rizika, jakým je šikana učitelů, by měl být uznán a pro takové případy by tak měly být připraveny mechanismy a postupy k ochraně učitelů. Jedná se o tzv. krizový plán, který má sloužit k účinné prevenci a řešení takového rizikového chování, se kterým by měli být všichni obeznámeni. V takovém plánu má být upřesněno, jakou roli a možná řešení má v takovéto krizové situace sám učitel, jakou vedení školy či školní poradenské pracoviště. V situaci, kdy se učitel cítí agresorem ohrožen, měl by se řídit krizovým plánem, pokud by tento plán byl nepostačující a došlo by k závažnějším fázím, nezbyvá pedagogovi, než si zajistit ochranu sám (Metodický pokyn MŠMT, č. j. MSMT-21149/2016).

Jestliže se učitel stane terčem útoků ze strany žáků, je nutno, aby si sám pedagog, vedení školy, i kolegové pedagoga dokázali uvědomit, že byl vystaven traumatickému zážitku. Takový zážitek může být velmi trýznivý, proto by oběť měla mít dostatek času na zpracování šoku, je důležité, aby se neobviňovala, vyhledala sociální podporu od nejbližších, případně odbornou pomoc (Metodický pokyn MŠMT, č. j. MSMT-21149/2016).

Pokud se učitel stane obětí šikany od svých žáků, je nezbytné, aby škola zajistila posouzení sociálních vztahů ve třídě, ve které k šikaně došlo, a podle výsledků následně nastolila vhodné řešení. Škola by měla také pro tuto třídu zajistit intervenční program, který slouží k znovunastolení bezpečí ve třídě. V neposlední řadě je důležité provést revizi krizového plánu pro podobné situace, které by v budoucnu mohly nastat (Metodický pokyn MŠMT, č. j. MSMT-21149/2016).

V případě šikany má škola pro zastavení konání agresorů jistá nápravná opatření. Jedná se například o napomenutí, slovní domluvu, důtky nebo o sníženou známku z chování. V první řadě je důležité posoudit, v jaké fázi se šikana nachází a podle toho dále jednat. Počáteční stádium šikany je možné řešit v rámci školy, šikanu, která se však dostala do pokročilejších

stádií, řeší škola v součinnosti s odborníky ze specializovaných pracovišť, zejména s PPP a SVP (Metodický pokyn MŠMT, č. j. MSMT-21149/2016, s. 6; Vágnerová, 2009).

Bohužel základní školy mají velkou nevýhodu v tom, že nelze vyloučit ze školy žáka, který plní povinnou školní docházku. Od roku 2017 však byla novela školského zákona upravena, tak, že v případě žáků základních škol, kteří by závažně porušili školský zákon, musí ředitel školy kontaktovat Odbor sociálně-právní ochrany dětí a zároveň je povinen nahlásit takový případ státnímu zastupitelství (MŠMT, 2017).

4.9 Závěr teoretické části

Šikana je patologické chování různých forem, které je cílené, záměrné a představuje velké nebezpečí. Jedná se o zvláštní druh agrese, kterou lze pojímat jako problém mezilidských vztahů a závažné poškození sociálních vztahů ve skupině. Jedná se především o týrání jiných osob ať už fyzicky nebo psychicky a o jejich omezování agresorem, který se snaží zneužít vlastní moci nad slabšími jedinci, pro vlastní uspokojení. Šikana může probíhat prakticky kdekoli a mezi kýmkoli, roli nehraje věková kategorie, pohlaví, etnické skupina, vzdělání ani profese. Určité následky, které bývají velmi závažné a mohou být i trvalé, šikana zanechává na samotném agresorovi, ale také na svědcích a především na oběti.

Šikana je mimo jiné jeden z nejzávažnějších problémů dnešního školství. U dětí a mládeže dochází k čím dál většímu nárůstu kriminality, násilí, vzdorovitosti a problematickému chování. Násilí probíhá nejen mezi dětmi, ale také na pedagogických pracovních.

Učitelé se stávají obětí šikany od žáků, ale také rodičů, podřízených, nadřízených či kolegů, ale bohužel toto trápení mnohdy skrývají. V takovýchto chvílích, první otázka, kterou si položí asi většina z nás, zní nějak takto: „*Kde se v lidech agrese bere? Je to něco vrozeného, člověku vlastního, snad nějaký pud, který se musí vybit – anebo se člověk stává agresivním v průběhu života třeba v důsledku nesprávného výchovy, takže se tomu dá zabránit*“ (Říčan, Janošová, 2010, s. 36)? Způsob výchovy může skutečně velmi podporovat náchyllost k šikaně a k agresivním sklonům u dětí, zejména pokud v rodině dochází k ponižování, konfliktům, hádkám, krutým trestům, citovému chladu apod. Dochází také k případům, kdy rodiče na základě svých vlastností, povahových rysů ve svých dětech agresivní jednání upevňují, zejména jako prostředek k dosažení svých cílů, který považují za normální. Není tedy divu, že se čím dál častěji setkáváme s případy, kdy rodiče své děti v násilí podporují, stávají se spolupachateli anebo se dokonce sami stávají agresory.

Pokud se tento zvláštní druh agrese ve školách objeví ať už je obětí žák nebo vyučující, je velmi důležité nebát se s tímto problémem svěřit a šikanu řešit hned v jejím počátečním stádiu. Pracovníci vzdělávacího procesu by měli mít dostatečné znalosti o této problematice, měli by vědět, jak v takových případech postupovat, na koho se obrátit a pokud je třeba tak zainteresovat policii ČR a příslušné orgány i instituce.

Dle autorky diplomové práce je pro eliminaci šikany ve školním prostředí nezbytné, aby probíhala kooperace mezi všemi osobami, které se podílejí na každodenním fungování a klimatu školy. Jedná se především o žáky, učitele a rodiče žáků. Základem je snažit se více zapojit žáky a jejich zákonné zástupce k součinnosti se školou a snažit se o zlepšení vztahů mezi jednotlivými žáky, jejich rodiči a učiteli. Podpora, vzájemné poznání, spolupráce, respekt, tolerance a solidarita jsou možná cesta k účinné prevenci proti šikaně.

EMPIRICKÁ ČÁST

5. Výzkumné šetření

V druhé části diplomové práce, tedy v části empirické, se autorka zabývá výzkumným šetřením.

Výzkum byl zaměřen na vlastní zkušenosti učitelů, kteří učí na druhém stupni základních škol, s patologickým chováním zvaný šikana, vůči jejich osobě ze strany žáků a jejich rodičů. Výzkum byl pojat kvantitativní metodou, tudíž byl jako nejvhodnější nástroj pro získání potřebných dat zvolen dotazník.

5.1 Vymezení zkoumaného problému

Šikana je celosvětový problém, zejména ve školním prostředí. Šikana neprobíhá jen mezi žáky, ale terčem útoků se stávají i učitelé, což je velmi složitá záležitost. Agresory mohou být nadřízení i kolegové, ale pachatelé, kteří jsou v popředí zájmu této práce, jsou žáci a jejich rodiče. Alarmující je stoupající agresivita jedinců, kteří jsou schopni se útoků dopouštět, neúcta a klesající autorita učitelů.

Hlavním zkoumaným problémem této diplomové práce je problematika šikany učitelů ze strany žáků a jejich rodičů, kteří vyučují na druhém stupni základních škol v České republice.

5.2 Cíle výzkumu

Hlavní cíl výzkumu

Za hlavní cíl výzkumu bylo stanoveno zjistit, zda učitelé na běžných českých základních školách, kteří působí na druhém stupni, mají vlastní zkušenosti se šikanou, a to jak ze strany žáků, tak ze strany jejich rodičů, v jak velké míře se tento negativní fenomén skutečně odehrává a jak jej ovlivňuje tolerance násilného chování v rodině.

Dílčí výzkumné cíle výzkumu

V této práci byly stanoveny jednotlivé úkoly výzkumu, které jsou zároveň i jeho dílčími cíli.

Mezi dílčí výzkumné cíle patří:

- **DVC 1:** Zjistit kolik procent učitelů má vlastní zkušenost se šikanou ze strany žáků, kolik ze strany rodičů a kolik ze strany žáků i rodičů.
- **DVC 2:** Zjistit v jakém časovém horizontu se šikana u obětí odehrála.

- **DVC 3:** Zjistit, kdo se v případě žáků a rodičů stává nejčastěji agresorem.
- **DVC 4:** Zjistit, jakými způsoby jsou učitelé nejčastěji šikanováni svými žáky a jejich rodiči a kde k těmto útokům dochází.
- **DVC 5:** Zjistit, jestli se učitelé snaží řešit šikanu, s kterou se potýkají a pokud ano, s kým, jakým způsobem se dále řeší a zda situace poté ustává nebo nadále pokračuje.
- **DVC 6:** Zjistit, zda zanechává šikana na učitelích nějaké následky a případně jaké.
- **DVC 7:** Zjistit, zda respondenti, znají někoho z pedagogické praxe, kdo se stal obětí šikany.
- **DVC 8:** Zjistit, jaká by byla dle názorů učitelů, nejlepší prevence této problematiky.

5.3 Výzkumné otázky a hypotézy

5.3.1 Vymezení výzkumných otázek

Pro potřeby této práce a naplnění jejího cíle byly stanoveny následující výzkumné otázky:

- **VO 1:** Jaké procento učitelů se během svého profesního působení na druhém stupni základních škol stalo obětí šikany ať už ze strany žáků či jejich rodičů?
- **VO 2:** Mají učitelé častější zkušenost ze strany žáků nebo rodičů?
- **VO 3:** Dopouštějí se kyberšikany na učitelích častěji žáci než rodiče žáků?
- **VO 4:** Jsou učitelé častěji šikanováni žáky vzájemně s jejich rodiči než pouze žáky i rodiči bez příbuzenské vazby?
- **VO 5:** Je šikana učitelů ze strany žáků možným následkem podporovaného a aplikovaného násilí v jejich rodině?

5.3.2 Vymezení hypotéz

Na základě třetí, čtvrté a páté výzkumné otázky byly stanoveny hypotézy této práce v tomto znění:

- **H1:** Žáci se dopouštějí kyberšikany častěji než rodiče žáků.
- **H2:** Pokud se učitelé stanou terčem útoku ze strany žáků i rodičů, jsou častěji šikanováni žáky vzájemně s jejich rodiči než pouze žáky i rodiči bez příbuzenské vazby.
- **H3:** Jestliže je v rodině žáků podporované nebo aplikované násilí, pak jsou žáci náchylní k agresivnímu jednání, které se projevuje v podobě šikany učitelů.

5.4 Definování výzkumného vzorku

Zkoumaný vzorek v tomto výzkumném šetření tvoří učitelé druhého stupně běžných základních škol na území celé České republiky. Celkem se tohoto výzkumu, který probíhal formou dotazníků, zúčastnilo 190 učitelů. Výzkumný soubor se skládal z mužů i žen. Bohužel, 8 dotazníků z celkového počtu muselo být vyřazeno, jelikož se prokázaly jako nehodnotné. K vyřazení vedly dva zásadní důvody. První důvod byl takový, že v dotaznících chyběly odpovědi u otázek, které byly pro výzkum podstatné. Druhým důvodem bylo viditelné odporování si respondentů v jednotlivých otázkách, které následně nedávaly celkovou souvislost. S těmito dotazníky nebylo nadále pracováno, aby byla zachována validita výzkumu, a proto budeme vycházet pouze ze zbývajících 182 dotazníků.

Autorka diplomové práce se soustředila pouze na druhý stupeň základní školy, jelikož vycházela ze zkušeností pedagogů v jejím blízkém okolí, kteří ji upozornili na fakt, že žáci v tomto věku prokazují větší známky agresivity. Motivem pro tuto volbu byla mimo jiné domněnka, že pro žáky druhého stupně, kteří jsou ve věku 11 až 15 let, je tato vývojová fáze velmi náročná. Dle Pavla Řičana (2014) se jedná o dramatické období, které je plné bouřlivých změn, jak v rovině psychické, tak fyzické. U jedinců se mnohem více projevuje temperament, jsou podráždění, mění se jim nálady a často dochází k emocionální nestálosti. Je to doba pubescentního negativismu, kdy dochází ke vzdoru vůči autoritám, někdy i k destruktivnímu chování nebo násilí, které může být zapříčiněné tzv. „hormonální bouří“ a novými změnami, kterými procházejí.

5.5 Metoda sběru dat a výzkumný nástroj

Sběr dat pro tuto diplomovou práci a celá koncepce výzkumu probíhala kvantitativní metodou. Tato metoda byla pro výzkum zvolena na základě výběru tématu pro diplomovou práci, kterým je šikana učitelů. V souvislosti rozsáhlejší společenské otázky, kterou šikana je, bylo vhodnější zvolit přístup kvantitativní, namísto kvalitativního. Kvantitativní technika je vhodnější pro výzkum s větším okruhem informací a s větším počtem respondentů. Opírá se o číselné údaje, zjišťuje množství, rozsah, frekvenci, míru výskytu daného jevu a je možné tato data matematicky a statisticky zpracovávat.

Data ve výzkumném šetření byla získána pomocí dotazníku, který byl použit jako nástroj našeho zkoumání. Dle Gavory (2000) se konkrétně jedná o způsob písemného kladení otázek, které jsou předem logicky připraveny a uspořádány. Touto formou předkládání otázek následně získáváme písemné odpovědi. Dotazník je nejfrekventovanější nástroj pro sběr dat

a je určen především k hromadnému získávání údajů, tedy informací, od velkého počtu respondentů. Výhodou dotazníku je poměrně rychlá distribuce a to i do větších vzdáleností a zároveň malá časová investice.

Pro výzkum diplomové práce byl použit nestandardizovaný polostrukturovaný dotazník. Dotazník a otázky v něm obsažené byly vytvořeny převážně na základě vytyčených cílů, které se opíraly o teoretické poznatky, které byly získané při vypracování teoretické části. Tento dotazník je vlastní tvorbou autorky a obsahuje 48 otázek, pro jejichž řazení, jelikož používáme psychologického hlediska, byla využita tzv. technika nálevky. Znamená to tedy, že jsme postupovali od obecnějších otázek, přes konkrétnější a důležitější až po nejužší otázky.

Dotazník je rozdělen do dvou částí. První část (A) obsahuje 5 položek zjišťujících identifikační údaje o jednotlivých respondentech: pohlaví, věk, délku pedagogické praxe, působnost v kraji a počet obyvatel města, v němž se nachází škole, ve které respondent působí.

Druhá část, která je rozdělena na B a B1, se týká vlastních zkušeností učitelů se šikanou, které mají ze strany žáků i jejich rodičů. V případě, že se pedagogové stali obětí některého z těchto modelů šikany nebo dokonce obou, byli požádáni o další popis situace. V opačném případě byli respondenti odkázáni na konec dotazníku, kde byli dotázáni, jestli znají někoho z pedagogické praxe, kdo se stal obětí šikany a jaká by byla z jejich pohledu učitele nejlepší prevence této problematiky.

Část B, B1 obsahuje celkem 44 otázek, z toho 12 položek uzavřených dichotomických, které nabízejí pouze dvě možné odpovědi vzájemně se vylučující a to ANO nebo NE. Dále 10 položek uzavřených polytomických – výběrových, 10 uzavřených polytomických – výčtových, 10 polouzavřených – výčtových a 2 otevřené položky, které byly dobrovolné a spíše pro doplnění výzkumu. Na závěr dotazníku měli respondenti možnost napsat své zkušenosti, názory a poznámky k tématu. Mohli se podělit, jak o své vlastní příběhy, tak případně o příběhy svých známých z řad učitelů. I přesto, že byl dotazník anonymní, většina dotazovaných tuto možnost nevyužila až na pár výjimek, které se k problematice vyjádřili. V konečných fázích empirické části si můžeme přečíst některé komentáře, které byly získané prostřednictvím dotazníkového šetření.

5.6 Předvýzkum a ověření dotazníku

Před výzkumem byl nejdříve proveden výzkum pilotážní. Tento výzkum byl uskutečněn na malém souboru lidí, konkrétně mezi sedmi pedagogy ve věku 25 až 56 let, kteří jsou známými autorky diplomové práce.

Cílem pilotážního výzkumu bylo zjistit, zda výzkumný nástroj, který byl zvolen, funguje správným způsobem. Zda jsou respondenti ochotni vyplnit dotazník od začátku až do konce a zda rozumí pokynům, které jim byly zadány. Záměrem bylo také ověřit, zda jsou pro zkoumané osoby otázky správně formulovány, jestli jsou srozumitelné a zda je respondenti pochopili stejně jako administrátor. Dotazník následně prošel pouze drobnými úpravami a byl doplněn dvěma otázkami. Tato verze se zdála jako vhodná a byla použita pro hlavní výzkum.

5.7 Průběh výzkumného šetření a metoda práce s daty

Sběr dat pro empirickou část diplomové práce trval celkem dva měsíce – od poloviny září do poloviny listopadu roku 2022. Data byla získána online, prostřednictvím Formuláře Google (Google Forms). Tento způsob přišel autorce jako nejvhodnější, jelikož distribuce dotazníku byla velice rychlá a online způsobem se daly získat odpovědi od učitelů druhého stupně základních škol z celé České republiky. Zároveň bylo možné zajistit respondentům naprostou anonymitu a nespojit je s žádnou konkrétní školou, ve které pracují. Dotazník mohl každý učitel vyplnit kdykoli a kdekoli a především měl dostatečný časový prostor, bez jakéhokoli nátlaku na vyplnění odpovědí. Vzhledem k velmi citlivému a osobnímu tématu byl tento způsob dle názoru autorky naprosto nezbytný.

Výzkum probíhal způsobem sdílení prostřednictvím sociální sítě Facebook, kam autorka vložila dotazník do několika skupin. Jednalo se o skupiny, Pedagogové, Ředitelé – Nejsme v tom sami!, Učiteléučitelům.cz, Učitelé + a o skupinu Učitelé. Uživatelé těchto skupin byli požádáni, aby se zúčastnili výzkumu, pokud splňují daná kritéria, která jim byla představena a také o případné sdílení mezi další pedagogy, kterých by se výzkum mohl týkat. Dále byl dotazník rozeslán pedagogům, s nimiž je autorka v kontaktu s prosbou o šíření mezi své kolegy. V neposlední řadě byli respondenti na druhém stupni základních škol osloveni přes ředitele a jejich zástupce, kterým byl dotazník rovněž zaslán elektronicky s prosbou o rozšíření mezi vyučující. Volba škol, které budou osloveny, vznikla pomocí stratifikovaného výběru. Základní soubor byl rozdělen do podskupin, to znamená, že z každého kraje v České republice byl sestaven seznam základních škol, které mají i druhý stupeň. Následně z každé této podskupiny se pomocí losování (náhodným výběrem) vybraly

tři základní školy, které byly posléze osloveny. Na základě těchto zvolených systémů distribuce nelze stanovit přesnou návratnost dotazníků.

Pro shromáždění a následné vyhodnocení všech dat, byl použit počítačový program Microsoft Excel. V tomto tabulkovém softwaru bylo s daty dále matematicky, statisticky a graficky pracováno. Pro lepší přehled byla závěrečná data vyjádřena pomocí grafů a to konkrétně sloupcových a výsečových, ke kterým byla doplněna slovní interpretace.

Všechny otázky z dotazníků, které byly respondenty zodpovězeny, prošly důkladným zpracováním, ale na některé z nich však nelze najít v empirické části této práce odpovědi, jelikož sloužily převážně k lepšímu vhledu autorky do problematiky a k možnému využití pro další výzkumy.

5.8 Limity výzkumu

Za limit výzkumu považuje autorka práce malý soubor respondentů. Se zřetelem k široké distribuci dotazníku a zaručení anonymity dotazovaným, bylo velkým zklamáním, že počet respondentů nebyl tak velký, jak by se očekávalo.

Problematickým bodem byla skutečnost, že šikana je velmi citlivé téma, zvláště pokud se týká respondentů samotných. I přesto, že je na českých školách množství učitelů, kteří osobně čelili šikaně, ne každý je ochotný si tento problém přiznat a hovořit o něm, byť formou anonymního dotazníkového šetření.

Další úskalí vidí autorka v distribuci dotazníku prostřednictvím ředitelů základních škol a jejich zástupců, kterým byl odkaz na dotazník přidán do e-mailu a zaslán současně s veškerým vysvětlením problematiky a zároveň s žádostí o rozšíření dotazníku mezi pedagogický sbor. Otázkou zůstává, jestli všichni tito oslovení dotazník rozšířili mezi vyučující nebo se rozhodli prosby nevyšmat. Bohužel, druhá varianta je více pravděpodobná, což znamená, že potenciaální respondenti tedy nemuseli vůbec získat možnost se výzkumu zúčastnit. Z této zkušenosti vyplývá ponaučení, že při rozhovoru s učiteli tváří tvář by se dalo tomuto problému předejít, ale autorka zvolila způsob online vyplňování dotazníku pro co největší zajištění anonymity respondentů a jejich pohodlí.

5.9 Etické otázky výzkumu

Účast všech respondentů výzkumného šetření byla dobrovolná a se souhlasem ke zpracování jejich osobních údajů. Autorka respondenty ujistila, že všechny údaje poslouží výhradně pro účely tohoto výzkumu. Vzhledem k citlivosti tématu, jakým šikana bezesporu je, zaručila

autorka diplomové práce všem respondentům anonymitu. Účastníkům bylo zaručeno, že jimi vyplněné údaje nebudou nijak zneužity a po vyhodnocení potřebných dat, budou všechny dotazníky smazány. Každý respondent měl také přístup k e-mailové adrese autorky, kde ji mohl kontaktovat ohledně jakýchkoli nejasností, dotazů nebo v případě zájmu o konečné vyhodnocení výzkumu.

5.10 Vyhodnocení výzkumného šetření

5.10.1 Celková charakteristika zkoumaného vzorku

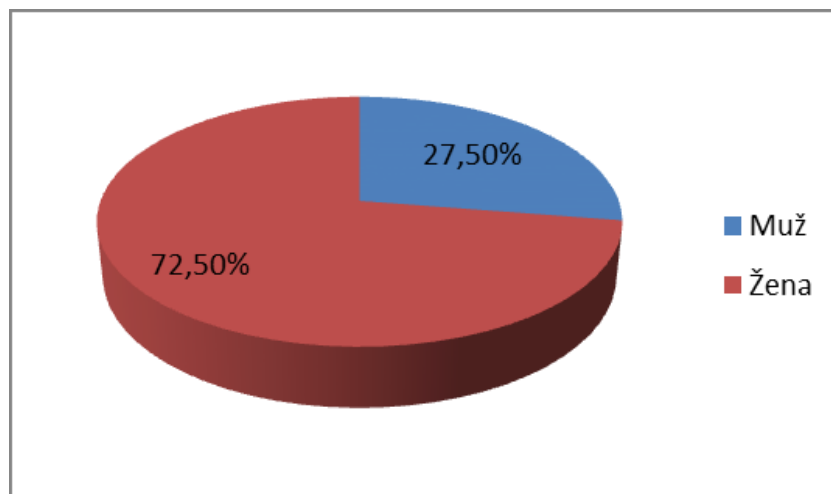
Zde se uvádí identifikační údaje všech respondentů, kteří se aktivně podíleli na výzkumu a kompletní dotazník odeslali. Tyto údaje byly povinné pro všechny a patřily do první části dotazníku.

Pohlaví	Absolutní četnost	Relativní četnost
Muž	50	27,50 %
Žena	132	72,50 %
Celkový počet respondentů	182	100 %

Tabulka 1: Celkový počet respondentů

Zdroj: vlastní zpracování

Pohlaví

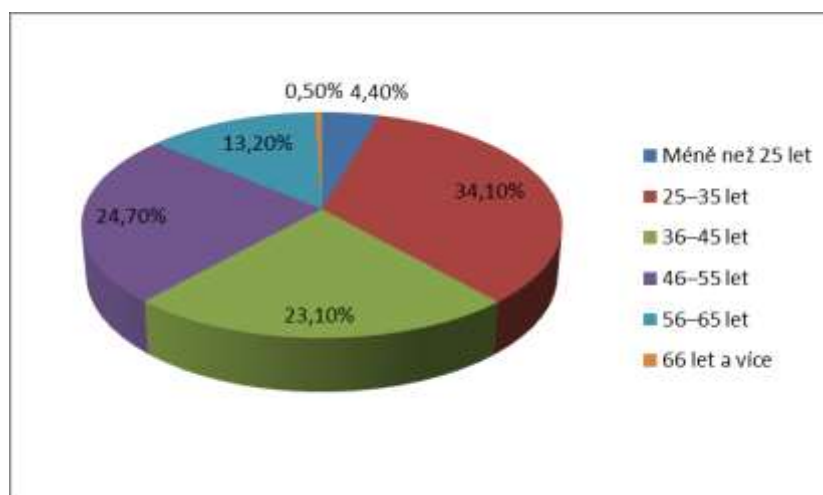

Graf 1: Pohlaví respondentů

Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu č. 1 je patrné, že dotazník, který byl použit jako nástroj zkoumání, vyplnilo celkem 182 respondentů (100 %) z toho 50 mužů (27,50 %) a 132 žen (72,50 %). Tento výsledek potvrzuje dosavadní rozbor o tom, že se prohloubila feminizace školství a zastoupení mužů v učitelské profesi je skutečně nízké.

Věk

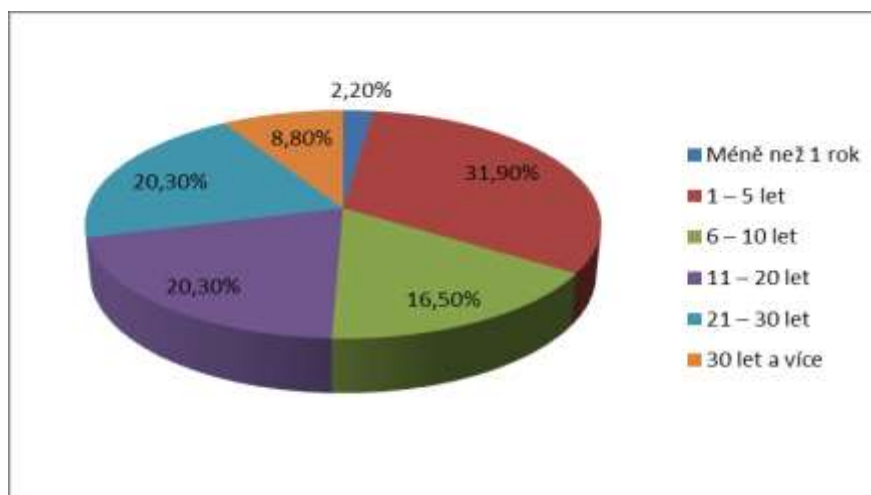

Graf 2: Poměrná četnost dle věku dotazovaných

Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu č. 2 se dozvídáme, že dotazníkového šetření se zúčastnili respondenti ve věkovém rozmezí méně než 25 let až 66 let a více. Největší zastoupení dotazovaných se vyskytuje ve věku 25–35 let (konkrétně 62 pedagogů, tedy 34,10 %). A nejméně respondentů bylo ve věkové kategorii 66 let a více (konkrétně 1 pedagog, tedy 0,50 %).

Délka pedagogické praxe

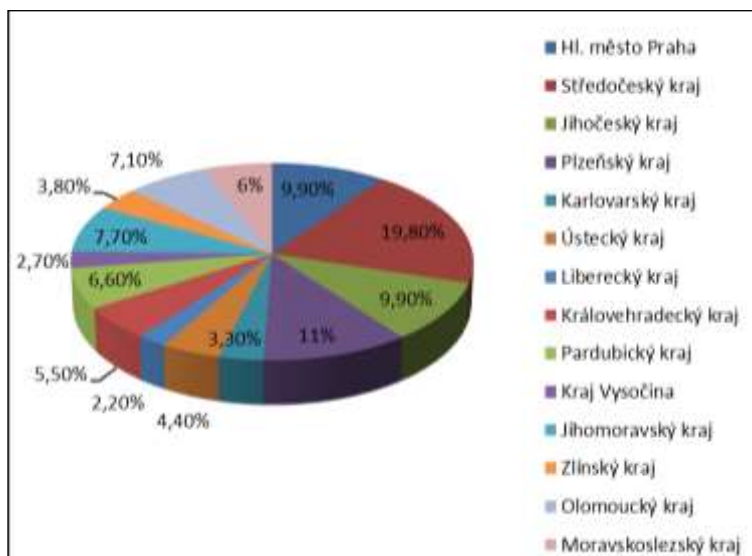

Graf 3: Poměrná četnost dle délky pedagogické praxe dotazovaných

Zdroj: vlastní zpracování

Na grafu č. 3 můžeme vidět délku pedagogické praxe dotazovaných respondentů. Nejvíce respondentů se nachází v kategorii 1–5 let (konkrétně 58 pedagogů, tedy 31,90 %). Nejméně respondentů bylo s nejkratší délkou pedagogické praxe méně než 1 rok (konkrétně 4 pedagogy, tedy 2,20 %). Pozitivním zjištěním bylo, že i přes nízké platy učitelů, časté hanění této profese a mediální negativismus zřejmě přichází do školství stále noví učitelé (viz graf praxe 1–5 let, tedy 31,90 %).

Kraj, ve kterém se škola nachází

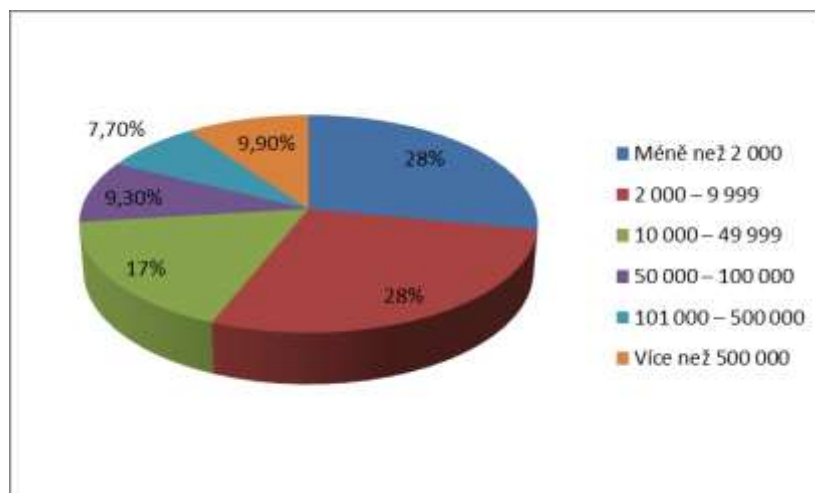

Graf 4: Poměrná četnost dle kraje, ve kterém se nachází škola, kde dotazovaní profesně působí

Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu č. 4 můžeme vyčíst, že nejvíce respondentů učí ve školách, které se nachází ve Středočeském kraji (konkrétně 36 učitelů, tedy 19,80 %). Velké zastoupení má dále Plzeňský kraj (konkrétně 20 učitelů, tedy 11 %), Hlavní město Praha (konkrétně 18 učitelů, tedy 9,90 %) a Jihočeský kraj (konkrétně 18 učitelů, tedy 9,90 %). Zbylé kraje se od sebe příliš procentuálně neliší. Nejmenší část však tvořili učitelé z Libereckého kraje (konkrétně 4 učitelé, tedy pouze 2,20 %).

Počet obyvatel obce/města

Graf 5: Poměrná četnost dle množství obyvatel obce/města, kde se nachází škola, ve které dotazovaní profesně působí

Zdroj: vlastní zpracování

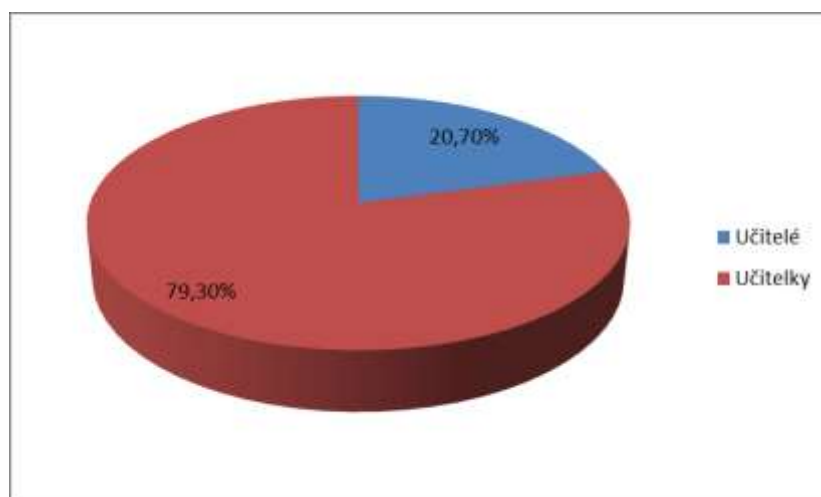
Graf č. 5 nám ukazuje, že nejvíce učitelů, kteří dotazník vyplnili, pracuje v obcích, které mají méně než 2 000 obyvatel a v obcích, které mají 2 000 až 9 999 obyvatel. V obou kategoriích

se jedná o 51 učitelů, tedy o 28 %. Nejméně dotazovaných bylo ve městech s počtem obyvatel 101 000 až 500 000 (konkrétně 14, tedy 7,70 %).

5.10.2 Formulace faktorů výzkumu a jejich výsledky

Autorka zkusila propojit zkušenost se šikanou s některými z identifikačních údajů, které byly respondenty uvedeny na začátku dotazníku. Ve výzkumu se tedy pro zajímavost autorka práce zaměřila na tři jednotlivé faktory, které mohou mít určitý vliv na vznik šikany u učitelů. Těmito faktory jsou pohlaví, délka pedagogické praxe šikanovaných respondentů a počet obyvatel obce/města, ve kterém se nachází škola, kde k jejich šikaně došlo.

1. Pohlaví

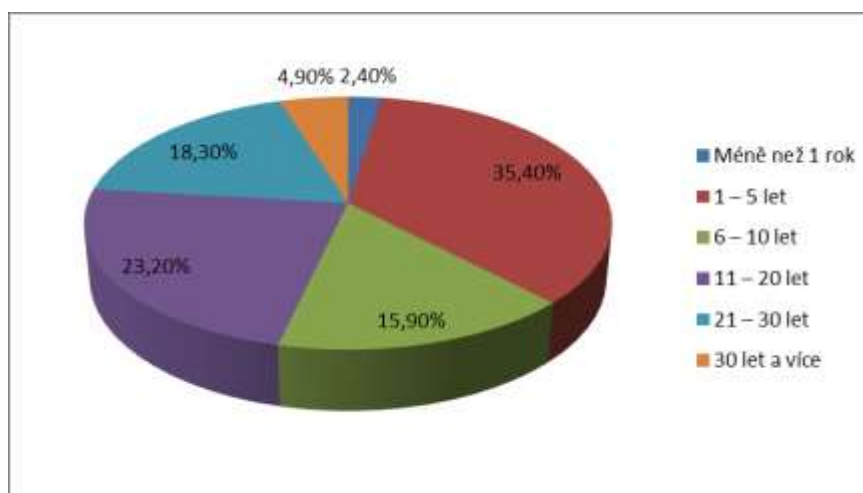

Graf 6: Celkový počet šikanovaných učitelů dle pohlaví

Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu č. 6 je zřejmé, že z celkového počtu šikanovaných respondentů (82, tedy 100 %) byly šikanovány více ženy (65, tedy 79,30 %), než muži (17, tedy 20,70 %). Z toho vyplývá, že ženy v učitelské profesi jsou více náchylné k tomu, aby se staly obětmi zvláštního typu agrese, kterým šikana je. Jednou z několika příčin může být fakt, že ženy všeobecně nemají takovou autoritu jako muži, mají větší sklon k neuroticismu, jsou citlivější a emotivnější. Ženy v roli učitelky se chováním svých žáků nechají snáze vyprovokovat k nepřiměřeným reakcím, například zvyšování hlasu, což může být pro některé žáky uspokojující výsledek, kterého chtěli dosáhnout. Čím více se vyučující vzteká, křičí a nechá se vyvést z rovnováhy, tím více působí jako „slabá osobnost“, která ztrácí autoritu a žáci tak své projevy stupňují.

2. Délka pedagogické praxe

Graf 7: Počet let pedagogické praxe u šikanovaných učitelů

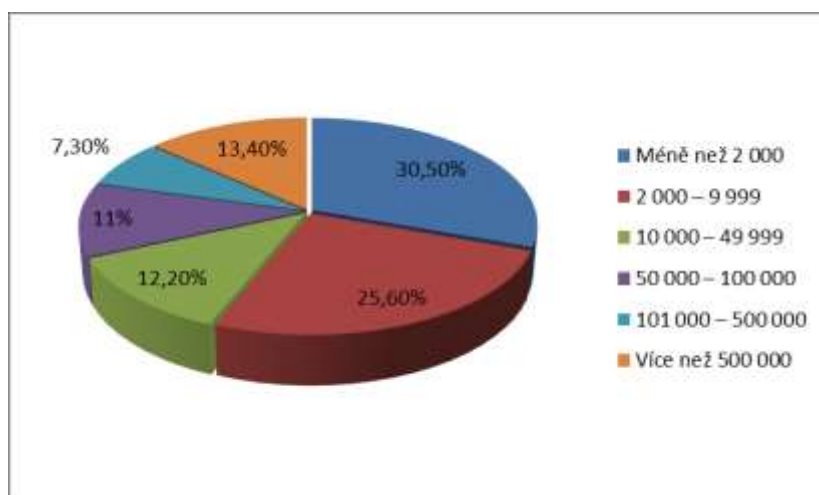
Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 7 znázorňuje, že nejvíce šikanovaných učitelů (25, tedy 35,40 %) má praxi v rozmezí 1–5 let. Dalo by se tedy říci, že se jedná o pedagogy, kteří se pohybují ve věkovém rozmezí 25–35 let. Toto zjištění potvrzuje dosavadní poznatky, že šikanovaní bývají učitelé, kteří jsou velmi mladí, mají krátkou praxi, a tudíž jsou ještě nezkušení, nedostatečně připravení čelit agresí od žáků nebo rodičů. Mohou svým projevem působit nejistě a mít problém si získat autoritu. Je předpoklad, že takoví jedinci se snadněji stanou terčem útoků.

Konkrétní příklad získaný dotazníkovým šetřením:

„Šikana byla řešena u mé kolegyně. Tato paní učitelka byla mladá, nová a na naší škole začala vyučovat tento rok. Třídní kolektiv jako celek ji nepřijal od začátku. Nejdříve šlo o slovní útoky (drzé připomínky, odmítání zadané práce, naschvály). Celé to zatím vyústilo v nastražení napínáček na židli dívkami z té třídy. Z mého pohledu nelze vyloučit ani účast chlapců z dané třídy. Šikana byla řešena vyučující i třídním učitelem. Dotyčné dívky mají kázeňský postih. Bohužel klima ve třídě se moc nemění“ (Anon, 2022).

3. Počet obyvatel obce/města

Graf 8: Počet obyvatel obce/města, kde se nachází škola šikanovaných učitelů

Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu č. 8 vyplývá, že nejvíce učitelů (29 učitelů, 30,50 %), kteří mají vlastní zkušenost se šikanou, vyučují ve školách, které se nacházejí v menších městech s méně než 2 000 obyvateli. Tento výsledek byl velice překvapivý. Příčina tohoto zjištění může být dle autorky diplomové práce taková, že lidé z malých měst (vesnic) se ve většině případů mezi sebou velice dobře znají. Tento fakt může způsobit šikanu učitele zejména ze strany rodičů, kteří o vyučujícím svého dítěte často vědí i dost osobních informací, které se jim nemusí líbit a podle toho k němu také následně přistupují.

Konkrétní příklad získaný dotazníkovým šetřením:

„Byla jsem svědkem šikany kolegyně, konkrétně se jednalo o šikanu ze strany rodičů žáků jedné třídy. Většina těchto rodičů roznášela pomluvy po celé vesnici na paní třídní učitelku“ (Anon, 2022).

5.10.3 Vlastní zkušenosti učitelů se šikanou – získaná data a jejich interpretace

Tato podkapitola vyhodnocuje získaná data výzkumného šetření. Graficky znázorňuje a odpovídá na dílčí výzkumné cíle, které byly na počátku výzkumu stanoveny. Tyto dílčí cíle se zaměřovaly převážně na vlastní zkušenosti učitelů se šikanou ze strany žáků a jejich rodičů.

- **Dílčí cíl č. 1: Zjistit kolik procent učitelů má vlastní zkušenost se šikanou ze strany žáků, kolik ze strany rodičů a kolik ze strany žáků i rodičů.**

S prvním dílčím cílem je v dotazníku spojována otázka č. 2: **Kdo se na Vás šikany dopouštěl?**

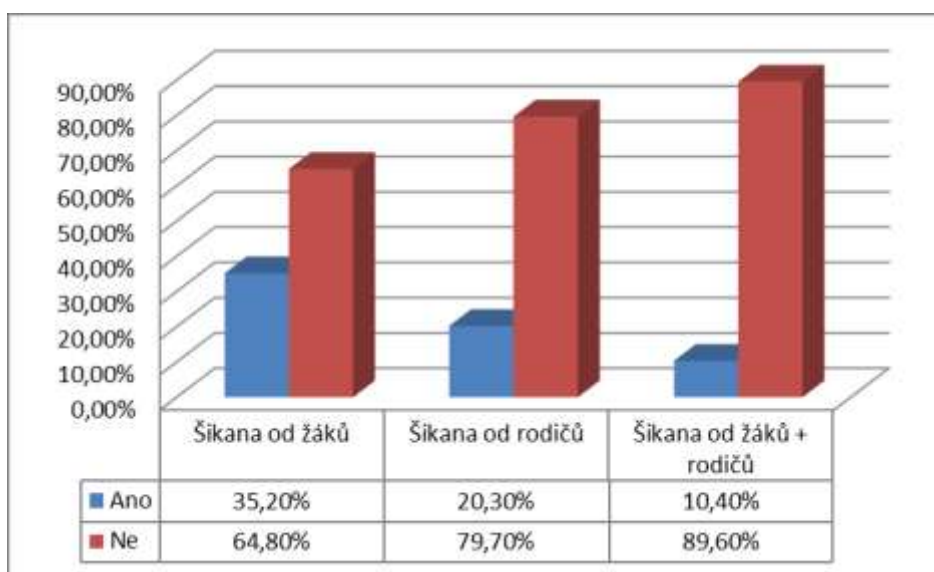
S prvním dílčím cílem je v dotazníku spojována otázka č. 3: **Máte osobní zkušenost se šikanou ze strany žáka/žáků při výkonu svého povolání?**

S prvním dílčím cílem je v dotazníku spojována otázka č. 21: **Stal/a jste se za dobu svého povolání terčem šikany ze strany rodiče/ rodičů žáka?**

	Ano – absolutní četnost	Ano – relativní četnost	Ne – absolutní četnost	Ne – relativní četnost
Šikana od žáků	64	35,20 %	118	67,40 %
Šikana od rodičů	37	20,30 %	145	79,70 %
Šikana od žáků + rodičů	19	10,40 %	163	89,60 %

Tabulka 2: Počet šikanovaných učitelů ze strany žáků, rodičů a žáků + rodičů

Zdroj: vlastní zpracování

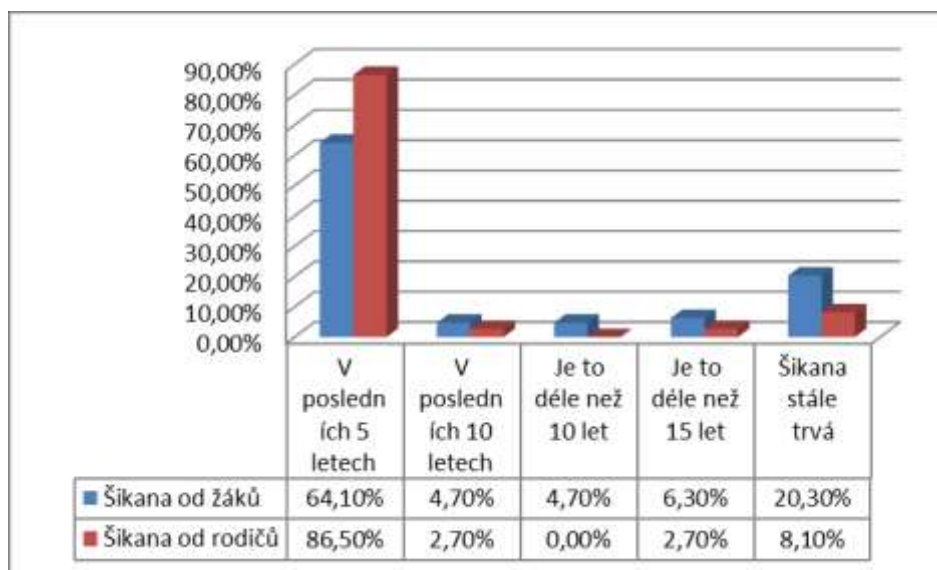
Graf 9: Počet učitelů, kteří mají vlastní zkušenost se šikanou ze strany žáků, rodičů a žáků + rodičů

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky č. 2 a grafu č. 9 je možné vyčíst, že z celkového počtu 82 (100 %) učitelů, 64 (35,20 %) z nich zažilo šikanu ze strany svých žáků, 37 (20,30 %) ze strany rodičů žáků a 19 (10,40 %) se někdy stalo obětí šikany ze strany žáků i rodičů.

- **Dílčí cíl č. 2: Zjistit, v jakém časovém horizontu se šikana odehrála.**

S druhým dílčím cílem jsou v dotazníku spojovány otázky č. 4 a č. 22: **Kdy k šikaně došlo?**

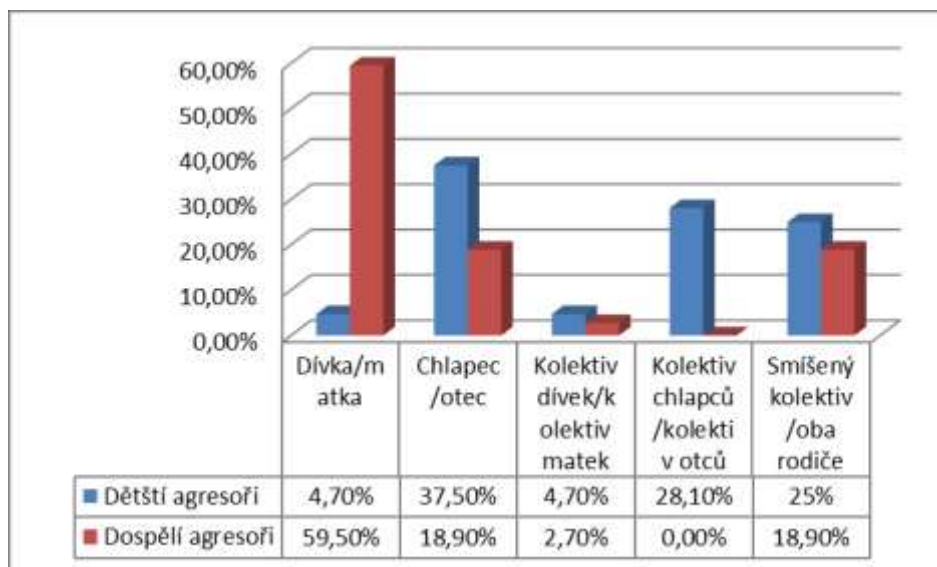
Graf 10: Období, kdy se odehrála šikana ze strany žáků a rodičů

Zdroj: vlastní zpracování

Nejvíce učitelů se stalo obětí šikany, jak ze strany žáků, tak ze strany rodičů v posledních pěti letech, jak je vidno na grafu č. 10. Z toho by se dalo vyvozovat, že se tento nešvar objevuje v posledních letech mnohem více než dříve. Příčinou by mohl být již několikrát zmiňovaný úpadek učitelské autority a prestiže a nastolená velmi liberální výchova v rodinách. Dle názoru autorky této práce, by výsledek mohl být také zapříčiněn tím, že do posledních pěti let můžeme zahrnout jedno z nejnáročnějších období, jaké jsme kdy zažili, a tím je COVID-19. Tato pandemie byla náročná pro nás všechny, ale pro učitele o to více. Učitelé museli ve své práci každodenně čelit mnoha překážkám, otázkám, na které sami mnohdy neznali odpověď a to, jak od žáků, tak jejich rodičů. Byli zahrnuti neustálými e-maily, SMS zprávami a telefonáty. Často se potýkali s výčitkami, obviňováním nebo urážkami. Dalo by se říci, že agresivní projevy vůči učitelům byl určitý způsob, jakým uvolnit své životní frustrace. Tuto domněnku potvrzuje i jeden z komentářů, který byl získán prostřednictvím dotazníkového šetření. Autorka diplomové práce by ráda anonymního respondenta, který komentář uvedl, citovala: „Bylo to o distanční výuce, kdy jedna matka neustále na paní učitelku dorážela, stěžovala si, posílala na ni všechny kontroly (stěžovala si např. na to, jak je paní učitelka u PC oblečená - měla obyčejné tričko), nenechala ji učit a před dětmi na ni řvala). Paní učitelka byla mladá, plná elánu a stále matce vycházela vstříc. Ta to ale nevzala jako vstřícnost, ale jako slabost a přitvrzovala. Dopadlo to tak, že paní učitelka skončila v psychiatrické léčebně a k učení se zřejmě nikdy nevrátí“ (Anon, 2022).

- **Dílčí cíl č. 3: Zjistit, kdo se v případě žáků a rodičů stává nejčastěji agresorem.**

S třetím dílčím cílem jsou v dotazníku spojovány otázky č. 5 a č. 22: **Kdo byl nebo stále je v tomto případě agresorem?**

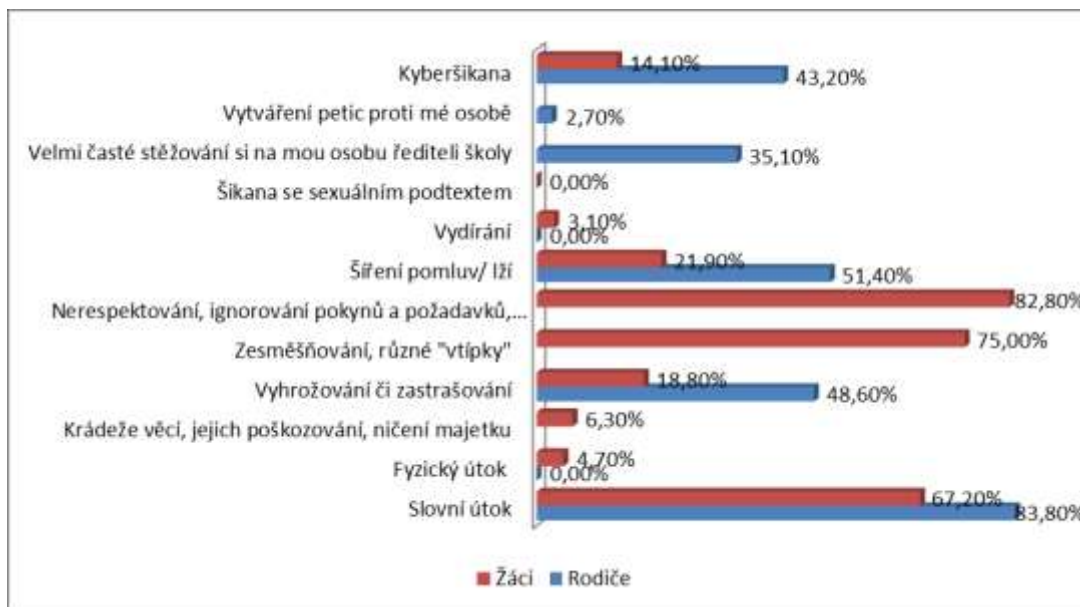
Graf 11: Agresori, kteří se dopouštějí šikany na učitelích

Zdroj: vlastní zpracování

Výzkum se také dotazoval na bližší informace o agresorovi. Respondenti měli určit, jestli útoky, kterým byli vystaveni, pocházeli od jednotlivce nebo od celé skupiny a zároveň byli tázáni na pohlaví agresora. Z grafu č. 11 vyplývá, že šikany se nejčastěji dopouštějí samotní jedinci. Z celkového počtu učitelů, 64 (100 %), kteří se někdy stali obětí šikany ze strany žáka, nebo žáků jich 24 uvedlo, že v jejich případě byl agresorem chlapec. Z celkového počtu učitelů, 37 (100 %), kteří se někdy stali obětí šikany ze strany rodiče, nebo rodičů jich 22 (59,50 %) uvedlo, že v jejich případě byla agresorem matka žáka. Tento výsledek je poněkud zajímavý v tom, že v dětském věku se šikany na učitelích dopouští více chlapci, což může být zapříčiněné jejich snahou na sebe upoutat pozornost, pobavit zbytek třídy nebo dát najevo svou tvrdou mužskou stránku. V opačném případě v dospělém věku se šikany na učitelích dopouštějí nejvíce ženy. Důvodem může být někdy přehnaná starostlivost matek, pocit, že jejich dítě je bezchybné a snaha bránit ho za každou cenu.

Dílčí cíl č. 4: Zjistit jakými způsoby jsou učitelé nejčastěji šikanováni svými žáky a jejich rodiči a kde k těmto útokům dochází.

S čtvrtým dílčím cílem jsou v dotazníku spojovány otázky č. 9 a č. 31: **O jakou formu šikany se jednalo?**

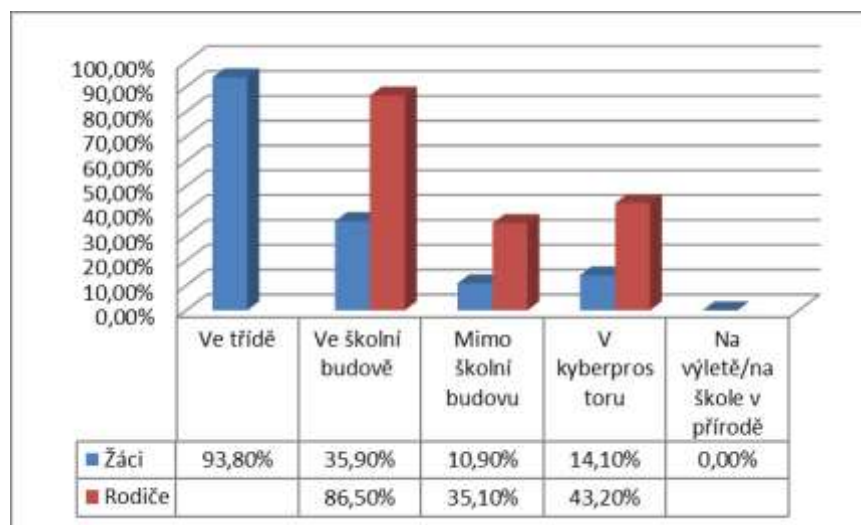
Graf 12: Formy šikany, kterých se dopouštějí žáci a rodiče na učitelích

Zdroj: vlastní zpracování

Vzhledem k inspiraci výzkumy, které se zabývaly podobným tématem, se autorka také pokusila zjistit, jakými způsoby jsou učitelé nejčastěji šikanováni, jelikož to považuje za velmi podstatné. V našem případě se jedná o učitele působící na druhém stupni základních škol.

V dotazníku, který respondenti vyplňovali, mohli zaškrtnout více forem šikany, kterým byli vystaveni. Z grafu č. 12 je patrné, že mezi tři nejčastější formy šikany, kterých se žáci dopouštějí je na prvním místě *nerespektování, ignorování pokynů a požadavků, narušování výuky*. Tuto odpověď uvedlo celkem 53 učitelů (82,80 %) z celkového počtu 64 učitelů. Na druhém místě bylo *zesměšňování, různé „vtípky“*. Tuto odpověď uvedlo celkem 48 (75 %) učitelů. Na třetím místě se umístil *slovní útok*. Tuto odpověď uvedlo celkem 43 učitelů (67,20 %). Mezi tři nejčastější formy šikany ze strany rodičů patří *slovní útok*. Tuto odpověď uvedlo celkem 31 učitelů (83,80 %) z celkového počtu 37. Dále se 19 učitelů (51,40 %) stalo obětí *pomluv a lží* a 18 učitelů (48,60 %) obětí *vyhrožování či zastrašování*.

S čtvrtým dílčím cílem jsou v dotazníku spojovány otázky č. 11 a č. 30: **Kde ve Vašem případě k šikaně došlo?**

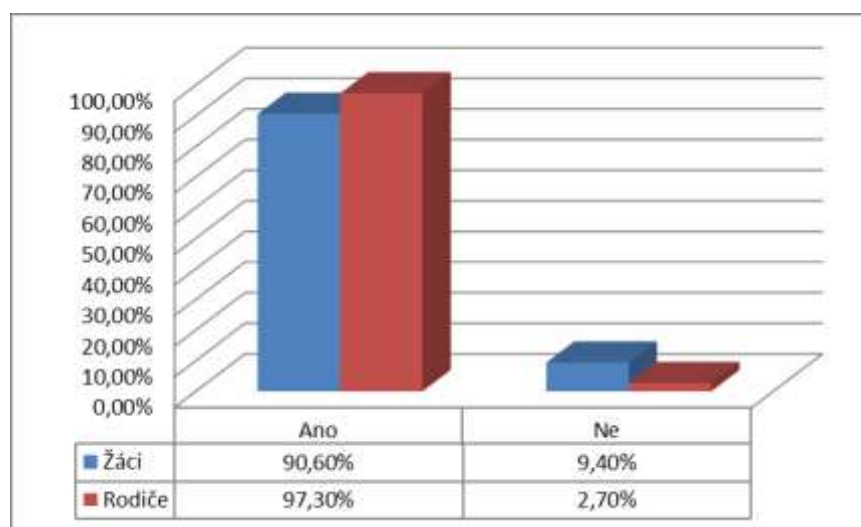
Graf 13: Místo, kde dochází k šikaně učitelů ze strany žáků a rodičů

Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu č. 13 je patrné, že se žáci na svých učitelích dopouštějí šikany nejčastěji ve školní třídě. Tuto odpověď uvedlo 60 učitelů (93,80 %) z celkového počtu 64 (100 %), kteří se stali obětí šikany ze strany žáka/žáků. Rodiče se šikany na učitelích dopouštějí nejčastěji v budově školy, tuto informaci uvedlo 32 učitelů (35,90 %) z celkového počtu 37 (100 %).

- **Dílčí cíl č. 5: Zjistit, jestli se učitelé snaží řešit šikany, s kterou se potýkají a pokud ano, s kým, jakým způsobem se dále řeší a zda situace poté ustává nebo nadále pokračuje.**

S pátým dílčím cílem jsou v dotazníku spojovány otázky č. 14 a č. 35: **Snažil/a jste se řešit situace, ve které jste se ocitl/a?**

Graf 14: Počet učitelů, kteří řešili i neřešili šikany ze strany žáků a rodičů

Zdroj: vlastní zpracování

Jak lze vypožorovat z grafu č. 14, šikanu ze strany žáků se snažilo nějakým způsobem řešit až 58 učitelů (90,60 %) z celkového počtu 64 (100 %). Útoky, kterých se dopouštěli rodiče na učitelích, řešilo až 36 (97,30 %) z celkového počtu 37 (100 %) šikanovaných učitelů. Zjištění, že se učitele snaží šikaně postavit čelem, považuje autorka této práce za velmi pozitivní výsledek, vzhledem k tomu, že se ve většině publikací můžeme dočíst, že mají pedagogové tendenci tuto problematiku spíše skrývat a také vzhledem k některým názorům respondentů uvedených v otevřených otázkách:

„Bohužel šikana učitelů je téma, které se stále moc neotvírá, popřípadě je problém převeden na vinu vyučujícího, což znamená, že velké množství pedagogů se s těmito problémy vypořádává samo někde stranou v tichosti a to není dobré. Děti bohužel ztrácí zábrany a přirozený respekt ke starším lidem a učitelům obecně. Myslím, že takových případů bude jen přibývat“ (Anon, 2022).

„Na ZŠ nelze žáka vyloučit – kantor si s ním musí nějak poradit. Důtky nic neřeší. A bývá to interpretováno tak, že si za to ten kantor může sám. Ostatním učitelům se to přece neděje“ (Anon, 2022).

S pátým dílčím cílem jsou v dotazníku spojovány otázky č. 15 a č. 36: **S kým jste danou situaci řešil/a?**

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že většina pedagogů, ať už se potýkali se šikanou ze strany žáků nebo rodičů, tento problémem řešilo se svým nadřízeným nebo s někým ze svých kolegů. Z odpovědí bohužel dále vyplývá, že i přes odvahu učitele svěřit se se šikanou svému nadřízenému, nebyla jím vždy problematika následně řešena a pedagog tak musel agresi čelit dál sám.

S pátým dílčím cílem je v dotazníku spojována otázka č. 16: **Jakým způsobem se daná problematika dále řešila?**

Způsob řešení	Absolutní četnost	Relativní četnost
Neřešila se	3	5,20 %
Slovním napomenutím žáka	37	63,80 %
Převedením žák do jiné třídy	0	0,00 %
Třídní/ředitelskou důtkou	22	37,90 %
Snížením známky z chování	13	22,40 %
Zapojením Policie ČR	3	5,20 %
Zapojením PPP, SVP či dalších orgánů a institucí	2	3,40 %
Podáním návrhu Orgánu sociálně-právní ochrany dětí k zahájení práce s rodinou	4	6,90 %
Předání žáka do péče odborníků – psycholog, psychiatr, psychoterapeut	4	6,90 %
Odchodem žáka ze školy	5	8,60 %
Osobním odchodem ze školy	2	3,40 %
Vyřešením v třídnických hodinách (ukázky filmů, situační hry, besedy...)	1	1,70%
Převedením žáka do jiné skupiny na angličtinu	1	1,72 %

Tabulka 3: Způsoby řešení šikany učitelů ze strany žáků

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 3 ukazuje, jakými způsoby se problematika šikany ze strany žáků dále řešila. Respondenti mohli zvolit více odpovědí včetně možnosti „jiná“, která jim umožňovala uvést svou vlastní zkušenost, která nebyla uvedena ve výběru. Mezi nejčastěji volenou variantu řešení patří *slovní napomenutí žáka*, tuto odpověď uvedlo celkem 37 učitelů (63,80 %) z celkového počtu 58, kteří se šikany ze strany žáků snažili nějakým způsobem řešit. Mezi druhý nejčastěji volený způsob řešení patří *třídní a ředitelská důtka*, tuto odpověď uvedlo celkem 22 učitelů (37,90 %) a mezi třetí nejčastější způsob řešení patří *snížení známky z chování*, tuto odpověď uvedlo celkem 13 učitelů (22,40 %).

S pátým dílčím cílem je v dotazníku spojována otázka č. 37: **Jakým způsobem se daná problematika dále řešila?**

Způsob řešení	Absolutní četnost	Relativní četnost
Neřešila se	2	5,60 %
Snažil/a jsem se komunikovat s agresorem, s nadějí, že útoky přestanou	13	36,10 %
Dělal/a jsem, že se nic neděje a agresor sám přestal	7	19,40 %
Nadřizovaný zvládl situaci uklidnit	17	47,20 %
Disciplinárním řízením, které inicioval agresor	3	8,30 %
Převedení žáka (agresorem) na jinou školu	0	0,00 %
Zapojením Policie ČR	2	5,60 %
Osobním odchodem ze školy	1	2,80 %
Propuštěním ze zaměstnání	1	2,80 %
Nadřizovaný se snažil komunikovat s agresorem	4	11,10 %
Řešila ČŠI	2	5,60 %

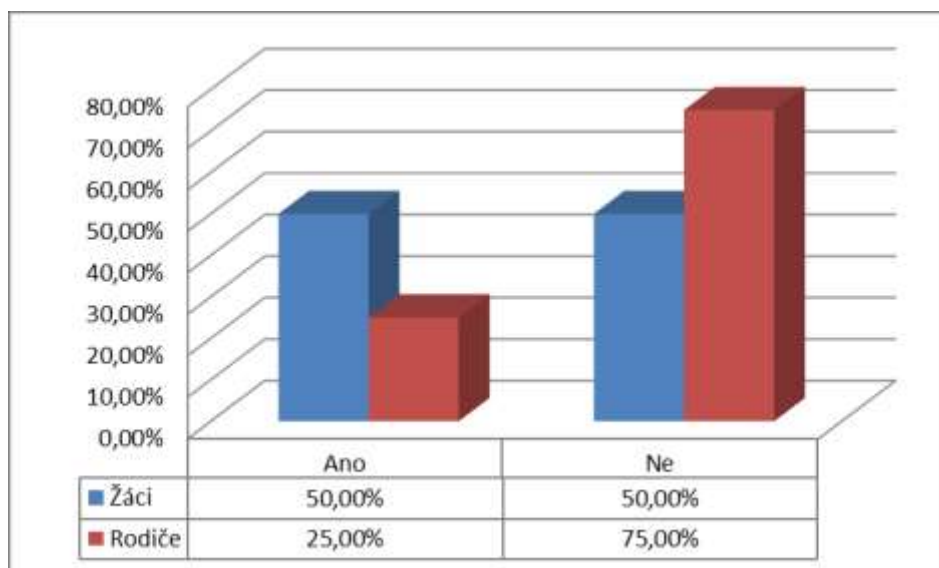
Tabulka 4: Způsoby řešení šikany ze strany rodičů

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 4 říká, jakými způsoby se dále řešila šikana ze strany rodičů. Respondenti mohli zvolit více odpovědí včetně možnosti „jiná“, která jim umožňovala uvést svou vlastní zkušenost, která nebyla uvedena ve výběru. Mezi nejčastěji volenou variantu řešení patří, *nadřizovaný zvládl situaci uklidnit*, tuto odpověď uvedlo celkem 17 učitelů (47,20 %) z celkového počtu 36, kteří se šikany ze strany rodičů snažili nějakým způsobem řešit. Mezi druhý nejčastěji volený způsob řešení patří *snažil/a jsem komunikovat s agresorem s nadějí, že útoky přestanou*, tuto odpověď uvedlo celkem 13 učitelů (36,10 %) a mezi třetí nejčastější způsob řešení patří *dělal/a jsem, že se nic neděje a agresor sám přestal*, tuto odpověď uvedlo celkem 7 učitelů (19,40 %).

S pátým dílčím cílem je v dotazníku spojována otázka č. 17: **Pokračovala šikana ze strany žáka/žáků i v případě řešení situace?**

S pátým dílčím cílem je v dotazníku spojována otázka č. 38: **Pokračovala šikana ze strany rodiče/rodičů i v případě řešení situace?**

Graf 15: Pokračování a ukončení šikany ze strany žáků a rodičů

Zdroj: vlastní zpracování

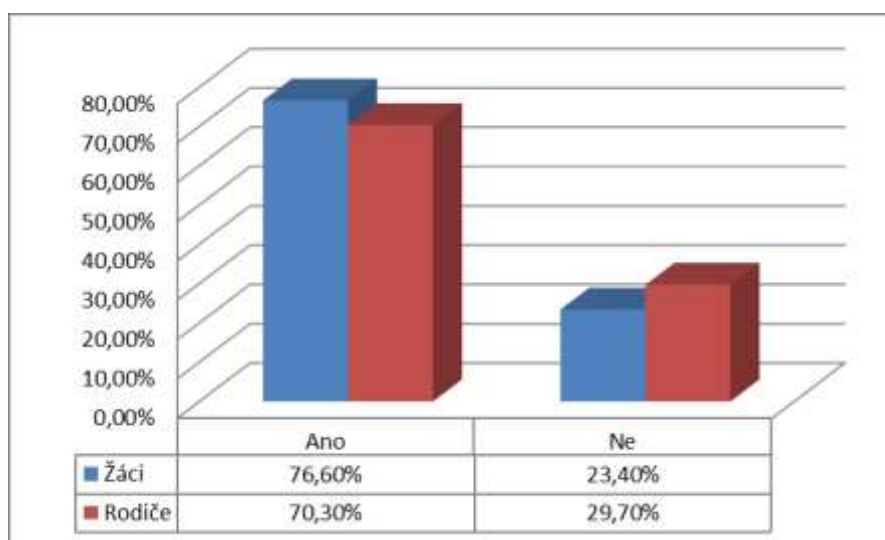
Graf č. 15 uvádí, že až 50 %, tedy 29 učitelů z celkového počtu 58, kteří se snažili vyřešit šikany ze strany žáků, čelili těmto útokům i nadále. Z celkového počtu, 36 učitelů, kteří se snažili řešit situaci, ve které se kvůli rodičům ocitli, odpovědělo 9 z nich (25 %), že šikana i po jejím řešení stále pokračovala.

Je šokující, že až polovina učitelů byla šikaně ze strany žáků vystavena i po snaze situaci vyřešit a zamezit tak dalším útokům na svou osobu. Příčinou může být podceňování nadřízených takovýchto případů, nesprávně zvolené řešení šikany nebo svou roli může hrát i osobnost žáků, kteří nedokáží zpytovat své svědomí a napomenutí, snížená známka z chování nebo ředitelská důtka pro ně nemá žádný význam.

- **Dílčí cíl č. 6: Zjistit, zda zanechává šikana na učitelích nějaké následky a případně jaké.**

S šestým dílčím cílem je v dotazníku spojována otázka č. 18: **Zanechala na Vás šikana ze strany žáka/žáků nějaké následky?**

S šestým dílčím cílem je v dotazníku spojována otázka č. 39: **Zanechala na Vás šikana ze strany rodiče/rodičů nějaké následky?**

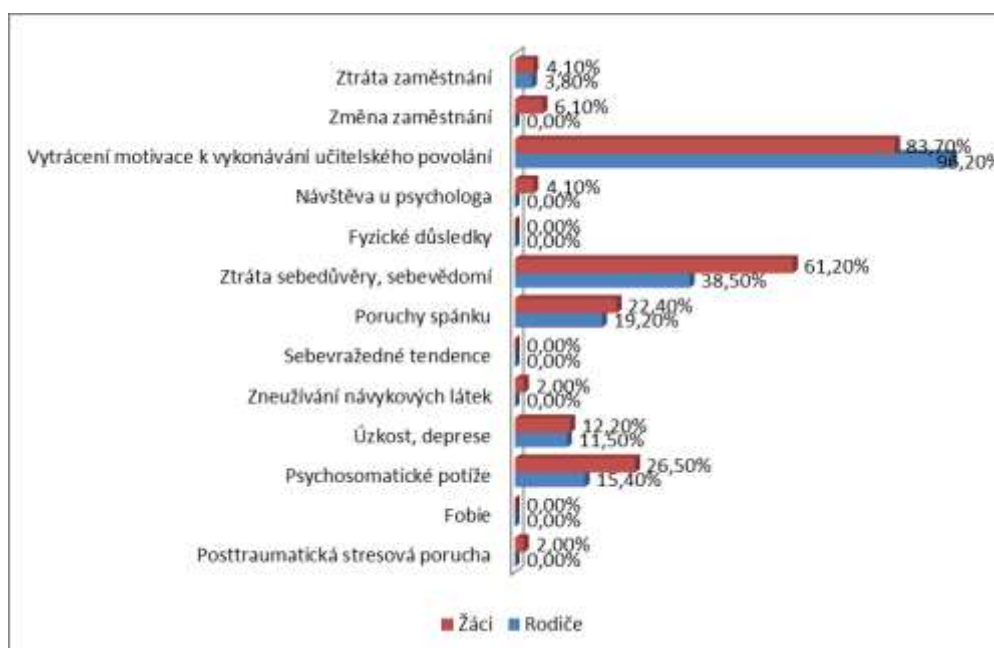

Graf 16: Počet učitelů, na kterých šikana zanechala a nezanechala následky

Zdroj: vlastní zpracování

Velmi důležitým úkolem pro tento výzkum bylo zjistit, zda učitelé pociťují, že na nich šikana zanechala nějaké následky a pokud ano, tak o jaké se konkrétně jedná. Z grafu č. 16 je patrné, že většině dotazovaným šikana negativně ovlivnila život. Šikana ze strany žáků, zanechala následky celkem na 49 učitelích (76,60 %) z celkového počtu 64 (100 %). Na druhou stranu žádné následky nepociťuje 23,40 %, což z celkového počtu činí 15 učitelů. Šikana ze strany rodičů, zanechala následky celkem na 26 učitelích (70,30 %) z celkového počtu 37 (100 %). Na druhé straně 11 učitelů (29,70 %) má pocit, že je šikana nijak nepoznamenala.

S šestým dílčím cílem jsou v dotazníku spojovány otázky č. 19 a č. 40: **O jaké následky se konkrétně jednalo?**

Graf 17: Následky, které zanechala šikana ze strany žáků a rodičů na učitelích

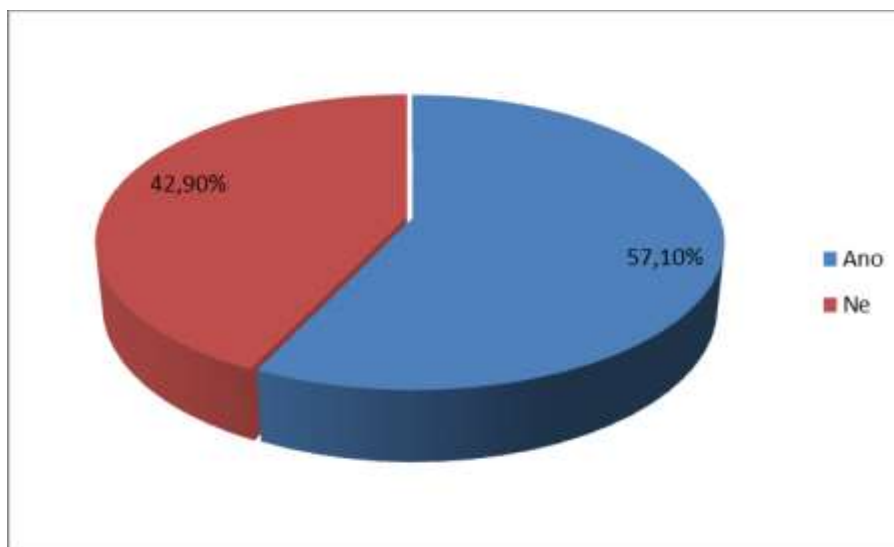
Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 17 ukazuje, s jakými následky se potýkají učitelé, kteří se stali obětí šikany ze strany žáků a rodičů. Nejčastější varianta, která byla volena v obou případech, je *vytrácení motivace k vykonávání učitelského povolání*. Takto odpovědělo celkem 41 učitelů (83,70 %) z celkového počtu 49, na kterých zanechala šikana ze strany žáků následky. Z celkového počtu 26 učitelů, na kterých zanechala šikana následky ze strany rodičů, zvolilo tuto odpověď celkem 25 učitelů (96,20 %). Mezi další velmi časté odpovědi patří *ztráta sebedůvěry a sebevědomí, psychosomatické potíže a poruchy spánku*, i když problémy se spaním by bylo možné také zahrnout mezi psychosomatické potíže.

To, že většina učitelů, kteří prožili šikanu, pocítují ztrátu motivace k vykonávání svého povolání, by mohlo být velkým problémem. Ztráta motivace dál vzdělávat a vychovávat žáky může u učitelů vést k rozhodnutí změnit profesi a tím by mohlo docházet k čím dál větší redukci učitelstva.

- **Dílčí cíl č. 7: Zjistit zda respondenti, znají někoho z pedagogické praxe, kdo se stal obětí šikany.**

Se sedmým dílčím cílem je v dotazníku spojována otázka č. 41: **Znáte ze svého okolí někoho z pedagogické praxe, kdo se stal obětí šikany?**

Graf 18: Počet učitelů, kteří znají a neznají jiného učitele, který se stal obětí šikany

Zdroj: vlastní zpracování

Z grafu č. 18 vyplývá, že až 57, 10 %, tedy 104 respondentů uvedlo, že se již setkali s někým z učitelské profese, kdo byl vystaven tomuto druhu agrese, což je velmi znepokojivé zjištění. Celkem 78 respondentů, tedy 42, 90 % nikoho takového nezná.

Následující komentáře byly vybrány z odpovědí respondentů, které uváděli v otevřené otázce č. 42. Tato otázka navazovala na předchozí otázku č. 41 (uvedenou výše) v dotazníku

a snažila se zjistit, jakým způsobem probíhaly útoky u těchto jedinců z pedagogické praxe, kteří se stali obětí šikany.

„Byla jsem několikrát svědkem šikany na naší škole. Zažila jsem například případ kyberšikany kolegyně, škola to odmítla řešit, tak se kolegyně obrátila na Policii ČR. Dále se také jednalo o slovní útoky ze strany žáků na kolegyně, pomluvy, překrucování skutečnosti, vyhrožování od rodičů“ (Anon, 2022).

„Kolegyně byla neustále obtěžována matkou studentky. Jednalo se o zapisování si každého jejího slova, stěžování si řediteli školy, psaní dopisů na českou školní inspekci“ (Anon, 2022).

„Rodiče žáka si opakovaně a neodůvodněně stěžovali řediteli školy na mou kolegyni“ (Anon, 2022).

„Jednalo se o případ kolegyně, původem z Ukrajiny (češtinu zvládá, ale přízvuk je slyšet) byla rodiči nařčena z brání úplatků. Obrátila se o pomoc na vedení, případ řešila i policie. Brání úplatků se neprokázalo. Od této doby peníze na divadla, učebnice apod. začala škola řešit přes zasílání na účet školy, abychom my pedagogové byli chráněni takovýchto nařčení“ (Anon, 2022).

„Žákyně bez vědomí vyučující natáčely průběh hodin mé kolegyně na mobilní telefon a nahrávku dále šířily“ (Anon, 2022).

„Učitelka byla žáky nerespektována od začátku nástupu do školy a stupňovalo se to do té míry, že ji třeba napadali v autobuse cestou ze školy, tahali ji za vlasy a křičeli na ni. Jednalo se o děti z prvního i druhého stupně. Paní učitelka sama odešla, protože nepomáhaly procesy vedení školy ke zlepšení“ (Anon, 2022).

„Dotyčná kolegyně měla dlouhodobě problémy s kázní ve svých třídách – žáci absolutně a cíleně nerespektovali její autoritu, slovně ji napadali, chodili při hodinách, ignorovali ji, stávala se terčem posměšků a pokřikování. V závěru roku se vyloženě chystali na její hodiny. Bylo to cílené chování proti ní, k šikaně se přidávala velká část třídy, pasivnější žáci nebo ti, co nesouhlasili, neměli možnost situaci řešit a před ní uniknout“ (Anon, 2022).

„Nerespektování ze strany žáků, naschvály, hluk ve třídě, neplnění úkolů, verbální útoky, bohužel učitel skončil s depresemi v dlouhodobé pracovní neschopnosti a dosud se nevrátil do školy“ (Anon, 2022).

„Opakované vulgární vyjadřování žáků na adresu kolegy/ kolegyně. Odmítavé postoje k pokynům, zahánění do „kouta“, nerespektování požadavků vyučujícího, svévolné chování“ (Anon, 2022).

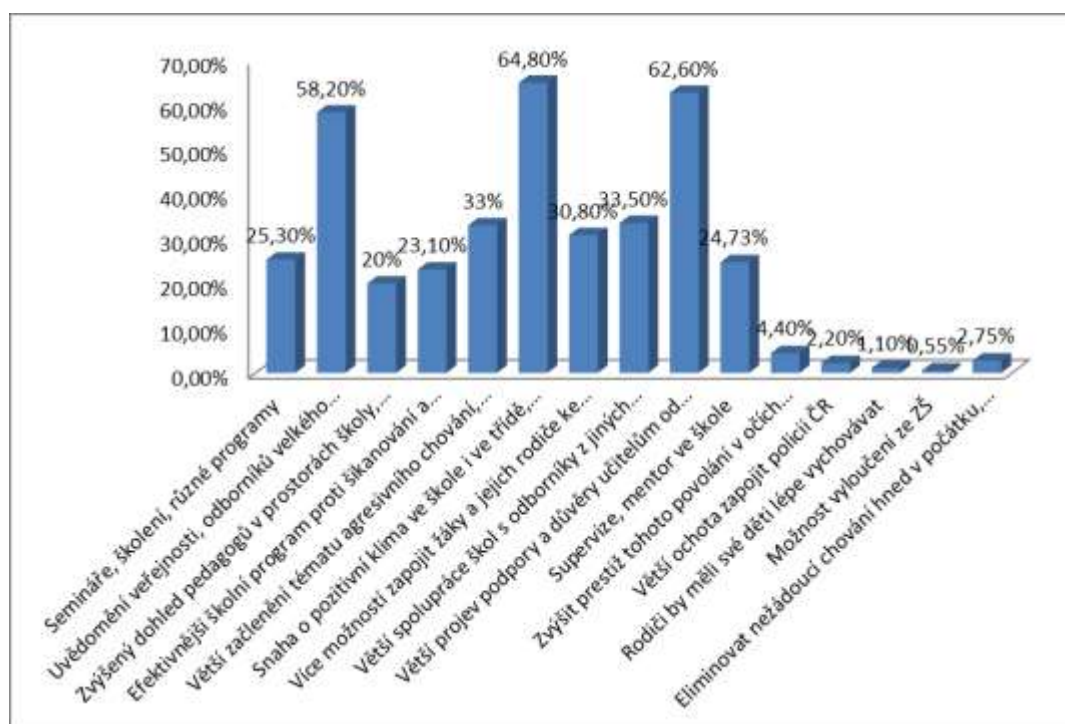
„Žáci šikanovali paní učitelku zahrazením dveří lavicemi, házením věcí přímo na ni, házením věcí z oken, ničením věcí, lhaním apod.“ (Anon, 2022).

„Kolega zažíval teror ve třídách. Házení věcí na jeho osobu, nevhodné komentáře neustálá provokace, absolutní ignorace ze strany dětí“ (Anon, 2022).

„Učitelku ponižovali žáci. Verbální útok, ale i házení papírků po ní. Učitelka odešla ze školy“ (Anon, 2022).

- **Dílčí cíl č. 8: Zjistit, jaká by byla dle názorů učitelů, nejlepší prevence této problematiky.**

S osmým dílčím cílem je v dotazníku spojována otázka č. 43: **Jaká by byla z Vašeho pohledu učitele nejlepší prevence této problematiky?**

Graf 19: Prevence šikany z pohledu učitelů

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 19 ukazuje, jaká by byla dle názoru učitelů nejlepší prevence problematiky šikany. Na tuto otázku odpovědělo celkem 182 respondentů, kteří mohli z uvedených možností vybrat více odpovědí, případně doplnit svůj vlastní názor do kolonky „jiná“. Odpověď *semináře, školení, různé programy* zvolilo 46 (25,30 %) učitelů, *uvědomění veřejnosti, odborníků velkého rizika šikany učitelů a závažnosti problematiky* zvolilo 106 (58,20 %) učitelů, *zvýšený dohled pedagogů v prostorách školy, zejména na rizikových místech* zvolilo 11 (20 %) učitelů, *efektivnější školní program proti šikanování a školní řád* zvolilo 42 (23,10 %) učitelů, *větší začlenění tématu agresivního chování, šikany, kyberšikany a rizikového chování do výuky*

zvolilo 60 (33 %) učitelů, *snahu o pozitivní klima ve škole i ve třídě, zlepšení komunikace a pozitivních vztahů mezi učiteli, žáky a rodiči* zvolilo 118 (64,80 %) učitelů, *odpověď více možností zapojit žáky a jejich rodiče ke spolupráci se školou* zvolilo 56 (30,80 %) učitelů, *větší spolupráci škol s odborníky z jiných resortů a nestátními organizacemi, které se zabývají prevencí šikanování. Větší pomoc a podpora ministerstva a krajských úřadů, kontrola ze strany České školní inspekce a ministerstva školství a krajských úřadů* by jako možnou prevenci vidělo 61 (33, 50 %) učitelů, *odpověď větší projev podpory a důvěry učitelům od vedení školy a nedovolit, aby zůstali na problémy sami*, zvolilo 114 (62,60 %) učitelů, *odpověď supervize, mentor ve škole* uvedlo 45 (24,73 %) učitelů, *zvýšit prestiž tohoto povolání v očích veřejnosti, aby si rodiče i žáci učitelů vážili*, odpovědělo 8 (4,40 %) učitelů, *větší ochotu zapojit policii ČR* uvedli 4 (2,20 %) učitelé, 2 respondenti uvedli, že *rodiče by měli svoje děti lépe vychovávat*, 1 respondent (0,55 %) vyplnil odpověď *možnost vyloučení ze ZŠ*, *odpověď eliminovat nežádoucí chování hned v počátku, nepodceňovat drobné prohřešky* uvedlo 5 (2,75%) respondentů a 7 (3,85 %) učitelů by *zvýšilo pravomoc školy a učitelů*.

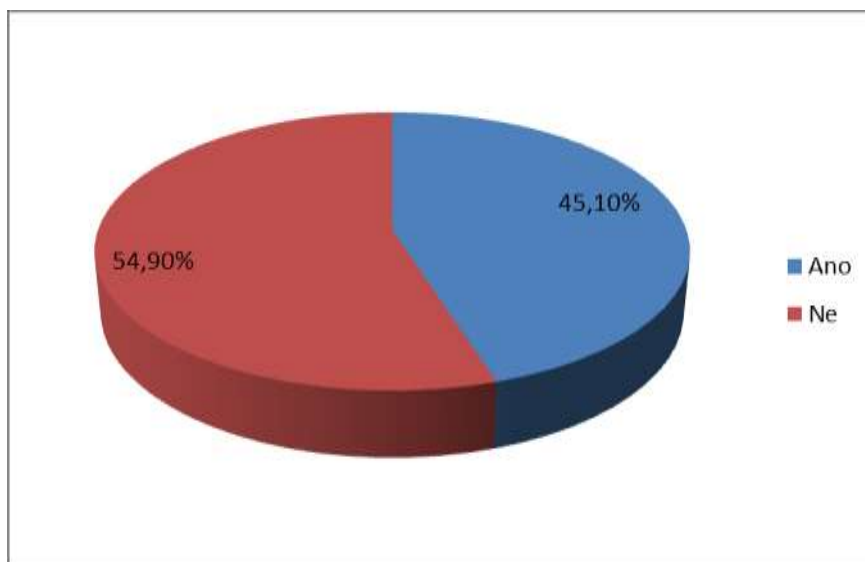
5.11 Odpovědi na výzkumné otázky

V této podkapitole bude postupně zodpovězeno, popsáno a graficky znázorněno všech 5 výzkumných otázek, které byly stanoveny na počátku výzkumu.

- **Výzkumná otázka č. 1: Jaké procento učitelů se během svého profesního působení na druhém stupni základních škol stalo obětí šikany ať už ze strany žáků či jejich rodičů?**

K první výzkumné otázce se v dotazníku vztahuje otázka č. 1: **Stal/a jste se za dobu svého učitelského povolání terčem šikany ze strany žáků nebo jejich rodičů?**

První otázka dotazníku se snažila zmapovat, kolik oslovených učitelů, kteří vyučují na druhém stupni základních škol v České republice, se stalo během své učitelské praxe terčem šikany ať už ze strany žáků nebo jejich rodičů. Z celkového počtu 182 (100 %) dotazovaných učitelů uvedlo 100 (54,90 %) z nich, že žádnou zkušenost se šikanou nemají, naopak 82 (45,10 %) z nich šikanu nějakým způsobem na vlastní kůži zažilo, což je poměrně vysoké číslo.

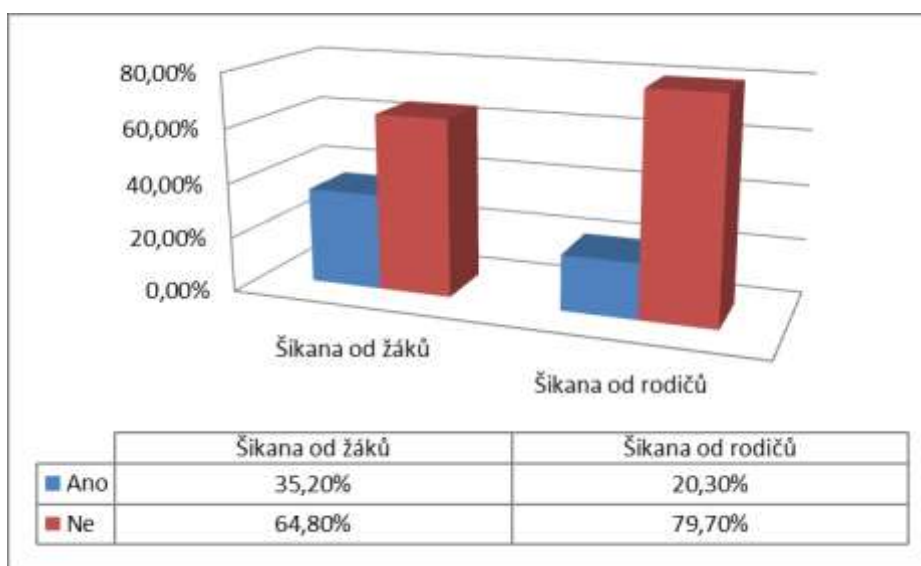
Graf 20: Celkové zkušenost učitelů se šikanou

Zdroj: vlastní zpracování

- **Výzkumná otázka č. 2: Mají učitelé častější zkušenost se šikanou ze strany žáků nebo rodičů?**

K druhé výzkumné otázce se v dotazníku vztahuje otázka č. 2: **Kdo se na Vás šikany dopouštěl?**

Druhá otázka v dotazníku se snažila zjistit, zda mají učitelé častější zkušenost se šikanou ze strany žáků nebo jejich rodičů. Jak vyplývá z odpovědí učitelů, kteří se někdy stali obětí šikany, celkem 64 (35,20 %) z nich se potýkalo se šikanou, jejímž původcem byli žáci. Naopak učitelů, kteří se stali terčem útoku ze strany rodičů, bylo celkem 37 (20,30 %), na základě čehož lze usoudit, že učitelé mají častější zkušenost se šikanou ze strany žáků.

Graf 21: Porovnání šikany učitelů ze strany žáků a rodičů

Zdroj: vlastní zpracování

- **Výzkumná otázka č. 3: Dopouštějí se kyberšikany na učitelích častěji žáci než rodiče žáků?**

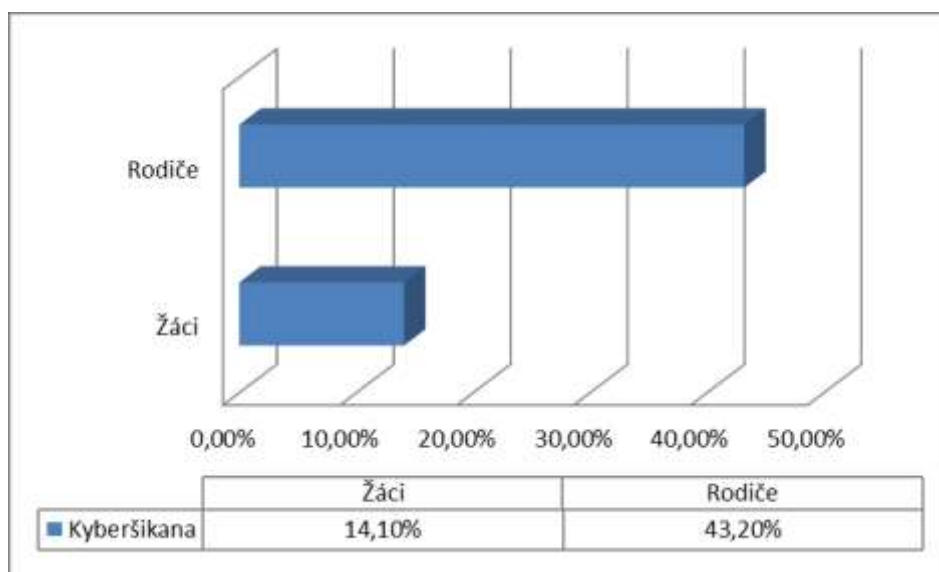
K třetí výzkumné otázce se v dotazníku vztahuje otázka č. 9 a č. 31: **O jakou formu šikany se jednalo?**

Při porovnání, kdo se kyberšikany na učitelích dopouští častěji, se lze setkat s překvapivým výsledkem. I přesto, že v dnešní pokročilé době plné moderních technologií, které děti a mladiství využívají ve velké míře, se „pouze“ 9 učitelů (14,10 %) z 64 stalo obětí kyberšikany ze strany svých žáků. Za neočekávanou je také možné považovat skutečnost, že se více pedagogů setkalo s kyberšikanou ze strany rodičů, než ze strany žáků, konkrétně 16 učitelů (43,20 %) z 37. Na základě těchto výsledků lze určit, že se kyberšikany na učitelích dopouštějí častěji rodiče žáků nežli samotní žáci.

U respondentů, kteří uvedli, že zažili kyberšikanu na vlastní kůži, byl dále vznesen dotaz, o jakou formu kyberšikany se přesně jednalo. Ze strany rodičů se učitelé nejčastěji potýkají s nevhodnými a obtěžujícími e-maily a ze strany žáků se potýkají s útoky, které jsou spojené s předchozím natáčením či fotografováním na telefon či jiné zařízení v průběhu hodin.

„Žákyně bez vědomí vyučující natáčely průběh hodiny na mobilní telefon a nahrávku dále šířily“ (Anon, 2022).

„Natáčení a fotografování kolegy – vystavování záběrů a fotek na Instagram, vulgární popisky“ (Anon, 2022).

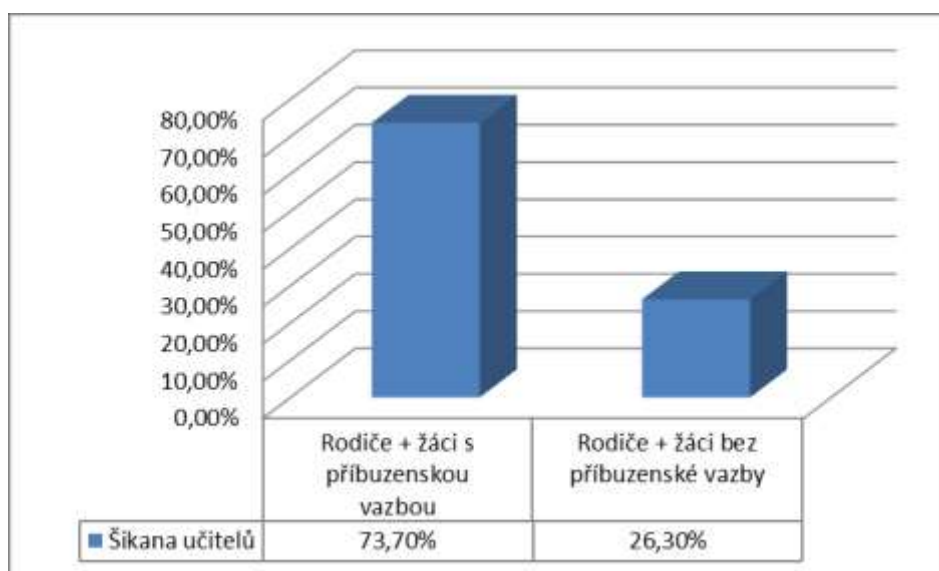
Graf 22: Porovnání kyberšikany učitelů ze strany žáků a rodičů

Zdroj: vlastní zpracování

- **Výzkumná otázka č. 4: Jsou učitelé častěji šikanováni žáky vzájemně s jejich rodiči než pouze žáky i rodiči bez příbuzenské vazby?**

Ke čtvrté výzkumné otázce se v dotazníku vztahuje otázka č. 24: **Byl tímto agresorem rodič žáka, který se rovněž dopouštěl útoků na Vaši osobu?** Tato otázka navazovala v dotazníku na otázku č. 21: Stal/a jste se za dobu svého povolání terčem šikany ze strany rodiče/ rodičů žáka?

Tato otázka se snažila zjistit, jestli učitelé, kteří mají zkušenost se šikanou ze strany žáků i rodičů jsou častěji šikanováni žáky a rodiči, kteří jsou spojeni příbuzenským poutem nebo se jedná o žáky a rodiče bez příbuzenské vazby. Z výsledků dotazníků je očividné, že, učitelé (celkem 19, tedy 100 %), kteří se někdy stali obětí šikany ze strany žáků i rodičů mají častější zkušenost s tím, že jsou dotyční agresoři v příbuzenské vazbě (celkem 14 učitelů, tedy 73,70 %), nežli bez ní (celkem 5 učitelů, tedy 26,30 %).

Graf 23: Porovnání šikany učitelů ze strany žáků + rodičů s příbuzenskou a bez příbuzenské vazby

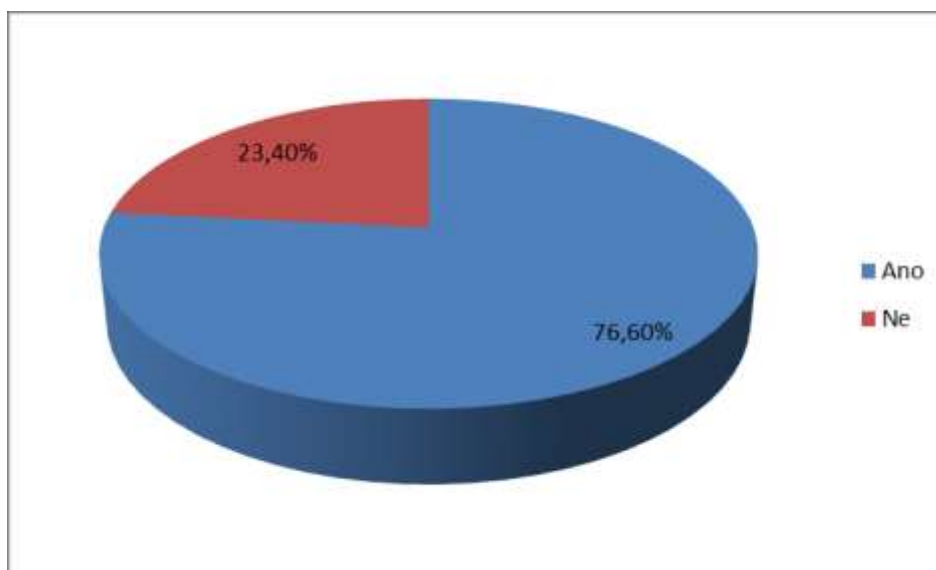
Zdroj: vlastní zpracování

- **Výzkumná otázka č. 5: Je šikana učitelů ze strany žáků možným následkem podporovaného a aplikovaného násilí v jejich rodině?**

K páté výzkumné otázce se v dotazníku vztahuje otázka č. 20: **Máte dojem, že agresivní chování útočníka mohlo být způsobeno tím, že je násilí aplikováno, tolerováno nebo dokonce podporováno v jeho rodině? Pokud je Vaše odpověď ano, potvrdilo se Vám toto podezření na základě zkušenosti či věrohodných informací?**

Ze získaných dat, která se vztahovala k páté výzkumné otázce, lze jednoznačně říci, že učitelé (celkem 49, tedy 76,60 %) z 64 učitelů (100 %), kteří se stali obětí ze strany svých žáků, jsou dle svých zkušeností takového názoru, že podporované, aplikované nebo tolerované

násilí v rodině může být příčinou agresivního chování u žáků, které se projevuje v podobě šikany učitelů.

Graf 24: Názor učitelů, zda může být kladný vztah k násilí v rodině příčinou agresivního chování u žáků

Zdroj: vlastní zpracování

5.12 Verifikace hypotéz

- **H1: Žáci se dopouštějí kyberšikany na učitelích častěji než rodiče žáků.**

Hypotézou č. 1 se v dotazníku zabývala otázka č. 9 a č. 31: **O jakou formu šikany se jednalo?**

Předpokladem pro stanovení hypotézy byla skutečnost, že se po zadání do internetového prohlížeče výraz „kyberšikana učitele“ zobrazí množství článků s tímto obsahem. Učitelé se s útoky od svých žáků potýkají poměrně často. Inspirací byl rovněž článek Kamila Kopeckého (2016), že se dle britského výzkumu odborové organizace NASUWT, která ve Spojeném Království zastupuje učitele, dopouštějí kybernetických útoků častěji žáci než rodiče žáků.

Původce kyberšikany	Počet	Počet v %
Rodič	16	64 %
Žák	9	36 %
Celkový součet	25	100,00 %

Tabulka 5: Kontingenční tabulka k hypotéze č. 1

Zdroj: vlastní zpracování

Na základě výpočtů pomocí kontingenční tabulky je zřejmé, že hypotéza **H1 se nepotvrdila.**

- **H2: Pokud se učitelé stanou terčem útoku ze strany žáků i rodičů, jsou častěji šikanováni žáky vzájemně s jejich rodiči než pouze žáky i rodiči bez příbuzenské vazby.**

Hypotézou č. 2 se v dotazníku zabývala otázka č. 24: **Byl tímto agresorem rodič žáka, který se rovněž dopouštěl útoků na Vaši osobu?** Tato otázka navazovala v dotazníku na otázku č. 21: Stal/a jste se za dobu svého povolání terčem šikany ze strany rodiče/ rodičů žáka?

Motivem pro stanovení druhé hypotézy byl fakt, že se rodiče stávají, čím dál častěji agresory, jež se dopouštějí útoků na učitelích a mnohdy tak napomáhají svým dětem dosáhnout žádoucích cílů pomocí násilí. Agrese, jak publikují i Říčan s Janošovou (2010), může být naučená stejně jako jiné lidské chování. Z tohoto důvodu je velký předpoklad, že pokud se učitel stane terčem útoku ze strany žáků i rodičů, jsou tito agresori z jedné rodiny.

Odpovědi respondentů	Počet	Počet v %
Ano	14	73,68 %
Ne	5	26,32 %
Celkový součet	19	100,00 %

Tabulka 6: Kontingenční tabulka k hypotéze č. 2

Zdroj: vlastní zpracování

Na základě výpočtů pomocí kontingenční tabulky je zřejmé, že hypotéza **H2 se potvrdila.**

- **H3: Jestliže je v rodině žáků podporované nebo aplikované násilí, pak jsou žáci náchylní k agresivnímu jednání, které se projevuje v podobě šikany učitelů.**

Hypotézou č. 3 se v dotazníku zabývala otázka č. 20: **Máte dojem, že agresivní chování útočníka mohlo být způsobeno tím, že je násilí aplikováno, tolerováno nebo dokonce podporováno v jeho rodině? Pokud je Vaše odpověď ano, potvrdilo se Vám toto podezření na základě zkušenosti či věrohodných informací?**

Třetí hypotéza byla postavena na dosavadních poznatcích, že děti často přebírají vzorce chování od svých rodičů. Rodiče také mnohdy chválí a podporují děti v násilném jednání, pokud je to v jejich očích normální prostředek k dosahování cílů.

Jestliže je agresivní chování v rodině přímo aplikováno, má velmi neblahé účinky na vývoj dítěte a může se projevovat jak v psychické tak somatické rovině. Důsledkem takového rodinného prostředí může být následně také problematické chování dítěte. Děti se často sami stanou násilníky, kteří se dopouštějí šikany převážně na svých vrstevních, ale obětí mohou být i učitelé.

Odpovědi respondentů	Počet	Počet v %
Ano	49	76,56 %
Ne	15	23,44 %
Celkový součet	64	100,00 %

Tabulka 7: Kontingenční tabulka k hypotéze č. 3

Zdroj: vlastní zpracování

Na základě výpočtů pomocí kontingenční tabulky je zřejmé, že hypotéza **H3 se potvrdila.**

6. Diskuze

Hlavním cílem této práce se bylo dozvědět, jestli se učitelé na českých základních školách, kteří působí na druhém stupni, stávají oběťmi šikany, a to jak ze strany žáků, tak ze strany jejich rodičů a v jak velké míře. Z výzkumu vyplynulo, že ze 182 učitelů se 82 z nich, tedy 45,10%, stalo během své pedagogické praxe obětí některé z forem šikany.

Po analýze výsledků je možné konstatovat, že z celkového počtu 82 (100%) šikanovaných učitelů, 64 (35,20 %) z nich zažilo šikanu ze strany svých žáků, 37 (20,30 %) ze strany rodičů žáků a 19 učitelů (10,40 %) se někdy stalo obětí šikany ze strany žáků i rodičů. Z výsledků je tedy možné vyčíst, že se šikany na učitelích nedopouštějí pouze žáci, jak by mnozí předpokládali, ale i jejich rodiče a to především matky, jak uvedlo 22 (59,50 %) respondentů z 37 (100 %).

S výsledkem autorky práce, že se učitelé skutečně stávají oběťmi šikany na základních školách, koresponduje i výsledek Hany Suché, která ve své diplomové práci „Způsoby patologické komunikace ve škole: Učitel jako oběť šikany“ (Olomouc, 2012) uvádí, že ze 125 respondentů se 73 z nich stalo obětí šikany ze strany žáků, což je 58 %. Procentuální číslo, které vyšlo Haně Suché (Olomouc, 2012) ve výzkumu, je o dost větší než autorky této práce. Příčina může být taková, že Suchá (Olomouc, 2012) pro svůj výzkum získala méně respondentů. Tento soubor navíc tvořili pouze učitelé druhého stupně základních škol v České Republice jako u autorky, ale jednalo se o učitele z prvního i druhého stupně základních škol, gymnázií i ze středních škol a to především z Jihomoravského kraje. Svou roli mohla sehrát také náhoda, že se anonymní online dotazník autorky dostal více k učitelům, kteří šikanu během svého povolání nezažili.

Žáci se na svých učitelích dopouštějí šikany nejčastěji ve školní třídě, kde jsou převážně vystavováni šikaně v podobě nerespektování, ignorování pokynů a požadavků a narušování výuky, zesměšňování a různým vtípkům a také slovním útokům. Pro srovnání získaných výsledků se autorka zaměřila na vyhodnocení výzkumu Jana Tomáška (2008, s. 386), které jsou si podobné. Tomášek (2008) ve své práci s názvem „Učitel jako oběť násilí – poznatky z viktimologického šetření na českých středních školách“ píše, že dotazovaní učitelé měli nejčastější zkušenost s agresí v podobě slovních útoků, jako jsou nadávky, hrubé urážení apod.

Respondenti uvedli, že během svého učitelského působení zažili také kyberšikanu, což není vzhledem k dnešní vyspělé technice a velikosti internetového světa nijak zvláštní, jak uvádí

ve svých knihách i Hulanová (2012) nebo Vanessa Rogers (2010). Za neočekávanou skutečnost je však možné považovat, že se dle výsledných dat, více pedagogů setkala s kyberšikanou ze strany rodičů, než ze strany žáků, v porovnání s mnoha články na internetu, které tvrdí opak nebo v porovnání s bakalářskou prací Evy Marádové, která nese název „Prevence a řešení kyberšikany učitele na základní škole v Plzeňském kraji“ (Praha, 2019). V této práci Marádová (Praha, 2019) uvádí, že se kyberšikany na učitelích dopouštějí nejčastěji žáci.

Šikanu ze strany žáků se snažilo nějakým způsobem řešit až 58 učitelů (90,60 %) z celkového počtu 64 (100 %). Útoky, kterých se dopouštěli rodiče na učitelích, řešilo až 36 (97,30 %) z celkového počtu 37 (100 %) šikanovaných učitelů. Nejčastěji se učitelé se svým trápením svěřují nadřízeným nebo kolegům z pedagogického sboru. Z odpovědí bohužel, dále vyplynulo, že i přes odvalu učitele svěřit se se šikanou svému nadřízenému, nebyla jím vždy problematika řešena a pedagog tak musel agresi čelit dál sám. Naštěstí však těchto případů bylo méně.

Je šokující, že až polovina učitelů byla šikaně ze strany žáků vystavena i po snaze situaci vyřešit a zamezit tak dalším útokům na svou osobu. Pro zajímavost se autorka zaměřila na práci Veroniky Kobosilové (Liberec, 2014), která se zabývala učiteli jako možnými oběťmi šikany na školách. Z jejich závěrů rovněž vyplynulo, že i přes snahu nadřízených šikanu vyřešit, útoky nadále pokračovaly. Velkou otázkou však zůstává proč tomu tak bylo, zda se vedení nebylo schopno k problematice správně postavit, podcenilo celý případ, zvolilo nevhodná řešení nebo zde byla úplně jiná příčina.

Všechny tyto útoky ať už ze strany žáků tak rodičů zanechaly na více jak polovině učitelích určité následky. Nejčastější odpověď, která byla v dotazníku volena v obou případech, je vytrácení motivace k vykonávání učitelského povolání. Mezi další velmi časté odpovědi patřily ztráta sebedůvěry a sebevědomí, psychosomatické potíže nebo poruchy spánku. Odhalené následky, které zanechává na obětech šikana, korespondují i s poznatky, o kterých se lze dočíst v knihách řady odborníků, kterými jsou například S. Bendl, (2003), M. Kolář (1997) nebo K. Vágnerová (1999).

Velkou roli ve vzniku šikany hraje fakt, že žáci ani rodiče nepovažují učitele za autoritu, jako tomu bývalo v dřívějších dobách. Učitel už v očích mnohých není brán za důležitého činitele ve výchově a vzdělávání dětí a ztrácí respekt i úctu žáků a jejich zákonných zástupců.

Velký problém je vytrácení slušného chování v interpersonálních vztazích a rodinném zázemí dětí, ve kterém musejí vyrůstat. Množství dětí žije v prostředí, které není dostatečně

zaopatřené, kde chybí přirozená a zdravá komunikace, kde se nevede k hodnotám jako je láska, tolerance, kooperace, empatie nebo naslouchání. Jsou rodiny, kde jsou součástí každého dne nadávky, křik nebo fyzické tresty z čehož vyplývá, že děti berou agresivní způsob chování jako přirozený a mají tak tendenci řešit i různé situace. Na druhou stranu rodina není strůjcem všeho, bylo by vhodné, kdyby žáci měli mnohem lepší mediální vzory, včetně celé společnosti.

Nezbytnou prevencí proti šikaně, kromě uvědomění veřejnosti a odborníků, jak velké je riziko šikany učitelů, je vzájemná spolupráce, tolerance a komunikace mezi učiteli, žáky a jejich rodiči. Dle názoru autorky práce je pro učitelskou profesi nezbytné umět jednat s rodiči v každé situaci, která nastane. Být dopředu připravený, umět správně komunikovat, reagovat, jednat a dokázat si stanovit zdravé hranice. Tímto se zabývá řada zkušených lektorů a lektorek, a to i v České Republice, mezi které můžeme zařadit třeba Kateřinu Vrtiškovou, která vytvořila video, kde se podělila o své tipy a praktické zkušenosti. Odkaz na toto video je možné najít v kapitole č. 8 „seznam použité literatury“.

Bylo by vhodné, aby na školách fungovaly preventivní programy proti šikaně, které by učitele chránili. Žáci spolu s učiteli by si měli vždy na začátku školního roku určit jasná pravidla chování, včetně dostatečných postihů za jejich porušení. Mimo preventivních programů by se měly zrealizovat pravidelné semináře, které by byly vhodně upravené pro žáky, učitele, vedení školy, ale také pro rodiče. Tyto semináře by byly pod vedením specialisty, který by měl dostatečné vzdělání a zkušenosti s touto problematikou.

Klíčovým bodem je možnost moci se v případě potřeby komu svěřit. Podstatou jsou mezilidské vztahy na pracovišti, týmová spolupráce, podpora a opora mezi kolegy, ale také ze strany nadřízených. Zajištěná by měla být i pomoc od odborníka, ideálně v rámci supervizí, které jsou v určitých profesích nezbytné.

Závěr

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, zda dnešní učitelé na českých základních školách, kteří působí na druhém stupni, mají vlastní zkušenosti se šikanou, a to jak ze strany žáků, tak ze strany jejich rodičů. Poukázat na nebezpečnost a závažnost šikany, vystihnout základní problematiku šikanovaných učitelů, zmapovat jejich zkušenosti, zjistit v jak velké míře se tento negativní fenomén skutečně odehrává, a jak jej ovlivňuje tolerance násilného chování v rodině.

Sociálně patologický jev zvaný šikana, byl popsán ve třetí kapitole této práce. Tato kapitola se snažila definovat samotný pojem šikana a vysvětlit, jak je na šikanu nahlíženo, jaké existují formy a druhy šikany, pravděpodobné příčiny jejího vzniku, jednotlivé fáze šikany a její případné následky. Zabývala se také hlavní aktéry šikany, mezi které patří agresor, oběť a zmínka nechyběla ani o svědcích takových případů.

Problematiku a závažnost šikanovaných učitelů včetně popisu modelů šikany, kdy se agresorem vůči učiteli stává žák a rodič, se snažila autorka nastínit ve čtvrté kapitole.

V empirické části diplomové práce byl popsán výzkum, který se zaměřoval na mapování vlastních zkušeností učitelů s tímto patologickým chováním – zvaný šikana, vůči jejich osobě, a to jak ze strany žáků, tak jejich rodičů. Z dat získaných pomocí online dotazníku, prostřednictvím Formuláře Google (Google Forms), který byl použit jako nástroj zkoumání vyplynulo, že z celkového počtu učitelů (182), různého věku, pohlaví a délky pedagogické praxe, kteří učí na druhém stupni základních škol, zažilo 82 z nich šikanu na vlastní kůži.

Z celkového počtu 82 (100 %) učitelů, 64 (35,20 %) z nich zažilo šikanu ze strany svých žáků, 37 (20,30 %) ze strany rodičů žáků a 19 učitelů (10,40 %) se někdy stalo obětí šikany ze strany žáků i rodičů. Pro autorku bylo překvapivé, že šikanu ze souboru respondentů zažilo „pouze“ 82 učitelů, jelikož v dnešní neklidné době čekala, že bude číslo o něco vyšší. Na druhou stranu, když se výsledek převede do procent, tak 45,10 % učitelů, kteří se během své pedagogické praxe stali obětí šikany, zní poněkud hrozivě. Ještě více znepokojivé bylo zjištění, že až 57,10 % učitelů uvedlo, tedy celkem 104 ze 182, že se již setkali s někým z učitelské profese, kdo byl vystaven tomuto druhu agrese.

Čím dál častěji se setkáváme s případy, kdy rodiče své děti v násilí podporují, stávají se spolupachateli anebo se dokonce sami stávají agresory. Způsob výchovy může skutečně velmi podporovat náchylnost k šikaně a k agresivním sklonům u dětí. Rodina je první sociální skupina, jejímž členem jsme ihned po narození, rodina nás formuje a udává nám určité

návyky, vzorce chování a rozvíjí naší osobnost. To, že mají na vznik šikany učitelů vliv i vztahy, atmosféra a celková funkčnost v rodině, především tedy mezi dětmi a jejich rodiči, potvrdily i výsledky výzkumu této práce, zejména verifikace druhé a třetí hypotézy, které byly v empirické části stanoveny.

Šikana ve školství je celosvětový problém, ne každý si je ale bohužel schopný uvědomit složitost této problematiky a vážnost důsledků, které zanechává. Je nezbytné, aby se toto téma více otvíralo. Čím více lidí se bude tímto problémem zabývat a upozorňovat na něj, tím více se dostane do podvědomí společnosti. Je nezbytné, aby se šikaně ve školním prostředí, zejména šikaně učitelů, věnovalo více pozornosti, a aby se před ní nezavíraly oči, jako tomu mnohdy bývá. Nejdůležitější je totiž problémy diagnostikovat hned v jejich počátku a neodkladně je řešit, než dojdou do stádií, z kterých je cesta ven mnohem složitější.

Hlavní přínos této práce autorka vidí v shrnutí základních teoretických a praktických poznatků šikany učitelů, dále v seznámení s touto problematikou a v přispění k uvědomění široké veřejnosti, jak je učitelská profese náročná po všech stránkách. Je důležité vědět s jak zlostným jednáním, na které jsou mnohdy sami, se pedagogové musejí potýkat, jelikož tuto skutečnost vedení školy nebo jejich blízké okolí zlehčuje.

Často podceňujeme úlohu agresivity v běžném životě, a to jak té, která má biologický základ v podobě našich pudů, tak té, která je naučená. A jak ve své knize píše Říčan s Janošovou (2010, s. 43) *„šikana je jen jedním z mnoha projevů mocných sil, které zmítají naším nitrem i společností na všech úrovních, od rodiny až po střetnutí států a celých civilizací. Šikana je zlom, před kterým nebudeme kapitulovat, ale na které neexistuje žádný jednoduchý recept.“* Je ale třeba se snažit s tímto zlem bojovat všemi možnými prostředky. Je to bitva, která za to stojí.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje

1. ANTIER, Edwige. *Agresivita dětí*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-808-2.
2. BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9.
3. ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.
4. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998. ISBN 80-85858-70-3.
5. DAŘÍLEK, Pavel. *Agrese a šikana u dětí a možnosti jejich zvládnutí*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. Studijní opora. ISBN 978-80-244-3758-3.
6. ERKERT, Andrea. *Hry pro usměrňování agresivity: 100 námětů pro činnosti s dětmi ve věku od 3 do 8 let*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-938-0.
7. FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2.
8. FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 3. Přeložil Karel BALCAR. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-725-1.
9. GAVORA, Peter. *Akí sú moji žiaci? Pedagogická diagnostika žiaka*. Praha: Enigma, 2010. ISBN 978-80-89132-91-1
10. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.
11. GILLERNOVÁ, Ilona a Václav MERTIN. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-X.
12. GRECMANOVÁ, Helena. *Klima školy*. Olomouc: Hanex, 2008. Edukace (Hanex). ISBN 978-80-7409-010-3.
13. HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9.

14. JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2992-3.
15. KELEMAN, Stanley. *Anatomie emocí: struktury lidské zkušenosti*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-836-8.
16. KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.
17. KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
18. KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-123-1.
19. KREJČÍŘOVÁ Olga a Věra GOLDOVÁ. *Soubor přednášek z konference - Drogy a šikana – stále v nebezpečí*. 1. Vyd. Vsetín, 2006. ISBN 978-80-254-0524-6.
20. LAŠEK, Jan. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-980-9.
21. LOVASOVÁ, Lenka. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-65-2.
22. MAREŠ, Jiří. *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0174-8.
23. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5.
24. MORSCHITZKY, Hans a Sigrid SATOR. *Když duše mluví řečí těla: stručný přehled psychosomatiky*. Praha: Portál, 2007. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-7367-218-8.
25. NEZVALOVÁ, Danuše. *Moduly pro profesní přípravu učitele přírodovědných předmětů a matematiky: modulární přístup v počáteční přípravě učitelů přírodovědných předmětů pro střední školy: [učební text]*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-1912-1.
26. PEŠKOVÁ, Jaroslava. *Společenská determinace školního klimatu*. In CHRÁSKA, M.; TOMANOVÁ, D.; HOLOUŠOVÁ, D. (ED.) *Klima současné české školy*. Sborník příspěvků z 11. konference ČPdS. Brno: Konvoj, 2003. ISBN 80-7203-064-5.
27. PONĚŠICKÝ, Jan. *Psychosomatika pro lékaře, psychoterapeuty i laiky*. Praha: Triton, 2002. Psychologická setkávání. ISBN 80-7254-216-8.

28. PÖTHER, Petr. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G, 1996. Zde a nyní (G plus G). ISBN 80-901896-5-2.
29. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
30. PRŮCHA, Jan. *Učitel – současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-621-7.
31. ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2.
32. ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.
33. ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.
34. SHORE, Kenneth. *The ABC's of Bullying Prevention*. National Professional Resources, Inc., 2011. ISBN 978-1935609391.
35. VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.
36. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-214-9.
37. VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8

Internetové zdroje

1. ČAPEK, Robert. *Kyberšikana nebo hodnocení učitele?* [online]. In: 2. 12. 2017 [cit. 2022-10-25]. Dostupné z: <https://robertcapek.cz/kybersikana-nebo-hodnoceni-ucitele/>
2. HAVLÍKOVÁ, Magdalena a Karla TONDLOVÁ. *Někteří rodiče si stěžují pořád a na všechno, říkají učitelé* [online]. idnes.cz, 4. 10. 2017 [cit. 2022-10-25]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/onadnes/vztahy/skola-ucitel-rodic-vztahy-stiznost.A171002_210837_deti_haa
3. KOPECKÝ, Kamil a René Szotkowski. *Národní výzkum kyberšikanu učitelů* [online]. In: e-bezpeci.cz, 17. 06. 2016 [cit. 2022-10-10.]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/tiskove-zpravy/87-kybersikana-ucitelu-2016-infografika/file>

4. KOPECKÝ, Kamil. *Kyberšikana zaměřená na učitele nebo oprávněná kritika? Hodnocení učitelů online* [online]. In: e-bezpeci.cz, 10. 10. 2017 [cit. 2022-10-10]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/1260-hodnoceni-ucitelu>
5. KOPECKÝ, Kamil. Úvod do problematiky kyberšikany páchané na učitelích. *E-Bezpečí*, roč. 1, č. 1, s. 6-12. Olomouc: Univerzita Palackého, 2016. ISSN 2571-1679. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=112>
6. KOPEČKOVÁ, Anna. *Smrt učitelky otřásla před lety českým školstvím. Studenti ji půl roku šikanovali* [online]. In: zeny.iprama.cz, 6. 9. 2021 [cit. 2022-10-25]. Dostupné z: <https://zeny.iprama.cz/vztahy/pribehy/smrt-ucitelky-otrasla-pred-nekolika-lety-ceskym-skolstvim-studenti-ji-pul-roku-sikanovali>
7. LEHOVCOVÁ SUCHÁ, Veronika. *Šikana učitelů na Facebooku: Nadávky i módní policie* [online]. In: zpravy.aktualne.cz, 10. 2. 2010 [cit. 2022-10-25]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/sikana-ucitelu-na-facebooku-nadavky-i-modni-policie/r~i:article:660192/>
8. MAZALOVÁ, Blanka. *Obětí kyberšikany se stal podle průzkumu každý pátý učitel v Česku* [online]. In: irozhlas.cz, 14. 06. 2016 [cit. 2022-10-08]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/obeti-kybersikany-se-stal-podle-pruzkumu-kazdy-paty-ucitel-v-cesku_201606141241_kwinklerova
9. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních č. j. MSMT-21149* [online]. In: msmt.cz, 2. 9. 2016 [cit. 2022-10-25]. Dostupné z: [file:///C:/Users/SAMBA%2027/Downloads/Methodick%C3%BD_pokyn_2016%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/SAMBA%2027/Downloads/Methodick%C3%BD_pokyn_2016%20(2).pdf)
10. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *OD ZÁŘÍ BUDOU UČITELÉ LÉPE CHRÁNĚNI PŘED ŠIKANOU* [online]. In: msmt.cz, 31. 8. 2017 [cit. 2022-12-04]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/od-zari-budou-ucitele-lepe-chraneni-pred-sikanou>
11. *Nejméně čtyřicet pražských učitelů bylo napadeno žákem, ukázal průzkum* [online]. In: novinky.cz, 15. 4. 2016 [cit. 2022-10-26]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/veda-skoly-nejmene-ctyricet-prazskych-ucitelu-bylo-napadeno-zakem-ukazal-pruzkum-348296>

12. POLATOVÁ, Pavlína. *Teror na škole v Plzni: Žák 4. třídy napadá i učitele. Rodiče se bojí o děti, sepsali petici* [online]. In: cnn.iprima.cz, 7. 6. 2022 [cit. 2022-10-24]. Dostupné z: <https://cnn.iprima.cz/teror-na-skole-v-plzni-zak-4-tridy-napada-i-ucitele-rodice-se-boji-o-deti-sepsali-petici-109966>
13. SCHRÖTTEROVÁ, Martina. *Kyberšikana učitele* [online]. In: [spomocnik.rvp](https://spomocnik.rvp.cz), 27. 5. 2014 [cit. 2022-10-25]. Dostupné z: <https://spomocnik.rvp.cz/clanek/18793/KYBERSIKANA-UCITELE.html>
14. SOVOVÁ, Jana. *Téma, o kterém se nemluví - šikana učitelů* [online]. In: [vlastnicesta.cz](https://www.vlastnicesta.cz), 20. 6. 2009 [cit. 2022-10-25]. Dostupné z: <https://www.vlastnicesta.cz/clanky/tema-o-kterem-se-mluvi-sikana-ucitelu/>
15. VIDEO: *Tipy pro učitele – jak nastavit pravidla pro jednání s rodiči?* [Zapojevsechny.cz](https://zapojevsechny.cz) [online]. Dostupné z: <https://zapojevsechny.cz/clanek/detail/video-tipy-pro-ucitele-jak-nastavit-pravidla-pro-jednani-s-rodici>

Časopisy, odborné články a studie

1. ARABADŽIEV, Sáva. Arabadžiev, Sáva. *Šikana na učitelích*. Učitelské noviny: týdeník pro učitele a přátele školy, 2011, **114**(6), s. 18-20. ISSN 0139-5718.
2. ESPELAGE, Dorothy, Eric M. ANDERMAN, Veda Evanel BROWN, Abraham JONES, Kathleen Lynne LANE, Susan D. MCMAHON, Linda A. REDDY a Cecil R. REYNOLDS. *Understanding and preventing violence directed against teachers: Recommendations for a national research, practice, and policy agenda*. *American Psychologist* [online]. 2013, **68**(2), 75-87 [cit. 2022-10-25]. ISSN 1935-990X. Dostupné z: <https://www.apa.org/pubs/journals/releases/amp-68-2-75.pdf>
3. FRANCOVÁ, Magdaléna, Jana MITROVÁ a Anna TŮMOVÁ. *Šikana učitelů. Návrh řešení problému v České republice*. Praha: Univerzita Karlova, 2010. 88 s.
4. GARRET, Lynda. *The Student Bullying of Teachers: An Exploration of the Nature of the Phenomenon and the Ways in which it is Experienced by Teachers*. *Aigne, University College Cork* [online]. **2014**(5), 19-44 [cit. 2022-10-26]. Dostupné z: <https://aigne.ucc.ie/index.php/aigne/article/view/1476/1448>
5. NASUWT. *Physical violence against teachers is a weekly occurrence* [online] In: [fenews.co.uk](https://www.fenews.co.uk), 18. 4. 2019 [cit. 2023-01-07]. Dostupné z: <https://www.fenews.co.uk/skills/nasuwt-survey-on-violence-against-teachers/>

6. STEFFGEN, Georges a Norbert EWEN. *Teachers as victims of school violence: The influence of strain and school culture*. International Journal on Violence and Schools. 2007, č. 3, s. 81-93.
7. TOMÁŠEK, Jan. *Učitel jako oběť násilí - poznatky z viktimologického šetření na českých středních školách*. Pedagogika, 2008, **58**(4), s. 379-391. ISSN 0031-3815.
8. TŮMOVÁ, Anna, Helena KUNCOVÁ Jana MITROVÁ a Magdalena FRANCOVÁ. *Šikana učitelů - Zvyšující se výskyt šikany učitelů základních škol ze strany žáků v České republice*. Praha: Univerzita Karlova, 2009. 92 s.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Celkový počet respondentů	48
Tabulka 2: Počet šikanovaných učitelů ze strany žáků, rodičů a žáků + rodičů.....	54
Tabulka 3: Způsoby řešení šikany učitelů ze strany žáků	60
Tabulka 4: Způsoby řešení šikany ze strany rodičů.....	61
Tabulka 5: Kontingenční tabulka k hypotéze č. 1	71
Tabulka 6: Kontingenční tabulka k hypotéze č. 2	72
Tabulka 7: Kontingenční tabulka k hypotéze č. 3	73

Seznam grafů

Graf 1: Pohlaví respondentů	48
Graf 2: Poměrná četnost dle věku dotazovaných.....	49
Graf 3: Poměrná četnost dle délky pedagogické praxe dotazovaných	49
Graf 4: Poměrná četnost dle kraje, ve kterém se nachází škola, kde dotazovaní profesně působí.....	50
Graf 5: Poměrná četnost dle množství obyvatel obce/města, kde se nachází škola, ve které dotazovaní profesně působí	50
Graf 6: Celkový počet šikanovaných učitelů dle pohlaví.....	51
Graf 7: Počet let pedagogické praxe u šikanovaných učitelů	52
Graf 8: Počet obyvatel obce/města, kde se nachází škola šikanovaných učitelů.....	53
Graf 9: Počet učitelů, kteří mají vlastní zkušenost se šikanou ze strany žáků, rodičů a žáků + rodičů	54
Graf 10: Období, kdy se odehrála šikana ze strany žáků a rodičů.....	55
Graf 11: Agresori, kteří se dopouštějí šikany na učitelích.....	56
Graf 12: Formy šikany, kterých se dopouštějí žáci a rodiče na učitelích	57
Graf 13: Místo, kde dochází k šikaně učitelů ze strany žáků a rodičů	58
Graf 14: Počet učitelů, kteří řešili i neřešili šikana ze strany žáků a rodičů.....	58
Graf 15: Pokračování a ukončení šikany ze strany žáků a rodičů	62
Graf 16: Počet učitelů, na kterých šikana zanechala a nezanechala následky	63
Graf 17: Následky, které zanechala šikana ze strany žáků a rodičů na učitelích	63
Graf 18: Počet učitelů, kteří znají a neznají jiného učitele, který se stal obětí šikany.....	64
Graf 19: Prevence šikany z pohledu učitelů	66
Graf 20: Celkové zkušenost učitelů se šikanou	68
Graf 21: Porovnání šikany učitelů ze strany žáků a rodičů	68
Graf 22: Porovnání kyberšikany učitelů ze strany žáků a rodičů	69
Graf 23: Porovnání šikany učitelů ze strany žáků + rodičů s příbuzenskou a bez příbuzenské vazby.....	70
Graf 24: Názor učitelů, zda může být kladný vztah k násilí v rodině příčinou agresivního chování u žáků	71

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník	I
---------------------------	---

Přílohy

Příloha 1: Dotazník

Sběr dat pro tuto diplomovou práci a celá koncepce výzkumu probíhala kvantitativní metodou. Data ve výzkumném šetření byla získána pomocí online dotazníku, prostřednictvím Formuláře Google (Google Forms), který byl použit jako nástroj našeho zkoumání. Pro potřebu přiložení dotazníku do diplomové práce, byl dotazník převeden do následující podoby:

Dotazník

Vážení pedagogové, dobrý den,

vítám Vás u dotazníku, který je zaměřen na problematiku šikany učitele ze strany žáků a rodičů na základní škole.

Jmenuji se Dominika Kozová a jsem studentkou 2. ročníku navazujícího magisterského studia Filosofické fakulty Univerzity Karlovy, obor „Sociální pedagogika“. V současné době pracuji na své diplomové práci s názvem „*Učitel na základní škole jako možná oběť šikany*“, která se zabývá tématem velmi aktuálním, ale bohužel méně diskutovatelným.

Chtěla bych Vás požádat o pomoc vyplněním tohoto anonymního dotazníku. Vámi vyplněné údaje nebudou nijak zneužity a poslouží pouze pro účely výzkumu mé práce. Po vyhodnocení dat budou všechny dotazníky smazány. V případě jakýchkoliv dotazů či zájmu o to, jak výzkum dopadl, mě neváhejte kontaktovat na emailové adrese: domi12.kozova@gmail.com.

Tento dotazník je určen pro všechny učitele, kteří vyučují **na druhém stupni základních škol**.

Dotazník je rozdělen do dvou částí. První část (A) je zaměřená na získání Vašich identifikačních údajů. Druhá část (B a B1) se věnuje přímo Vaším zkušenostem, které se šikanou máte ať už ze strany žáků tak rodičů. Dotazník zabere přibližně 10 minut Vašeho času.

Předem velmi děkuji za Váš čas a Vaši spolupráci.

Část A

V této první části dotazníku Vás prosím o zodpovězení několika otázek týkajících se Vašich identifikačních údajů, které budou sloužit výhradně pro statistické účely mé práce.

Vaše pohlaví:

- Žena
- Muž

Váš věk:

- Méně než 25 let
- 25–35 let
- 36–45 let
- 46–55 let
- 56–65 let
- 66 let a více

Jaká je délka Vaší pedagogické praxe?

- Méně než 1 rok
- 1–5 let
- 6–10 let
- 11–20 let
- 21–30 let
- 30 let a více

Ve kterém kraji se nachází škola, kde profesně působíte?

- Hl. město Praha
- Středočeský kraj
- Jihočeský kraj
- Plzeňský kraj
- Karlovarský kraj

- Ústecký kraj
- Liberecký kraj
- Královehradecký kraj
- Pardubický kraj
- Kraj Vysočina
- Jihomoravský kraj
- Zlínský kraj
- Olomoucký kraj
- Moravskoslezský kraj

Kolik obyvatel má obec/město, ve které se nachází škola, kde profesně působíte?

- Méně než 2 000
- 2 000–9 999
- 10 000–49 999
- 50 000–100 000
- 101 000–500 000
- Více než 500 000

Část B

V této druhé části dotazníku, Vás prosím o zodpovězení několika otázek, které se týkají Vašich zkušeností se šikanou.

- 1. Stal/a jste se za dobu svého učitelského povolání terčem šikany ze strany žáků nebo jejich rodičů? (Pokud je Vaše odpověď „ne“ přejděte, prosím k otázce č. 41)**
 - Ano
 - Ne

2. Kdo se na Vás šikany dopouštěl?

- Žák/žáci
- Rodič/rodiče
- Žák (žáci) i rodič (rodiče)

Část B1

3. Máte osobní zkušenost se šikanou ze strany žáka/žáků při výkonu svého povolání? (Pokud je Vaše odpověď „ne“, přejděte, prosím, k otázce č. 21)

- Ano
- Ne

4. Pokud je Vaše odpověď „ano, kdy k šikaně došlo?

- V posledních 5 letech
- Je to déle než 5 let
- Je to déle než 10 let
- Je to déle než 15 let
- Šikana stále trvá

5. Kdo byl nebo stále je v tomto případě agresorem?

- Dívka
- Chlapec
- Kolektiv dívek
- Kolektiv chlapců
- Smíšený kolektiv

6. Jak dlouho jste byl/a vystaven/a útokům agresora?

- Méně než měsíc
- Měsíc
- Několik měsíců

- Půl roku
- Rok
- Déle než rok
- Trvají stále

7. Jak často k těmto útokům docházelo?

- Denně
- Několikrát týdně
- Několikrát měsíčně
- Několikrát za rok

8. Ve kterém ročníku byl agresor, když Vás začal šikanovat?

- 6. ročník
- 7. ročník
- 8. ročník
- 9. ročník

9. O jakou formu šikany se jednalo? (Můžete uvést více odpovědí)

- Slovní útok
- Fyzický útok
- Krádeže věcí, jejich poškozování, ničení majetku
- Vyhrožování či zastrašování
- Zesměšňování, různé „vtípky“ (snaha o snížení autority v třídním kolektivu)
- Nerespektování, ignorování pokynů a požadavků, narušování výuky
- Šíření pomluv/lží
- Vydírání
- Šikana se sexuálním podtextem (od verbálního obtěžování až k pohlavnímu zneužívání a znásilnění)
- Kyberšikana
- Jiná...

10. Pokud je Vaše odpověď v otázce č. 9 „kyberšikana, o jakou formu se jednalo?

(Můžete uvést více odpovědí)

- Zasílání e-mailů
- Zasílání SMS
- Zasílání obrázků, fotografií, videí nebo nahrávek
- Telefonáty, prozvánění
- Obtěžování přes webkamery a IM (ICQ, Skype...)
- Rozšiřování pomluv a lží
- Zasílání zpráv či komentářů na sociálních sítích
- Získání Vašich identifikačních údajů a hesel za účelem vydávání se za Vaši osobu a zasílat tak okolí obtěžující, vulgární fotografie, zprávy nebo videa
- Vytváření Vašich falešných profilů
- Zakládání stránek či skupin za účelem zesměšnění nebo ublížení
- Fotografování či natáčení na mobilní telefony, diktafony či jiné zařízení a následné šíření obsahu dalším osobám či zveřejnění na sociálních sítích, webových stránkách či blozích
- Jiná...

11. Kde ve Vašem případě k šikaně došlo? (Můžete uvést více odpovědí)

- Ve třídě
- Ve školní budově (mimo třídu)
- Mimo školní budovu
- V kyberprostoru
- Na výletě/ ve škole v přírodě

12. Byl někdo alespoň jednou přítomen při útoku na Vaši osobu? Pokud je Vaše odpověď „ano“, o koho se jednalo? (Můžete uvést více odpovědí)

- Ne, nikdo nebyl přítomen
- Kolega/kolegyně
- Nadřízený/nadřízená

- Jiný zaměstnanec školy
- Žák/žáci
- Rodič agresora
- Rodič některého z žáků
- Partner/partnerka
- Člen mé rodiny
- Kamarád/kamarádka

13. Dle Vaše názoru, byla šikana ze strany žáka/žáků prováděná se záměrem dosáhnout určitého zisku? Pokud je Vaše odpověď „ano“, jakého? (Můžete uvést více odpovědí)

- Ne, jednalo se pouze o samoučelnost agrese (pocit uspokojení z ublížení, ponížení, destrukce druhé osoby)
- Zlepšení klasifikace
- Přehlížení prohřešků
- Různé zvýhodnění, úlevy
- Zbavení mě třídnictví
- Nahradit mě jiným vyučujícím
- Propuštění ze zaměstnání
- Jiná...

14. Snažil/a jste se řešit situaci, ve které jste se ocitl/a? (Pokud je Vaše odpověď „ne“, přejděte, prosím, k otázce č. 18)

- Ano
- Ne

15. Pokud je Vaše odpověď „ano“, s kým jste danou situaci řešil/a? (Můžete uvést více odpovědí)

- S nadřízeným
- S kolegou/ s kolegy
- S výchovným poradcem

- Se školním metodikem prevence
- S psychologem
- S rodinou
- S agresorem
- S rodiči agresora

16. Jakým způsobem se daná problematika dále řešila? (Můžete uvést více odpovědí)

- Neřešila se
- Slovním napomenutím žáka
- Převedením žáka do jiné třídy
- Třídní důtkou/ředitelskou důtkou
- Snížením známky z chování
- Zapojením Policie ČR
- Zapojením PPP, SVP či dalších orgánů a institucí
- Podáním návrhu orgánu sociálně-právní ochrany dětí k zahájení práce s rodinou
- Předáním žáka do péče odborníků – psycholog, psychiatr, psychoterapeut
- Odchodem žáka ze školy
- Osobním odchodem ze školy
- Jiná...

17. Pokračovala šikana ze strany žáka/žáků i v případě řešení situace?

- Ano
- Ne

18. Zanechala na Vás šikana ze strany žáka/žáků nějaké následky? (Pokud je Vaše odpověď „ne“, přejděte, prosím, k otázce č. 20)

- Ano
- Ne

19. Pokud je Vaše odpověď „ano, o jaké následky se konkrétně jednalo? (Můžete uvést více odpovědí)

- Posttraumatická stresová porucha
- Fobie
- Psychosomatické potíže
- Úzkost, deprese
- Zneužívání návykových látek
- Sebevražedné tendence
- Poruchy spánku
- Ztráta sebedůvěry, sebevědomí
- Fyzické důsledky (např. zlomeniny, pohmožděniny, modřiny, popáleniny apod.)
- Návštěva u psychologa, psychiatra
- Vytrácení motivace k vykonávání učitelské profese
- Změna povolání
- Ztráta zaměstnání

20. Máte dojem, že agresivní chování útočníka mohlo být způsobeno tím, že je násilí aplikováno, tolerováno nebo dokonce podporováno v jeho rodině? Pokud je Vaše odpověď ano, potvrdilo se Vám toto podezření na základě zkušenosti či věrohodných informací?

- Ano
- Ne

21. Stal/a jste se za dobu svého povolání terčem šikany ze strany rodiče/ rodičů žáka?

(Pokud je Vaše odpověď „ne“, přejděte, prosím, k otázce č. 41)

- Ano
- Ne

22. Pokud je Vaše odpověď „ano, kdy k šikaně došlo?

- V posledních 5 letech
- Je to déle než 5 let
- Je to déle než 10 let
- Je to déle než 15 let
- Šikana stále trvá

23. Kdo byl nebo stále je v tomto případě agresorem?

- Matka
- Otec
- Oba rodiče
- Kolektiv matek
- Kolektiv otců

24. Byl tímto agresorem rodič žáka, který se rovněž dopouštěl útoků na Vaši osobu?

- Ano
- Ne

25. Co bylo motivem agresora k útokům na Vaši osobu?

- Profesní jednání
- Osobní důvody

26. Pokud je Vaše odpověď „profesní jednání“, o co konkrétně se jednalo? (Můžete uvést více odpovědí)

- Můj způsob komunikace/vyjadřování
- Klasifikace žáka
- Způsob /průběhu výuky
- Pocit nedostatečného věnování se žákovi
- Mé chování k žákovi
- Mé výtky k žákovi (k jeho chování, výsledkům ve škole apod.)
- Jiná...

27. Pokud je Vaše odpověď „osobní důvody“, o co konkrétně se jednalo? (Můžete uvést více odpovědí)

- Můj vzhled
- Způsob, jakým se oblékám
- Můj věk
- Víra, náboženství, které vyznávám
- Rasové, etnické důvody
- Má sexuální orientace
- Mé chování v době volna
- Můj způsob života, mé návyky
- Lidé, s kterými se stýkám
- Můj partner, má rodina
- Způsob, jakým vychovávám své děti
- Mé zázemí (dům, byt apod.)

28. Jak dlouho jste byl/a vystaven/a útokům agresora?

- Méně než měsíc
- Měsíc
- Několik měsíců
- Půl roku
- Rok
- Déle než rok
- Trvají stále

29. Jak často k těmto útokům docházelo?

- Denně
- Několikrát týdně
- Několikrát měsíčně
- Několikrát za rok

30. Kde ve Vašem případě k šikaně došlo? (Můžete uvést více odpovědí)

- Ve školní budově
- Mimo školní budovu
- V kyberprostoru

31. O jakou formu šikany se jednalo? (Můžete uvést více odpovědí)

- Slovní útok
- Fyzicky útok
- Vyhrožování či zastrašování
- Vydírání
- Šíření pomluv/lží
- Velmi časté stěžování si na mou osobu řediteli školy
- Vytváření petic proti mé osobě
- Kyberšikana
- Jiná...

32. Pokud je Vaše odpověď v otázce č. 31 „kyberšikana“, o jakou formu se jednalo?

(Můžete uvést více odpovědí)

- Zasílání e-mailů
- Zasílání SMS
- Zasílání obrázků, fotografií, videí nebo nahrávek
- Telefonáty, prozvánění
- Obtěžování přes webkamery a IM (ICQ, Skype...)
- Rozšiřování pomluv a lží
- Zasílání zpráv či komentářů na sociálních sítích
- Získání Vašich identifikačních údajů a hesel za účelem vydávání se za Vaši osobu a zasílat tak okolí obtěžující, vulgární fotografie, zprávy nebo videa
- Vytváření Vašich falešných profilů
- Zakládání stránek či skupin za účelem zesměšnění nebo ublížení

- Fotografování či natáčení na mobilní telefony, diktafony či jiné zařízení a následné šíření obsahu dalším osobám či zveřejnění na sociálních sítích, webových stránkách či blozích
- Jiná...

33. Byl někdo alespoň jednou přítomen při útoku na Vaši osobu? Pokud je Vaše odpověď „ano“, o koho se jednalo? (Můžete uvést více odpovědí)

- Ne, nikdo nebyl přítomen
- Kolega/kolegyně
- Nadřízený/nadřízená
- Jiný zaměstnanec školy
- Žák/žáci
- Rodič některého z žáků
- Partner/partnerka
- Člen mé rodiny
- Kamarád/kamarádka

34. Dle Vaše názoru, byla šikana ze strany rodiče/rodičů prováděná se záměrem dosáhnout určitého zisku? Pokud je Vaše odpověď „ano“, jakého? (Můžete uvést více odpovědí)

- Ne, jednalo se pouze o samoúčelnost agrese (pocit uspokojení z ublížení, ponížení, destrukce, druhé osoby)
- Zlepšení klasifikace jejich dítěte
- Přehlížení prohřešků jejich dítěte
- Různé zvýhodnění, úlevy jejich dítěte
- Zbavení mě třídnictví
- Nahradit mě jiným vyučujícím
- Propuštění ze zaměstnání
- Jiná...

35. Snažil/a jste se řešit situaci, ve které jste se ocitl/a? (Pokud je Vaše odpověď „ne“, přejděte, prosím, k otázce č. 39)

- Ano
- Ne

36. Pokud je Vaše odpověď „ano“, s kým jste danou situaci řešil/a? (Můžete uvést více odpovědí)

- S nadřízeným
- S kolegou/ s kolegy
- S výchovným poradcem
- Se školním metodikem prevence
- S psychologem
- S rodinou
- S agresorem

37. Jakým způsobem se daná problematika dále řešila? (Můžete uvést více odpovědí)

- Neřešila se
- Snažil/a jsem se komunikovat přímo s agresorem, s nadějí, že útoky přestanou
- Dělal/a jsem, že se nic neděje a agresor sám přestal
- Nadřízený zvládl situaci uklidnit
- Disciplinárním řízením, které inicioval agresor
- Převedením žáka (agresorem) na jinou školu
- Zapojením Policie ČR
- Osobním odchodem ze školy
- Propuštěním ze zaměstnání
- Jiná...

38. Pokračovala šikana ze strany rodiče/rodičů i v případě řešení situace?

- Ano
- Ne

39. Zanechala na Vás šikana ze strany rodiče/rodičů nějaké následky? (Pokud je Vaše odpověď „ne“, přejděte, prosím, k otázce č. 41)

- Ano
- Ne

40. Pokud je Vaše odpověď „ano“, o jaké následky se konkrétně jednalo? (Můžete uvést více odpovědí)

- Posttraumatická stresová porucha
- Fobie
- Psychosomatické potíže
- Úzkost, deprese
- Zneužívání návykových látek
- Sebevražedné tendence
- Poruchy spánku
- Ztráta sebedůvěry, sebevědomí
- Fyzické důsledky (např. zlomeniny, pohmožděniny, modřiny, popáleniny apod.)
- Návštěva u psychologa
- Vytrácení motivace k vykonávání učitelského povolání
- Změna povolání
- Ztráta zaměstnání

41. Znáte ze svého okolí někoho z pedagogické praxe, kdo se stal obětí šikany?

- Ano
- Ne

42. Pokud je Vaše odpověď „ano“ a víte o daném případě více, uveďte prosím, jakým způsobem byla šikana řešena.

.....
.....
.....

43. Jaká by byla z Vašeho pohledu učitele nejlepší prevence této problematiky?

(Můžete uvést více odpovědí)

- Semináře, školení a různé programy
- Uvědomění veřejnosti, odborníků velkého rizika šikany učitelů a závažnosti problematiky
- Zvýšený dohled pedagogů v prostorách školy, zejména na rizikových místech
- Efektivnější školní program proti šikanování a školní řád
- Větší začlenění tématu agresivního chování, šikany, kyberšikany a rizikového chování do výuky
- Snaha o pozitivní klima ve škole i ve třídě, zlepšení komunikace a pozitivních vztahů mezi učiteli, žáky a rodiči
- Více možností zapojit žáky a jejich rodiče ke spolupráci se školou
- Větší spolupráce škol s odborníky z jiných resortů a nestátními organizacemi, které se zabývají prevencí šikanování. Větší pomoc a podpora ministerstva a krajských úřadů, kontrola ze strany České školní inspekce a ministerstva školství a krajských úřadů
- Větší projev podpory a důvěry učitelům od vedení školy a nedovolit, aby zůstali na problémy sami
- Jiná...

44. Je něco, co byste chtěl/a k problematice dodat? (Vaše zkušenosti, názory, postřehy, poznámky apod.)

- Ano
- Ne

.....
.....